

Det menneskelige dyret eller det dyriske mennesket

En studie av dyreverneres syn på jakt og menneskets moralske forhold til dyr

Anne Birgitte C. Seeberg

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitetet i Oslo

Høsten 2009

Forord

Som student og deltager i prosjektet "Hunting for Sustainability" (HUNT) tilknyttet Norsk institutt for naturforskning (NINA) ønsker jeg å takke Ketil Skogen for god veiledning og oppmuntring under denne prosessen.

Takk til Kristian Bjørkdahl for gode innspill og kommentarer underveis.

Jeg ønsker også å rette en stor takk til mamma og pappa som ga meg denne muligheten.

Sist, men ikke minst: Takk Einar for at du har vært så tålmodig. Jeg hadde ikke klart dette uten din oppmuntring og støtte.

Og så må jeg må jo ikke glemme Opus. Det var godt å ha deg i nærheten når det føltes ekstra slitsomt.

10 november 2009

Anne Birgitte C. Seeberg

Sammendrag

I denne studien har formålet vært å belyse hvordan medlemmer i dyrevernorganisasjoner argumenterer rundt jakt og hvordan menneskets relasjon til dyr bør være. Ni kvalitative intervjuer har dannet det empiriske grunnlaget for analysen. Med unntak av ett intervju, som besto av to informanter, har alle intervjuene bestått av enkeltpersoner fra østlandsområdet, nærmere bestemt Oslo, Drammen og Sandefjord. For å få kartlagt dyreverneres holdning til jakt og dyr har de ulike dyrevernorganisasjonene vært valgt ut fra deres etiske og ideologiske plattform. Disse har vært Dyrebeskyttelsen Norge, Dyrebeskyttelsen Norge, avdeling Drammen og omland, Dyrebeskyttelsen Sandefjord/Larvik, Dyrevernalliansen og NOAH- for dyrs rettigheter.

Den siste tiden har Norges Jeger- og Fiskeforbund uttrykt en bekymring for framveksten av såkalte dyrevernorganisasjoner. Bekymringen begrunnes ved at man har sett en økt mobilisering innen dyrevern og oppslutning i slike organisasjoner, og man spør seg hvilke konsekvenser dette vil innebære for jaktvirksomheten? Ved å undersøke dyreverneres argumentasjoner rundt jakt, spør jeg samtidig hva kan dette kan fortelle oss om menneskets moralske forhold til dyr i vår tid?

Denne oppgaven er skrevet i tilknytning til det tverrfaglige EU- prosjektet ”Hunting for Sustainability” (HUNT), der Norsk institutt for naturforskning (NINA) har ansvaret for underprosjektet ”The cultural meaning of hunting”. Dette komparative kvalitative prosjektet har som formål å undersøke menneskers holdning til jakt, natur og dyr. Et viktig formål er å kartlegge jegere og jaktmotstanderes argumenter i forhold til jakt, og det delprosjektet jeg var med i hadde jaktmotstand som sitt spesielle fokus

I denne studien ble informantene blitt bedt om å ta stilling til generelle vurderinger om menneskets forhold til dyr og deres respektive syn på jakt. Ved å sammenlikne informantenes forståelser av mennesket, dyr og jakt kunne disse uttalelsene plasseres i de to perspektivene animal welfare og animal rights. Animal welfare eller dyrevelferdsperspektivet innebærer at mennesket kan bruke dyr på en human måte så lenge dyret ikke lider unødig. Blant informantene som inntok dette synet argumenterte de ut fra et pragmatisk ståsted for at mennesket til alle tider har brukt dyr til ulike formål, så det er derfor ingen grunn til at vi skal slutte med det nå. På den annen side vet vi i dag at dyr har følelser og bør derfor behandle dem på en måte slik at de ikke lider. Det handler om å nytte dyr, men ikke utnytte dem. Når det gjelder jakt argumenterte de ut fra ulike begrunnelser, for at jakt kan og bør utøves. I det hele tatt utviste flere av dem skepsis til det de kalte for ”ekstreme” dyrevernere og noen

brukte begrepet ”misforstått dyrevern” for å beskrive dette tankesettet. Slik jeg har tolket deres forståelse av menneskets forhold til dyr lå det ingen større politisk agenda om å endre mennesket eller samfunnet, annet enn å påvirke myndighetene til å bedre dyrenes status enn det som er tilfellet i dag.

Det at man skal kunne bruke dyr på en såkalt human måte, blir for informantene med et animal rights eller dyrerettighetsperspektiv ren utopi. I dagens industrialiserte samfunn blir det urealistisk å kalle vår bruk av dyr human. Ut fra prinsipielle etiske standarder argumenterer de for en sidestilling av mennesker og dyr. Det vil si at dyr, på samme måte som mennesket, bør ha rett til å leve sine liv fritt. Dette innebærer en vegansk livsstil, der mennesket ikke skal kunne bruke dyr til verken mat, klær eller drepes under jakt. For dyrerettighetsforkjempere bør menneskene ta inn over seg at i og med sin maktposisjon, ligger det også et ansvar. Vi kan ikke lenger bygge en menneske- dyr etikk og leve etter tidligere tiders normer og strukturer. Dette er fordi samfunnet gjennom menneskets historie har vært vitne til maktovergrep og misbruk overfor både mennesker og dyr. Blikket må i stedet rettes mot framtiden. Mot et samfunn der alle arter kan leve i fredelig sameksistens, der ingen arter utnytter andre til sin egen fordel. Samtidig innebar ikke dette at det er etiske galt for mennesket å være sammen med dyr. Dersom relasjonen er basert på likeverd og respekt finnes det ingen grunn til at mennesker og dyr ikke kan ha glede av hverandre. For våre dyrerettighetsforkjempere handler det derfor om å leve sammen med dyrene i nærhet som sidestilte arter, men ikke å holde oss unna dem totalt. Min tolkning av dette synet var at deres kamp for dyrs rettigheter kunne sees som et ønske om å endre samfunnet. I forlengelse av tidligere frigjøringskampene for kvinner, barn og etniske minoriteter, er det nå dyrenes tur til å frigjøres. For dem handlet med andre ord dyrevern ikke kun om dyrene, men menneskeheten og samfunnet generelt.

Innhold

Kapittel 1. Innledning 9

Menneskets forhold til dyr. Et omstridt felt 11

Jakt i Norge 12

Dyrs moralske status 12

Dyrevelferd og dyrerettigheter: To perspektiver på dyrevern 14

Kapittel 2. Teoretiske perspektiver på tidligere forskning 16

Hvorfor er menneskets forhold til dyr sosiologisk interessant? 17

På jakt etter det humane mennesket 17

Jaktas plass i samfunnet 29

Menneskets forhold til dyr i det sein- moderne samfunnet 39

Problemstilling 46

Kapittel 3. Metode 47

Dyrebeskyttelsen Norge (DN): Målsetting og visjon 48

NOAH- for dyrs rettigheter: Målsetting og visjon 49

Dyrevernalliansen: Målsetting og visjon 50

Om kvalitative intervjuer 51

De kvalitative intervjuene i denne studien 53

Analyse av datamaterialet 54

Behandling og dokumentering av datamaterialet 56

Forskningsetikk og personvern 56

Kapittel 4. Presentasjon av funnene 57

Dyrevern og menneskets forhold til dyr 58

Om dyrevernarbeid og oppslutning om organisasjonene 69

Kapittel 5. Dyrevern og jakt 75

Om nordmenns holdninger til jakt 93

Kapittel 6. Konklusjon 96

Litteratur 99

Vedlegg

Kapittel 1. Innledning

I disse dager er høstjakta godt i gang, og for jegere er dette noe de ser fram til med spenning og iver. Ved å oppleve skogens skjønnhet og ro, men også forstå dens mystikk og utfordringer, føler mange jegere at de lever ut og bærer videre en tradisjon med røtter langt tilbake i menneskets historie. Denne tradisjonen blir i dag møtt med kritikk fra dyrevernhold. Ut fra ulike argumenter, tar de til orde for at jakt ikke lenger kan forsvares moralskt. Konflikten mellom jegere og dyrevernerne er også et tema i mediene, og under NRK P2s radioprogram Verdibørsen, sendt 10.10.09, stilte man spørsmålet om vi trenger å jakte (www.nrk.no1)? I debatten mellom en jeger og en dyreverner, hevdet jegeren at dersom han ikke fikk lov til å jakte, tok man bort hans identitet. Gjennom generasjoner har det vært drevet jakt i hans familie, og når høsten nærmer seg, venter en tid fylt med spenning, rekreasjon og sosialt samvær ute i naturen. I et dyrevernperspektiv blir det å oppleve spenning og rekreasjon på bekostning av andre levende skapninger moralsk forkastelig. I dag vet man at dyr har evne til å føle redsel og smerte. Tatt denne kunnskapen i betraktning burde jakten opphøre (www.nrk.no1).

Jakt har altså blitt et moralsk omstridt felt, og i løpet av de siste årene opplever jegere at de i økende grad må rettferdiggjøre sin aktivitet overfor dyrevernerne som anser dette som unødvendig dyreplageri. Jegerne derimot hevder at deres rolle som forvaltere av naturen, er vesentlig blant annet for å regulere bestandene. Dersom mennesket ikke griper inn i naturen er det nettopp dyrene det går ut over, for eksempel ved at de sulter i hjel. For de fleste jegere kan heller ikke jakten reduseres til det å drepe dyret. Det er kun et resultat av et møysommelig og intrikat spill mellom jeger og bytte. Til forskjell fra produksjonsdyr som lever utelukkende for å bli spist, lever dyrene i skogen under forhold som er naturlig for dem, for en dag å kanskje bli skutt. Disse dyrene har med andre ord en sjanse til å slippe unna jegerens kule. Mange jegere føler derfor det er mer prisverdig å spise dyr som er drept under jakt enn for eksempel produksjonsdyr fordi de blir drept på en mer naturlig og human måte.

På den annen side kan man lese at nærmere 4000 elg kommer til å bli skadeskutt under høstjakta (www.aftenposten.no2). I det hele tatt har det vært en dramatisk økning i antall skadeskutte dyr i løpet av de siste 30-40 årene hevder viltforsker Jon Arnemo (www.aftenposten.no2). Dette har å gjøre med at mange jegere rett og slett ikke er flinke nok til å skyte, men det er også et problem knyttet til gruppepress. Det ligger en forventning om at man skal skyte når man ser dyret, men i mange tilfeller er forholdene for dårlige, og dermed

kan det problemet oppstå at dyret ikke dør momentant (www.aftenposten.no2.). I følge dyrevernerne er skadeskyting under jakt et stort dyrevernproblem og det rettes sterk kritikk mot jegerprøven, som mange mener er altfor enkel. Av den grunn bør det stilles mye strengere krav til det å kunne jakte.

Det å få kartlagt ulike holdninger til jakt er interessant av flere grunner; én er knyttet til Norges Jeger- og Fiskeforbunds bekymring for framveksten av såkalte dyrevernorganisasjoner. Denne bekymringen begrunnes ved at man har sett en økt mobilisering innen dyrevern og oppslutning i slike organisasjoner. Spørsmålet blir hva slags konsekvenser dette vil innebære for jaktvirksomheten? På den annen side kan det være rimelig å anta at dyrevernerne ikke kan kategoriseres som én gruppe. Er det for eksempel slik at alle dyrevernerne mener at dyr bør ha rettigheter til å leve sine liv som frie individer eller er dyrevernforkjempere en mer fragmentert gruppe? I forlengelse av denne problematikken kommer jeg også til å undersøke om holdninger til dyr er rotfestet i menneskets syn på seg selv og hva det vil si å være et menneske? I så fall, hvordan kan dette tolkes som et uttrykk for sosiale og kulturelle endringsprosesser? For å få svar på hvorfor det er uenigheter rundt jakt og hvordan dette kan forstås stiller jeg derfor spørsmålene: Hvordan argumenterer medlemmer i dyrevernorganisasjoner rundt jakt og menneskets forhold til dyr? På hvilken måte kan dette forstås som fortolkninger av det å være et moralsk menneske i det sein-moderne samfunnet?

Så vidt meg bekjent er det gjort lite forskning om dyreverneres holdning til jakt og menneskets forhold til dyr i norsk sammenheng. Derfor er det av interesse både å se om det vil komme fram likheter og ulikheter mellom dyrevernerne fra de ulike organisasjonene, men også hvilke *implikasjoner* dette innebærer for jaktvirksomhet og menneskets forhold til dyr generelt.

Oppgaven vil bli bygd opp med først å introdusere menneske- dyr relasjonens omstridte og komplekse stilling i samfunnet, samt en presentasjon av de to ledende moralfilosofiske tradisjoner innen dyrevernetikk. I kapittel 2 redegjør jeg for perspektiver på tidligere forskning. Disse vil danne det teoretiske bakteppet for problemstillingen og denne studien. I dette kapittelet kommer jeg også til å argumentere hvorfor menneske- dyr studiet er sosiologisk interessant og hvorfor det i større grad bør implementeres i den sosiologiske fagdisiplinen. Kapittel 3 vil omhandle metodologiske spørsmål, samt etiske betraktninger knyttet til kvalitative opplegg. I kapittel 4 og 5 legger jeg fram hva som har kommet fram i undersøkelsen. Her kommer jeg til å diskutere og fortolke dette i lys av teoriene presentert i

kapittel 2. Avslutningsvis vil jeg i kapittel 6 oppsummere og reflektere over disse funnenes betydning for undersøkelsen.

Menneskets forhold til dyr. Et omstridt felt.

Alle mennesker har mer eller mindre et forhold til og oppfatning om dyr. De er vesener som er en del av vår hverdag og inngår i mange av menneskenes sosiale relasjoner. I løpet av de siste tiårene har spørsmål knyttet til menneskets forhold til dyr oppnådd en sentral plass i samfunnsdebatten blant ulike fagdisipliner og allmennheten generelt (Franklin 1999). Dette komplekse og moralskt ladete feltet, som i flere tilfeller har ført til hissige diskusjoner og konfliktfylte situasjoner mellom ulike grupper i samfunnet, handler om hvordan vi mennesker ser på dyr og hvordan vi mener vi bør behandle dem (Føllesdal 2000). Av den enkle grunn at mennesker forholder seg ulikt til (ulike) dyr, det være seg i forhold til husdyrhold og matproduksjon, som kjæledyr, til jakt- og sports foremål eller til bruk i eksperimenter, er det naturlig at svaret på slike spørsmål vil variere (Philo and Wilbert 2000; Kalof & Fitzgerald 2007).

Meningsforskjeller knyttet til vår omgang med dyr kan likevel ikke kun relateres til dagens samfunn. Gjennom menneskets historie har vårt syn på dyr antatt ulike former fra å være hellige symboler til følelsesløse maskiner. Relasjonene har vært preget av både nærhet og distanse. Siden dyrene har mange likhetstrekk med mennesket, men også er veldig forskjellige fra oss, har dette blant annet ført til ambivalente følelser om hvordan vi bør omgås dem (Tester 1991). Hvordan man definerer riktig og gal handling, rettferdig og urettferdig behandling av dyr er derfor et komplekst spørsmål. For noen innebærer det å bruke, men ikke misbruke dyr. For andre handler det om å ikke bruke dem i det hele tatt, men leve totalt adskilt fra dem (Tester 1991; Franklin 1999).

For mennesker som engasjerer seg i dyrevernarbeid representerer dette to ulike måter å behandle dem på. Det at mennesket skal kunne bruke dyrene på en human måte kalles gjerne *animal welfare* (Bekoff 1998). I løpet av de siste tiårene har det også blitt dannet dyrevernorganisasjoner som kjemper for *animal rights* (Bekoff 1998). Til forskjelle fra de mer "tradisjonelle" dyrevernorganisasjonene som arbeider for en human behandling av dyr, bør dyr ut fra et rettighetsperspektiv, ha rett til å leve fritt ut fra sine egne forutsetninger, på samme måte som mennesket. Et slikt tankesett innebærer store konsekvenser for de fleste som forholdet seg til dyr i en eller annen sammenheng. I følge Franklin (1999) må arbeidet for dyrs rettigheter, som eskalerte på 1970- tallet, sees i lys av samfunnsmessige og sosiale

endringer. Nå har riktignok tanker om dyrs rettigheter røtter tilbake til 1800- tallet, men sammenliknet med nyere tid, antar dette tankesettet en helt ny karakter (Franklin 1999).

Jakt i Norge

I følge tall fra Statistisk sentralbyrå betalte totalt 196300 personer jegeravgiften for jaktåret 2008/2009. Det er 2000 flere enn foregående år (www.ssb.no3.). Det kommer også fram at antall jegere (disse innebærer de som har betalt jegeravgiften, men blant dem er det 75 % som oppgir at de jakter) har holdt seg stabilt de siste årene med en viss økning. Blant annet har andelen kvinner som jakter økt med 4 % sammenliknet med jaktåret 2007/2008 (www.ssb.no4.). Det ser med andre ord ut til at jakt er en aktivitet som blir satt pris på av mange nordmenn. Både de som jakter, men også nordmenn som ikke jakter, har i det hele tatt en positiv holdning til jakt og jegerne. Dette kommer fram av undersøkelser utført i forbindelse med TNS Gallups Natur- og miljøbarometer. Her kommer det fram at *”73 % er generelt positive til jakt, mens bare 22 % er negative. Hele 80 % har tiltro at jakten i Norge utøves på en human og forsvarlig måte”* (http://stillhet.stoyforeningen.no5.). Det kan selvsagt være ulike grunner til denne positive holdningen, men det er rimelig å anta at dette henger sammen med mange nordmenns røtter i mer rurale strøk. I tillegg finnes det mange jegere i Norge i forhold til folketallet, noe som igjen innebærer at mange nordmenn har slekt og venner som jakter (Brottveit og Agedal 1999: 18). Jakt har med andre ord en lang tradisjon i det norske og nordiske samfunnet, og det å kunne benytte seg av og høste noe av det skogen har å tilby. Slik er det fremdeles den dag i dag, selv om det å jakte og ikke minst det å være jeger har gjennomgått endringer (Kaldal m. fl. 2000; Brottveit og Agedal 1999). Hva jakten har betydd for mennesker gjennom historien kommer jeg tilbake til nedenfor.

Dyrs moralske status

I debatten om dyrs moralske status er det som oftest to navn som utmerker seg, nemlig Peter Singer og Tom Regan. Begge disse filosofene argumenterer på prinsipielt grunnlag for at dyr ikke bør ekskluderes i etiske vurderinger, dog ut fra ulike tradisjoner. I Dyrenes Frigjøring (2002) tar Singer til orde for *”hvorfor det etiske prinsippet som ligger til grunn for*

menneskers likestilling også krever at vi tar like mye hensyn til dyrene” (Singer 2002:1).

Prinsippet om likhet bygger på argumenter som blir brukt i debatten om likestilling mellom kjønn og diskriminering av etniske grupper, nemlig at det ikke er kjønn eller etnisitet som skal avgjøre hvorvidt man skal tas med i etiske betraktninger eller ikke. Dette bør utvides til også å gjelde for dyrene fordi alle skapninger som har evnen til å føle smerte og lidelse bør inkluderes i etiske vurderinger. Derfor *”bør interessene til hver eneste skapning som berøres av en handling tas i betraktning og gis samme vekt som samme slags interesser hos en hvilken som helst annen skapning*” (Singer 2002: 5). Med Jeremy Bentham's egne ord: *”Spørsmålet er ikke: Kan de resonnerer? Heller ikke: Kan de snakke? Men: Kan de lide?* (Singer 2002: 8). Det moralsk riktige handler derfor om å minimere lidelse og maksimere mest mulig lykke for flest mulig individer. Man skal ikke være såkalt artssjåvinist eller ”speciesist” som *”er en partisk fordom eller holdning i favør av interessene til medlemmer av ens egen art på bekostning av de som tilhører andre arter*” (Singer 2002: 7). Dette må likevel ikke mistolkes dit hen at alle skapninger skal behandles likt, fordi *”Det grunnleggende prinsippet om likestilling krever ikke lik eller identisk behandling, den krever at det tas like mye hensyn til alle*” (Singer 2002: 2).

Hovedbudskapet i Dyrenes Frigjøring (2002) er at et godt moralsk menneske vil handle på en slik måte at dyr blir frigjort fra diskriminering på grunn av art. Før man skal utføre en handling bør man derfor tenke over hvilke konsekvenser eller nytte dette innebærer for alle berørte parter, inkludert dyr, slik at den minimerer lidelsene. Med en slik moralfilosofi er det derfor flertallets ”lykke” som må sikres og som dermed kan innebære at man kan ofre et visst antall dyr dersom disse kan redde livet til flest mulig mennesker (og dyr). Men den ”ofringen” skal ikke begrunnes med at det er fordi de er dyr. Da snakker man om diskriminering med hensyn til art. For ikke å blande kortene er det viktig å poengtere at frigjøring *ikke* innebærer at dyr skal ha rettigheter, for debatten handler ikke om det, men om likestilling.

Her skiller Singer seg fra Tom Regan som tar sterk avstand fra at noen dyr kan ofres for at et aggregat av individer kan få minimert sin lidelse. Han hevder i *The Case for Animal Rights* (2004) at all bruk av dyr, uansett hvilket formål det måtte ha for menneskers nytte, er etisk forkastelig, fordi noen dyr deler mange av de samme egenskapene som mennesker. Både i forhold til å føle sorg og glede, smerte og nytelse, frustrasjon og sinne, er det ingen grunn til at ”normale” pattedyr over ett år ikke skal inkluderes i våre moralske forpliktelser (Regan 2004: xvi). Alle dyr med disse egenskapene skal respekteres for at de har et ønske om å leve

sitt liv fullt ut, leve etter sitt potensiale og iboende verdi. Det har ingen rett til å krenke disse rettighetene for egen vinnings skyld. Dette innebærer at

The basic moral right to respectful treatment places strict limits on how subjects-of-a life may be treated. Individuals who possess this right are never to be treated as if they exist as resources for others; in particular, harms intentionally done to anyone subject can not be justified by aggregating benefits derved by others (Regan 2004: xvii).

Dyr skal altså, i kantiansk ånd, ikke kun brukes som et middel til menneskers formål, men betraktes som et mål i seg selv. Som såkalte "livssubjekter" har både mennesker og dyr moralske rettigheter som ikke skal krenkes. Nå inkluderte riktignok ikke Kant dyr inn i sin pliktetikkk, den gjaldt kun for "*those who are capable of applying abstract, impartial moral principles to their decision making share the equal right to be treated with respect*" (Regan 2004: xvii). Regan inkluderer også de som ikke har denne egenskapen. Mennesker har en plikt til ikke kun å betrakte mennesker som et mål i seg selv, men også dyr, og når deres rettigheter blir krenket har vi en plikt til å hjelpe (Regan 2004: xxvi). For Regan er det, til forskjell fra Singer, en plikt for oss ikke kun å ta hensynet til flertallet i etiske vurderinger fordi da glemmer man enkeltindividet; og det har ukrenkelige rettigheter som skal respekteres. Regan kritiserer derfor Singer fordi "*The best aggregated consequences for everyone concerned are not necessarily the best for each individual*" (Regan 1985: 20). Dette kan ikke danne grunnlaget for en god moral.

Dyrevelferd og dyrerettigheter: To perspektiver på dyrevern

I den engelsk faglitteraturen representerer begrepene *animal rights* og *animal welfare* to forskjellige syn på vår omgang med dyr og deres moralske status, selv om overgangen mellom dem kan være flytende. Mens tilhengere av *animal welfare* hevder at menneskene ikke gjør noe galt når de bruker dyr så lenge de ikke blir påført unødvendig smerte og blir behandlet humant (Bekoff 1998: 42), avviser mennesker med et rettighetsperspektiv all form for utnyttelse på et etisk prinsipielt grunnlag. Dette handler ikke om hvor mye smerte og død en kan tillate; dyr skal ikke under noen omstendigheter brukes til menneskets formål og da blir all lidelse og død unødvendig (Bekoff 1998: 42). I norsk sammenheng og på folkemunne er det ikke så vanlig å skille mellom perspektivene dyrevelferd og dyrerettigheter, men man

snakker gjerne om ”dyrevern” i generell forstand. Slike er det derimot ikke for medlemmer i dyrevernorganisasjoner, som tvert i mot har et mer avklart forhold til hvor de selv plasserer seg i forhold til disse to posisjonene. Dette er nettopp fordi det er noen vesentlige forskjeller mellom dem som har implikasjoner for vårt forhold til dyr. I disse dager er det dessuten kommet ut en ny lov om dyrevelferd. I Stortingsmelding nr 15 Om lov om dyrevelferd står det blant annet at:

Lovutkastet bygger i stor grad på ny kunnskap om dyrs evner og behov, og på utpekte mål i Stortingsmelding nr. 12 (2002–2003) Om dyrehold og dyrevelferd. Med den nye dyrevelferdsloven ønsker departementet bl.a. å presisere dyrs status og rettigheter. Bakgrunnen for lovforslaget er en betydelig utvikling i kunnskapen om dyrs evner og behov, kombinert med høye etiske mål for hvordan vi ønsker at dyr skal behandles i samfunnet. En vesentlig premiss for loven er anerkjennelsen av at dyr har egenverdi i tillegg til å ha nytteverdi for mennesket. Det er lagt vekt på at loven skal være en moderne lov som beskytter dyrene ut i fra faglig viten og med utgangspunkt i hva som er i dyrenes interesse (www.regjeringen.no6.).

Denne loven vektlegger, derav navnet, et dyrevelferdsperspektiv, noe som innebærer at:

man skal kunne holde og avlive dyr for viktige menneskelige hensyn (...) men ” at man ikke skal utsette dyr for vilkårlig, tankeløs eller formålsløs avliving. Det viktigste er imidlertid hvordan dyrene holdes og behandles mens de lever, at avlivingen skjer skånsomt, og at formålet med den aktuelle aktiviteten lar seg forsvare som tilstrekkelig viktig (www.regjeringen.no7.).

Kort fortalt kan derfor si man at dyrevelferdstanken representerer et syn på dyr av en noe mer pragmatisk art. Tilhengere av denne holdningen hevder at mennesker og dyr alltid levd sammen og at mennesket i lang tid har benyttet seg av dyr til ulike formål. Slike bør det fremdeles være. Mennesket skal kunne bruke dyr på en human måte, men ikke utnytte dem, og de skal ha det godt den tida de lever. Men hva betyr det så at dyr skal ”ha det godt”? Her strides det mellom ulike definisjoner, alt fra et fokus på biologiske behov til velferd i et mer etisk perspektiv. Til tross for disse nyansene plasseres disse likevel i et velferdsperspektiv (Bekoff 1998).

Det at dyr skal kunne brukes på en human måte blir likevel en ren utopi for mennesker med et annet syn på vårt forhold til dyr, spesielt med tanke på dagens industrialiserte

husdyrhold og vårt (over)forbruk av kjøtt. Tilhengere av dyrerettighetsperspektivet eller animal rights vil derfor kjempe for dyrs rettigheter på lik linje med menneskerettighetene, kvinners rettigheter, minoritetsgruppers rettigheter osv. Denne mer ideologiske retningen forfekter et syn på dyr som individer med rett til å leve for sin egen del. Organisasjonen ”NOAH- for dyrs rettigheter” er et eksempel på en slik rettighetsorganisasjon og har en visjon om at:

dyr ikke skal holdes innesperret i trange bur og båser hvor de knapt kan snu seg, men tvert imot ha frihet til å leve sine liv etter eget ønske. Vår visjon er at dyr ikke skal gjennomgå smertefulle eksperimenter eller trenes med vold til å adlyde mennesker, men tvert imot ha mulighet til livsglede i sitt naturlige miljø. Vår visjon er at dyr ikke skal drepes for menneskers interesser, men at deres liv blir sett på som verdifullt for dyrene selv (www.dyrsrettigheter.no8.).

Ut fra en slik tankegang kan mennesker og dyr leve sammen i fredelig sameksistens. Forholdet skal ikke baseres på noen form for undertrykkelse eller tvang, men på likeverd og respekt. Nå tillater ikke plassen i denne oppgaven å redegjøre for denne debatten i full bredde, men poenget er å skissere hovedtrekkene i disse to retningene når det gjelder vår omgang med dyr (Se mer om definisjoner av animal welfare og animal rights i *Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare* av Marc Bekoff 1998).

Kapittel 2. Teoretiske perspektiver på tidligere forskning

Studiet av menneske- dyr relasjonen er mangelfull i norsk sosiologisk sammenheng. Det teoretiske grunnlaget jeg kommer til å benytte meg av for å analysere og fortolke datamaterialet, vil derfor hovedsakelig bestå av ulike utenlandske bidrag, men også norske studier vil bli belyst. Jeg har valgt å dele kapittelet opp tematisk. Først kommer jeg til å se på hvordan synet på dyr i stor grad henger sammen men hvordan vi ønsker å se på oss selv og hva det vil si å være et humant menneske. Dette vil bli sett i lys av historiske og samfunnsmessige endringer, samt hvordan disse prosessene skapte et mer medfølelse og moralsk inkluderende forhold til dyreverdenen. Deretter kommer jeg til å se på jaktas betydning i samfunnet. Her kommer jeg til å både se på denne aktiviteten i et historisk perspektiv, men også fokusere på de argumentene tilhengere og motstandere tar i bruk for å

begrunne sine syn. I siste avsnitt skal jeg se på hvordan menneskets forhold til dyr er et mangefasettert fenomen i det sein- moderne samfunnet. Før denne gjennomgangen skal jeg redegjøre hvorfor dette er sosiologisk interessant.

Hvorfor er menneskets forhold til dyr sosiologisk interessant?

Som nevnt ovenfor er studiet av menneske- dyr relasjonen nærmest ikke eksisterende i norsk sosiologisk sammenheng. Derfor håper jeg med denne oppgaven å vende oppmerksomheten mot et spennende felt det er flere grunner til å studere (Se Holmberg 2006; Nibert 2003). Nettopp fordi dyrene er knyttet til mennesker på ulike måter og ikke minst det faktum at vi har levd sammen i mange tusen år, kan vårt forhold til dem fortelle mye om kulturelle og sosiale sider ved menneskelivet. Enten som medlem av familien eller som kjøtt for å spise, er det i tillegg knyttet mye mystikk og metaforer rundt dyrene. Uansett hva slags forhold vi har til dem, er de en del av menneskets sosiale liv. Et eksempel på dette og som denne studien omhandler, er jakt. Denne formen for omgang med natur og dyr er en urgammel tradisjon det knytter seg mye forestillinger og følelser til av både positiv og negativ art. I den forbindelse er det interessant å se på hvilke argumentene som kommer fram i forhold til tilhengere og motstandere av jakt. Men det som er vel så spennende, er knyttet til spørsmålet *hvorfor* det er uenigheter rundt denne aktiviteten og *hvordan* dette kan forstås? Sagt med andre ord: Hvorfor argumentere de som de gjør? Her kan den kvalitative sosiologien fungere som et nyttig og viktig redskap fordi den kan si noe om hvordan mennesker mener vi bør leve med dyr, har å gjøre med hvordan man fortolker og konstruerer virkeligheten og hva det vil si å være et menneske. Kanskje man på denne måten kan oppklare fordommer og misforståelser rundt dette feltet slik at unødvendige konflikter kan unngås?

På jakt etter det humane mennesket

Spørsmål knyttet til hva vil det si å være et godt moralsk menneske eller hva vil det si å være et menneske i seg selv har vært diskutert og reflektert over i lang tid. Denne etiske debatten skal ikke drøftes i full bredde her, men i stedet rette oppmerksomheten mot et felt der slike spørsmål ofte har vært preget av både tvetydighet og ambivalens, nemlig vårt forhold til dyr. Gjennom menneskets historie har vår omgang og holdning til dyr endret karakter fra å være

maskiner uten følelser, til å være symbolske meningsbærere eller individer med egne rettigheter. Slike karakteristikk sier noe om menneskets syn på dyreverdenen, men det kan også si noe om hvordan vi velger å se på oss selv (Tester 1991; Thomas 1983; Kean 1998; Barker 2001; Arluke & Sanders 1996). Mennesket kan sies være veldig søkende og noen av de tingene vi har undret oss over er dyrene. De er lik oss på mange måter, men også ulike. Hvordan vi skal oppføre oss overfor dem har derfor ulike mennesker forholdt seg til på ulike måter gjennom historien. Det som likevel utmerker seg når man ser på denne relasjonens historie, er at man fra slutten av 1700- tallet og begynnelsen av 1800- tallet begynte å se en påfallende økt medlidenhet og omtanke for dyr. I denne perioden, som også blir kalt opplysningstiden, begynte intellektuelle humanister innen visse kretser av samfunnet å stille prinsipielle spørsmål knyttet til vår behandling av dyr og hva det ville si å være et humant menneske, og i 1824 ble RSPCA (The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals) stiftet som en veldedighetsorganisasjon for å bekjempe dyremishandling (Bekoff 1998: 95, 305). Nå var det formodentlig ikke majoriteten av befolkningen som befattet seg med slike spørsmål, og for de fleste var nok omgangen med dyr av en mer pragmatisk art. Poenget med dette historiske tilbakeblikket er å vise at allerede fra denne perioden oppstod det noen tanker om vårt forhold til dyr av en helt ny art som man kan følge opp til vår tid blant mennesker som engasjerer seg i dyrevernarbeid. Det interessante spørsmålet er hvorfor det nettopp var på *denne* tiden at slike spørsmål ble en del av samfunnsdebatten innen visse kretser og ikke minst *hvem* kunne kalle seg et humant og moralsk menneske? For å kunne gi en definisjon av det, måtte man vel gi en definisjon av hva det *ikke* var, og ville det da si det dyriske? Sagt med andre ord: Handlet denne økte omtanken for dyr egentlig om ”Mennesket” selv? Senere i dette kapittelet og i neste skal jeg vise hvordan disse tankene igjen fra 1970- tallet ble gjort gjenstand for debatt og igjen stille spørsmålet hvorfor det skjedde på denne tiden.

For å få svar på noen av disse spørsmålene kommer jeg hovedsakelig til å benytte meg av Keith Testers *Animals & Society. The humanity of animal rights* (1991) fordi den er et sentralt bidrag i debatten om dyrevern. I sin analyse av hvordan holdninger til dyr fra slutten av 1700- tallet endret karakter i retning av mer omtanke og sentimentale følelser, trekker han veksler på blant annet Keith Thomas, Norbert Elias og Michel Foucault. Hensikten her er ikke å gi en detaljert gjennomgang av disse, men korte skissere deres grunntanke fordi de danner mye av grunnlaget for Testers egen analyse.

I følge Tester (1991) hevder Thomas at bakgrunnen til disse endrede holdningene kan forklares som et resultat av urbaniseringsprosessen som startet under industrialiseringen og den økte anskaffelsen av kjæledyr (Thomas i Tester 1991: kapittel 3). Resultatet av disse to prosessene, var at mennesket begynte å se nye og mer personlige sider ved dyrene, noe som førte til mer sentimentale følelser og økt omsorg. Siden kjæledyr kostet penger, gjorde denne trenden seg primært gjeldende blant den urbane middelklasse og borgerskapet. Det var også denne gruppen som begynte å engasjere seg i dyrevernarbeid, blant annet fordi bekjempelse av dyremishandling hadde en positiv effekt på menneskets brutale sider overfor hverandre (Thomas i Tester 1991: kapittel 3). En del av disse endrede holdningene må derfor sees i lys av menneskets ønske om et mer sivilisert samfunn.

I den forbindelse trekker Tester inn et av Elias mest sentrale verk; nemlig siviliseringsprosessen (Elias i Tester 1991: kapittel 3). Grunntanken til Elias er mennesket måtte læres opp til å bli sosiale, siviliserte individer gjennom selvkontroll og besinnelse. Ved å utvise sivilisert adferd overfor både mennesker og dyr ville menneskeheten gå fremover. Det handlet med andre ord om å kontrollere og undertrykke adferd som kunne karakteriseres som dyrisk i jakten på det menneskelige (Elias i Tester 1991: 65).

I følge Tester (1991) er både Thomas og Elias sentrale bidrag, men har mangler. Definisjoner av hva som er menneskelig og dyrisk må, slik Tester ser det, sees i lys av sosiale og historiske kontekster. Definisjonene beveger seg derfor ikke i en kontinuerlig prosess, men gjennom diskontinuerlige perioder i menneskets historie. (Tester 1991: 70-71). Det er i den forbindelse Tester viser til Foucault (Tester 1991).

Tester (1991) hevder at grunnen til at omtanken for dyr ble så fremtredende som den gjorde på begynnelsen av 1800- tallet, har å gjøre med det Foucault betegner som det *moderne epistemet*. Til forskjell fra tidligere epokers klassifiseringer av dyr og mennesket som *ulike*, opphevet det moderne epistemet dette skillet fordi *livet* i seg selv dannet grunnlaget for klassifiseringen. Dette innebar at "*Humans and animals become mere physical forms of an abstract something behind them, an abstraction which is the keystone of knowledge: Life*" (Foucault i Tester 1991: 87). Det vil si at ny *kunnskap* om virkeligheten former *måten* vi klassifiserer og ordner den på. Dette er igjen historisk betinget. Men en ting skilte mennesket fra dyrene; nemlig erkjennelsen av denne kunnskapen om livet. Sagt med andre ord: Mennesket var det dyret som visste det var annerledes (Tester 1991: 87). Tester hevder derfor at:

Foucault's work is important because it shows that the contemporary order of things, the modern understanding, is based on rules of knowledge which are a relatively recent historical phenomenon. The knowledge which structures our understanding, and establishes the basis of moral relationships with externally real objects, such as animals, has not been the same throughout time (Tester 1991: 78).

For å beskrive menneskets forhold til dyr under det moderne epistemet tar Tester (1991) selv i bruk to analytiske kategorier, *the Demand for Difference* og *the Demand for Similitude* (Tester 1991).

På slutten av 1700- tallet hevdet Kant at "*We can judge the heart of a man by his treatment of animals*"(...) "*for he who is cruel to animals becomes hard also in his dealings with men*" (Kant i Tester 1991: 99). I det man kan kalle opplysningstidens ånd, representerer dette utsagnet ett av de to synene Tester hevder var rådende blant humanister og dyrevernforkjempere på denne tiden når det gjaldt dyrs moralske status. Han kaller denne retningen for *the Demand for Difference* og beskriver den slik:

The Demand involved attempts to create orderly and regulated social relationship through discipline and policing. This involved animal welfare laws and the formation of surveillance organisations such as the RSPCA. The Demand for Difference attempted to make humans subjects, by controlling the objectivity of animality (Tester 1991: 89).

Bakgrunnen for denne omsorgen for dyr handlet i følge Tester om "Menneskets" tvetydighet i forhold til seg selv og hva det ville si å være menneske(lig). Man så helt klart den organiske likheten mellom mennesker og dyr, at dyr på samme måte som mennesker kan føle smerte, men samtidig var også mennesket ulikt dyrene på grunn av kunnskap og evne til å reflektere over sine handlinger (Tester 1991). Denne omtanken overfor dyr og ikke minst klassifiseringen av "Mennesket" innebar derfor et skille mellom det menneskelige og det dyriske. Det "ekte" mennesket var borgerskapet som satt med den "sanne" kunnskapen om virkeligheten og hvordan den skulle se ut. Dette innebar blant annet at dyr kunne brukes, men ikke misbrukes (Erskine i Tester 1991: 104). For *the Demand for Difference* skulle mennesket behandle dyrene på en human måte nettopp fordi mennesket var det vesenet som hadde denne kunnskapen og dermed ansvaret for å styre og ordne livet på en sivilisert måte. Nå var det riktignok ikke alle som var i besittelse av denne kunnskapen, men kun mennesker fra samfunnets øvre sjikt. I følge Tester impliserte dette at de opplyste var mindre bundet til dyrene (og det dyriske) enn de ikke- opplyste. Borgerskapet var med andre ord, i og med sin

posisjon, hellig fjernet fra ondskap og brutalitet. Dette var noe de ikke befattet seg med, og hadde derfor ansvaret for å sørge for at alle andre også rettet seg etter deres ordensprosjekt (Tester 1991: 105).

Denne noe uavklarte posisjonen i forhold til dyrene hadde også å gjøre med at på denne tiden:

People started to worry about the social treatment of animals to the extent that life was identified as the basis of knowledge and made the main principle for the order of things. Classification demanded behaviour which would respect the similitude of all living organic structures regardless of any visible distinctions, whilst also maintaining the privileged status of humanity as the only historical subject able to know life. We should act differently precisely because we can; animals can be the same only in so far as we can be different humans (Tester 1991: 87).

Det ble derfor svært maktpåliggende for intellektuelle humanister å fremheve det menneskelige i forhold til det dyriske, egenskaper som kun var rotfestet hos dem som var fullverdig sosialisert i samfunnet; blant annet mennesker som Bentham og Kant. De som ikke var i en slik posisjon, var ikke annet enn dyr (Tester 1991: 100). Råskapen og brutaliteten måtte bekjempes for å opprettholde den sosiale orden i samfunnet. Denne oppgaven lå hos den urbane middelklasse og borgerskapet. Udyrene som måtte temmes var den urbane arbeiderklasse (Tester 1991; Kean 1998; Thomas 1983). I det som man nærmest kan kalle opplysningstidens store ordens- og disiplineringsprosjekt måtte mennesket styre sin dyriske adferd dersom man skulle oppnå et sivilisert samfunn, og en del av dette arbeidet var å behandle dyrene humant. Man kan på en måte si at man ville "*embrace animals whilst exterminating animality*" (Tester 1991: 98).

Det bør riktignok slås fast at det utvilsomt var mange dyr som led og døde på grunn av den brutale behandlingen de gjennomgikk, og for den urbane middelklasse som etter hvert hadde beveget seg mer og mer bort fra kontakt med dyr, annet enn som kjæledyr eller et ferdig tilberedt kjøttstykke på middagstallerkenen, ble det hard kost å se disse lidelsene rundt seg. Kean (1998) gir noen grusomme beskrivelser av hvordan mange dyr ble plaget på det verste av de hardhendte hestedrosjesjåførene og slakterne (som *ennå* ikke hadde blitt fjernet helt fra bybildet). Denne brutaliteten hørte ikke lenger til det nye siviliserte samfunnet og den nye middelklassen (Kean 1998: 61; Wolch & Emel 1998: kapittel 3).

Det kan selvsagt være flere grunner til at disse tankene ble så sentrale som de gjorde nettopp på denne tiden, men med den økte industrialiseringen og påfølgende urbaniseringen, ikke minst sammen med den viktorianske eras moralske atmosfære som var en blanding av teknologisk fremskritt, sekularisering og et kyskt sinnelag, lå alle forholdene til rett for et nytt syn på mennesker og dyr (Tester 1991; Kean 1998; Thomas 1983). Det var også i byene vitenskapen ble utviklet i det som var kunnskapens høyborg, og det var blant byens mer eleverte kretser at intellektuelle først foreslo at dyr burde tas med i moralske betraktninger (Tester 1992: 54).

Denne nye mentaliteten ga på den andre siden grobunn for ambivalens og moralske dilemmaer. Det var jo ikke slik at alle var like prinsippfaste, og man begynte å stille seg spørsmål om dyr som ikke alltid sammenfalt med nyttiggjørelsen av dem. Thomas (1983) gir en beskrivelse av noe av den mentaliteten som rådde i det britiske rundt 1800- tallet:

Economic independence of animal power and urban isolation from animal farming had nourished emotional attitudes which were hard, if not impossible, to reconcile with the exploitation of animals by which most people lived. Henceforth an increasingly sentimental view of animals as pets and objects of contemplation would jostle uneasily alongside the harsh facts of a world in which the elimination of "pests" and the breeding of animals for slaughter grew every day more efficient (Thomas 1983: 301).

Med industrielle og teknologiske nyvinninger ble etter hvert dyr som arbeidskraft byttet ut med maskiner. Samtidig er det viktig å merke seg et annet sentralt forhold, nemlig at selve produksjonen av kjøtt med alt som det innebar av slakt og frakt, var i begynnelsen av 1900-tallet forflyttet til landsbygda (Franklin 1999: 41). Dermed kom folk bort fra selve produksjon av mat. Noe som tidligere var en naturlig del av menneskelivets liv ble etter hvert et fremmedelement og lite behagelig å tenke på. I det hele tatt ble dette så bortgjemt og kjøttet så omformet at man nesten ikke kunne assosiere det med et dyr (Tester 1991: 66). Denne distansen og fortregelsen av slakt må også sees i sammenheng med den økte anskaffelsen av kjæledyr. Disse to faktorene var med på å endre menneskets syn på dyr (Thomas 1983).

Et eksempel som kan illustrere disse endringene er Liv Emma Thorsens *Hund! Fornuft og følelser* (2001), som er en grundig og omfattende kulturstudie av hundens liv. Både som kjæledyr og "menneskets beste venn", til en fredløs kjøter, har hunden representert ulike meninger og verdier for mennesket gjennom historiske perioder og samfunn (Thorsen 2001 51). Når det gjelder "1800- talls hunden" gjenspeilet den en tidsalder preget av store

omveltninger. Industrialiseringen fikk noen konsekvenser som for mange innebar oppbrudd og turbulens, moralsk forfall og meningsstap. Dermed kom hunden til å representere motstykket til denne sosiale ustabiliteten fordi *"Hunden hadde egenskaper som mennesket selv sto i ferd med å miste"* og var *"et svar på følelsesmessige behov som hverdagen ikke kunne oppfylle"* (Thorsen 2001: 48).

I den forbindelse påpeker Tester at det spesielt var blant den urbane middel klasse kjæledyrholdet var utbredt; den klasse som hadde hatt minst kontakt og nær omgang med dyr (Tester 1991: 53). Nettopp fordi disse menneskene mer og mer hadde beveget seg bort fra kontakt med dyr kunne de nå betrakte og forholde seg til dem på en ny måte (og det var denne måten som var den korrekte). Thomas (1983) hevder urbaniseringen og industrialiseringen undergravde antroposentrismen, men den overlevde blant den rurale befolkningen og urbane arbeiderklasse. I følge Tester (1991) skapte dette konflikter og sosial uorden fordi *"Differnet social groups define their humanity, and establish what it is to be properly human in different ways"* (Tester 1991: 55).

For representantene av the Demand for Difference innebar altså deres forståelse av "Mennesket" som noe annerledes enn dyrene, noe som blant annet viste seg i borgerskapets syn og appetitt på kjøtt. Denne kjøttspisingen lot seg likevel rettferdiggjøres i humanismens navn. I og med slakterienes perifere beliggenhet ble det enkelt for urbane samfunn å gjøre natur om til kultur. Til forskjell fra dyrene som sluker maten rått, spiser og tilbereder mennesket kjøttet. Dette beviser at vi er annerledes enn dyrene (Tester 1991: 143). Denne kjøttspisingen og fremhevelsen av menneskets ulikhet fra dyrene falt ikke i god jord blant menneskene som representerte den andre fraksjonen av moralistene. Disse tilhørte riktignok også samfunnets intellektuelle, men forfektet et annet og mer radikalt syn på livet og "Mennesket". *The Demand for Similtude* beskriver Tester på følgende måte:

It emphasised the extent to which all organic beings, regardless of "the more obvious signs displayed on the surface of the bodies" (Foucault 1970: 229), were all linked as living things, and therefore of a comparable classificatory status. The Demand for Difference stressed the uniquely human and the properly social. The Demand for Similtude was associated with the idea that humans should live in accordance with the dictates of natural, organic being. It condemned society and attempted to show how the repudiation of the organic had caused a decay of life (Tester 1991: 89).

Tester (1991) hevder at en av de ledende talsmenn for dette tankesettet var Rousseau. Man kan på mange måter si at også han var et barn av opplysningstiden, men han tok sterk avstand fra dens idealer om menneskets fornuft som grunnlag for vitenskapelig kunnskap. Tvert i mot, hevdet Rousseau, forderver dette ”Mennesket” som i stedet burde vende blikket mot naturtilstanden. Dette levesettet vil frembringe det gode i mennesket til forskjell fra sivilisasjonens ødeleggende og egoistiske karakter (Eriksen 1994: kapittel 29). Til forskjell fra både Kant og Bentham hevder Tester (1991) at Rousseau var en intellektuell som representerte romantikkens tankesett. Den vektla mennesket som noe naturlig godt og forklarte blant annet at arbeiderklassens råskap var et resultat av det sosiale livets undertrykking (Rousseau i Tester 1991). Rousseau argumenterte for at mennesket burde vende ”tilbake til naturen” som the Noble Savage. Til forskjell fra borgerskapets kjøttspisende menneske, spiste ”naturmennesket” kun mat som var naturlig tilgjengelig og som var lettest fordøyelig (Rousseau i Tester: 1991: 125). Ved å henvise til tenneses struktur og tarmsystemet, var mennesket, akkurat som planteetende dyr, kun tilpasset vegetabilsk kost. Vegetarisme var derfor det eneste naturlige og beste for mennesket, samt det moralsk rette i og med vår likhet med dyrene. Samtidig innså Rousseau at til tross for vår dyriske side var likevel mennesket en egen art innen dyreverdenen med sine egenskaper. En av de viktigste forskjellene til dyrene var menneskets frie vilje (Rousseau i Tester: 1991: 130). Dyrene følger kun sine instinkter, mens mennesket har friheten til å selv velge sine handlinger. Mennesket er med andre ord i en posisjon både som lik, men også ulik i og med denne friheten. Denne egenskapen kan misbrukes, men også brukes til å følge den sanne menneskenaturen, som er å leve i harmoni og ikke skade dyr med unntak av selvforsvar og ved sult. Mennesket er i sin natur et godt og medføhlende vesen (Tester 1991).

Det var ikke bare Rousseau som forsvarte et vegetarisk kosthold for mennesket. Flere innen intellektuelle kretser påpekte også den samfunnsnyttige effekten av avståelse fra kjøtt. Bland annet hevdet forfatteren Joseph Ritson at denne livsstilen ga helsemessige fordeler, samtidig ville vårt forhold til andre medmennesker og dyr bli mye mindre voldelig. En vegetarisk livsstil skaper gode og mer harmoniske mennesker som respekterer alt liv som likeverdig (Ritson i Tester 1991: 136). Den som likevel i følge Tester (1991) utmerket seg og som bør kommenteres i denne forbindelse, var en av forløperne til den såkalte *animal rights*-tankegangen, nemlig Henry Salt. Uten å plassere seg blant borgerskapets *Demand for Difference* eller intellektuelles *Demand for Similtude*, kombinerer han i stedet begge tankesettene i sitt syn på menneskets forhold til dyr (Tester 1991).

I 1892 argumenterte Salt for et liv uten kjøtt eller utnyttelse av dyr på noen måte (Salt 1980). I følge Tester (1991) tok Salt i bruk evolusjons teori og etisk sosialisme for å vise at dyrene, på samme måte som menneskene, var individer som hadde rett til å leve og utvikle seg etter sine egne forutsetninger. Selv om Salt erkjente at mennesket var lengre fremme enn dyrene som art, var dette ingen grunn for å utnytte dem. Salt tok et kraftig oppgjør mot antroposentrismen som satte mennesket i sentrum for universet adskilt fra dyrene og hevdet at denne kløften kun var en sosial oppfinnelse uten rot i det virkelige liv (Salt i Tester 1991: 152). Det finnes ingen kløft mellom mennesket og dyret. De kun er arter som har utviklet seg forskjellig. Med andre ord forfektet Salt *"an evolution of equality rather than of hierarchy, and a recognition of "the common bond of humanity that unites all living beings in one universal brotherhood"* (Salt i Tester 1991: 152). Dette fellesskapet og likheten med dyrene gjør at de ikke kan utestenges fra moralske betraktninger.

Salt hevdet at mye av bakgrunnen for denne kløften først og fremst hadde å gjøre med menneskets klassifisering av virkeligheten og dermed dyrene. Ved for eksempel å sette merkelappen "skadedyr" på et individ, medførte dette en nedsatt evne hos mennesker til å føle sympati med andre medskapninger og dermed utestenge dem som moralsk relevante. I det hele tatt, hevder Salt, er bruken av termen "dyr" misvisende fordi mennesket selv er et dyr, bare en annen art (Salt i Tester 1991: 153). Dermed overskrider eller løser han problemet knyttet til tvetydigheten og dualismen rundt denne relasjonen. Ved både å vise til likheter, men også ulikheter med dyrene kombinerer Salt begge tankesettene til "the Demands". Mennesket er et dyr, men har utviklet seg til en art på et høyere og mer perfekt nivå enn dyrene. Men denne perfektheten fører ikke kun med seg det "gode", noe utnyttelsen og forskjellsbehandlingen av andre arter illustrerer. Det var denne diskrimineringen Salt ville til livs fordi alle individer har rett til å leve fritt. Det vil si opp til et visst punkt, nemlig når denne utfoldelsen går på bekostning av andres frihet til å leve ut sine liv. For Salt var dette innlysende sannheter, og dersom man ikke erkjente dette eller trengte noen former for bevis, var man ikke annet enn inhuman (og ignorant) (Salt i Tester 1991).

Hva blir så konsekvensene av en slik tankegang? Vel, for Salt innebar dette at på grunn av vår likhet og slektskap med dyrene er den eneste moralske rette måten å forholde oss til dem på ikke å ha noe med dem å gjøre i det hele tatt. I følge Testers (1991) tolkning av Salt, kan man si at *"Humanity is increased as relationships with animals decrease"* (Tester 1991: 156). Det vil si at enhver kontakt med dyr som medfører tap av frihet, det vil i prinsippet si all kontakt, er umoralsk fordi det frarøver dem deres rettigheter som individer. Unntaket er drap i selvforsvar. Dersom man ikke er i stand til å innse dette, er man ikke annet

enn en tåpe, blottet for ærbødighet for den menneskelige kultur. Poenget til Salt var ikke nødvendigvis at han var et bedre moralsk menneske enn alle andre i samfunnet, men nettopp fordi han hadde kommet til denne erkjennelsen av "sannheten", var det hans plikt å bringe den videre og opplyse folket. I og med at han nå visste hva "Mennesket" var, kunne han fortelle hvordan vi burde omgås dyreverdenen (Tester 1991: 156).

Som en del av menneskehetens fremskritt og moralske utvikling mot et bedre samfunn (noe undertittelen til *Animal's Rights* illustrerer: *Considered in Relation to Social Progress*), måtte dette for det første skje gjennom læring og utdanning, og for det andre gjennom å endre lovverket. Nå var ikke Salts oppfatning at denne oppgaven nødvendigvis lå hos borgerskapet. I følge Salt kunne hvilket som helst menneske fra alle samfunnslag bidra, så lenge de var i besittelse av den (rette) moralske sannheten, fordi "*The right- thinking person does not need to be told about animal rights` ; she or he simply knows them*" (Salt i Tester 1991: 163). Det var altså ikke snakk om å rette dette arbeidet mot kun en klasse, men hele samfunnet skulle endres ved å læres opp til å tenke nytt om vårt forhold til dyr. Dersom man i tillegg lovfestet dyrs rettigheter, ville samfunnet utvikle seg mot et bedre sted å være for alle levende individer. Verden og samfunnet måtte derfor sees som en helhet der man må respektere alles krav på å få leve sine liv fritt. Selv om mennesker selv er et dyr, er det nettopp denne erkjennelsen av likhet som fremmer moralsk og sosialt fremskritt. I en nærmest deterministisk (og optimistisk) forståelse av denne endringsprosessen, hevdet Salt at dyrenes rettigheter var det siste feltet berørt av den humanitære og moralske prosessen. Fra å gjelde også slaver og "villmenn", var det nå dyrenes tur til å innlemmes i den moralske sfære (Salt i Tester 1991: 166).

Siden de første pionerene begynte å forvare dyrene mot mishandling, har arbeidet innen dyrevern ikke stanset opp. Tanken om rettigheter har derimot ikke vært et så sentralt tema. Faktisk, hevder Tester (1991), var det ikke før Peter Singer utga *Animal Liberation* at disse spørsmålene igjen ble gjort til gjenstand for debatt, nesten hundre år senere. Spørsmålet er hvorfor? I følge Tester (1991) var det ikke tilfeldig at Singer ga ut denne boken når han gjorde, og at den fikk såpass mye omtale. Som en del av den politiske stemning som rådde fra slutten av nittenhundretallet, kunne han utnytte denne konteksten til sin fordel. Sammen med de anti- imperialistiske kampene, minoritetsgruppers og kvinners frigjøring, brukte han den politiske diskursen fra disse bevegelsene til sin idé om dyrenes frigjøring (Tester 1991: 167). Det var ingen grunn til at de ulike frigjøringskampene ikke også skulle gjelde dyr. Dersom man ikke innså dette var man på samme måte som en rasist og sexist, en spesist.

Tester (1991) hevder at det nittende århundre ikke har lagt til noen særlige endringer i forhold til hvordan mennesket bør behandle dyr siden Salt, bortsett fra ett felt, nemlig spørsmålet knyttet til kjæledyr (Tester 1991: 176-177). Selv Salt hevdet dette forholdet kunne godtas, men kun dersom relasjonen var basert på rettferdighet og likhet. I 1980 var denne situasjonen endret (Tester 1991: 176). Dyrerettighetsforkjempere i det nittende århundre hevder denne formen for omgang med dyr er moralsk krenkende og forkastelig. Å ta til seg dyr for eget selskap skyld er ikke bedre enn å plassere dem i en zoologisk hage. Dette innebærer et moralsk prinsipp som skal gjelde i absolutt forstand. Et "ekte" humant menneske vet at dyr er frie individer med rett til å utvikle seg ut fra sine egne forutsetninger, og derfor er det å holde kjæledyr intet unntak fra regelen. Det er ondt, respektløst og frarøvelse av individuell frihet. Det er heller ingen moralsk forskjell mellom det å eksperimentere med dyr, skyte dem eller å bruke dem som selskap. Mennesker som derfor mener at dyr har rettigheter skal derfor heller ikke omgås dem på noen måte (Tester 1991: 176). Dyrers rettigheter handler ikke om å "være glad i dyr", men å la dem være i fred. Dette er en stor forskjell. I det hele tatt assosieres termen "dyreelsker" med det samme som "nigger lover", og reduserer forholdet til kun å handle om følelser. Det er til og med fullt mulig å hevde at dyr har rettigheter uten å en gang like dem (Tester 1991: 177). Med andre ord: Jo mer vi fjerner oss fra dyrene, jo bedre mennesker er vi.

Det har altså skjedd noen endringer i synet på dette forholdet mange kanskje vil karakteriseres som svært radikalt. Mens forgjengeren Salt ville endre samfunnet gjennom debatt, utdanning og holdningsskapning, og Rousseau valgte å trekke seg tilbake fra det, har andre i dagens samfunn valgt å gå mer praktisk og dramatisk til verks. For å illustrere dette trekker Tester (1991) blant annet fram Animal Liberation Front (ALF) som eksempel. Dette er en dyrerettighetsorganisasjon som opprinnelig ble dannet for å sabotere jakt i Storbritannia. Under navnet The Hunt Saboteurs' Association, så de på jakt som unødvendig dyreplageri fordi det innebar tvang og maktovergrep overfor dyrene (Tester 1991: 179). Deres midler og framgangsmåte var basert på ikke- voldelige aksjoner, for eksempel å skremme dyrene med lyder eller legge ut falske spor.

Tester (1991) hevder at på begynnelsen av 1970- tallet tok disse aksjonene en mer ekstrem og fundamentalistisk retning, da dyrerettighetsaktivisten Ronnie Lee startet organisasjonen Band of Mercy (Tester 1991: 180). Til forskjell fra The Hunt Saboteurs' Association, var det ikke bare jakt som nå stod i fokus for deres arbeid, men også andre felt som innebar krenkelse av dyrs rettigheter. Ut over 80 og 90- tallet var det spesielt virksomheter innen dyreforsøk og pelsdyroppdrett som ble rammet av deres aksjonerformer i

form av brannstiftelser og bomber. Som en milits tok de i bruk slike ekstreme metoder da hensikten var å påføre disse bedriftene store økonomiske tap (Tester 1991: 182).

Sammenliknet med konsentrasjonsleirene under andre verdenskrig, var denne utnyttelsen av dyr ikke noe annerledes, fordi alle levende vesener har evne til å føle smerte og undertrykkelse. Tester (1991) hevder videre at ALF derfor så det som sin oppgave å redde dyrene fra dette maktovergrepet. Dersom man måtte ta i bruk mer voldelige aksjonsformer, var det til en viss grad akseptabelt. Ved å vise til det kapitalistiske samfunnets korrupte og undertrykkende karakter, der politikere selv hadde interesser i slike virksomheter, hadde det ingen hensikt å forsøke påvirke med fredelige midler. Det eneste som nyttet i kampen for endring var dermed å bryte loven. Ikke ved å påføre vold direkte mot personer, fordi disse også har evne til å føle lidelse (og som er mot deres ideologi), men mot bygninger og butikker som ikke kan føle smerte, og som dermed ikke har noen rettigheter (Tester: 1991: 185).

Kunnskapen om dyr og vårt forhold til dem har gjennomgått stadige endringer. Det har også synet på selve mennesket gjort. For Tester (1991) har hans hovedanliggende vært å forstå fenomenet dyrevern eller nærmere bestemt animal rights, og hans tese har hele tiden vært at *"the concept of animal rights is only marginally concerned with animals"* (...) *it is part of a social project to classify and define humanity*" (Tester 1991: 48). Ikke minst har det handlet om å konstruere og definere sosial orden. Tester (1991) og Thomas (1983) hevder det var kunnskapsmakten til den urbane middelklasse som definerte hvordan vårt forhold til dyr skulle være og sørget for at alle andre måtte følge disse reglene. Poenget er at denne ordningen kun er en sosial oppfinnelse, skapt av historiske og sosiale prosesser, og er verken naturlig eller en universell sannhet. Dette gjelder også tanken om animal rights.

I følge Tester (1991) startet dyrevernarbeidet med det formål å endre folks holdning til dyr fordi dette også hadde en positiv effekt på mellommenneskelige forhold. Virkemidlene de benyttet seg av var likevel av det mer fredelige slaget, sammenliknet med mange av dagens dyrevernaktivister. I tillegg hevder Tester at talsmennene for "the Demands" utviste mer forsiktighet fordi de visste at deres tanker kunne oppfattes som kontroversielle og de måtte derfor bevise til et skeptisk publikum at kravet om dyrs moralske status var berettiget (Tester 1991: 173). Dagens dyrerettighetsforkjempere har en helt annerledes agenda, med helt andre konsekvenser fordi de hevder at *denne* måten å leve på er den *rette*. Dette er sannheten. Tester bruker begrepet *fetisj* for å beskrive denne måten å betrakte dyr på, og innebærer at man dyrker noe en selv har skapt (Tester 1991: 171-173). Animal rights er intet annet enn en historisk oppfinnelse og i følge Tester:

(...) one strand of a wider urban- centered order of things. It firmly slams the door between proper humans and animals by saying and practising the assertion that humans should have no relationships with animals (...) The activities of the militants are just one especially fundamentalist way of living the truth of the fetish of animal rights. The ALF is only trying to do the same modest things as its predecessors in the history of the claims for animals. The ALF is simply saying that it is absolutely right, it really knows best, and it is merely trying to make sure that everyone else agrees. The animals only wander into the picture when they are dying or dead. The humans are too busy painting their own image throughout the world to take any notice of them (Tester 1991: 193).

I et historisk perspektiv har vi sett at dyrevernarbeidet først og fremst var rettet mot den urbane arbeiderklassen. Både i forhold til deres bruk av dyr som arbeidskraft, men også som underholdning, blant annet dyreslagsmål, var dette noen av de tingene det ble rettet sterk kritikk mot. Samtidig klarte ikke borgerskapet selv å løsrive seg helt fra en omgang med dyr som innebar aggressiv adferd, blant annet jakt. I følge Tester (1991) lot også jaktmotstanden som et dyrevernproblem vente på seg blant den urbane middelklasse. Dette var delvis fordi denne aktiviteten var så populær blant borgerskapet selv, men også fordi denne gruppen ikke kunne kategoriseres som brutal og dyrisk på noen måte (Tester 1991: 155-177). I neste avsnitt skal jeg se på jakt som et annet uttrykk for menneskets forhold til dyr det er knyttet mye følelser og forestillinger rundt.

Jaktas plass i samfunnet

Som vi har sett representerte det urbane livet i perioden utover 1800- tallet kunnskap, vitenskap og siviliserte holdninger. På den annen side begynte folk etter hvert å lengte etter landet og skogens frihet og ro. Byene, som nå ikke bare rommet eleganse, men også fabrikkenes kullos, støy og skitt, økte folks ønske om å komme bort fra denne tilværelsen. Enten som naturinteresserte observatører av dyrelivet eller som jegere og fiskere, så mennesket tilbake til naturen. Mye av denne mentalitet har heller ikke endret seg blant mennesker i dagens samfunn. Hvordan naturopplevelsen (bør) erfares har derimot ikke alltid vært sammenfallende og dermed gjenstand for kontroverser. I det følgende skal jeg gi en beskrive av jaktvirksomheten i et historisk tilbakeblikk og hvordan jakten har utviklet seg fram til dagens samfunn, for deretter å se på hvordan jegere argumenterer for å legitimere

denne aktiviteten. Grunnen til denne redegjørelsen, er fordi dette er et felt knyttet mange følelser og betydninger. Ikke minst er det viktig å ha jegerens holdninger i bakhodet, når motstandere av jakt begrunner sitt syn (Thomas 1983; Tester 1991; Franklin 1999; Dizard 1999; Pardo og Prado 2005; Rothfels 2002).

Jakt var lenge kun forbeholdt de herskende klasser, nærmere bestemt landadelen. Slik fungerte denne ordningen lenge, og i Storbritannia førte dette til at deler av landsbygda fattige befolkning allierte seg med borgerskapet fra byene. Riktignok ikke mot jakt, men på grunn av harmen over utestengningen fra den (Kete i Rothfels 2002: 22). Dersom man ikke eide land over et visst mål hadde man heller ingen rett til å drive jakt, og det nyrike urbane borgerskapet var heller intet unntak. Grunnen til utestengningen av denne gruppen var at landadelen ville skjerme seg fra kapitalismens ødeleggende effekt og fordi *"city life was associated with modernity, newness, rootlessness, and change"* (Kete i Rothfels 2002: 24). Ved hjelp av lovverket og The Game Law av 1671, sikret landadelen sin posisjon på bekostning av det urbane borgerskapet. Jakten ble dermed en aktivitet som skulle skjermes fra kapitalismen og den urbane middelklassens korrupsjon. I løpet av 1800- tallet ble likevel denne loven opphevet og jakt mer demokratisert. I 1831 gjorde the Reform Law det mulig for dem med tillatelse å jakte, fortrinnsvis da det urbane borgerskapet. Loven var også ment å skulle forebygge krypskyting slik at dette ble mindre fristende og attraktiv, både for fattige arbeidere, men også borgerskapet selv (Rothfels 2002). Nå viser riktignok dette til utenlandske studier, fortrinnsvis Storbritannia. Spørsmålet blir da hvordan dette forholdt seg nærmere den norske grense på omkring den samme tiden?

I boken *Skogsliv, kulturelle prosesser i nordiska skogsbygder* (2000) tar Ella Johansson oss tilbake til 1800- tallets svenske skogsbygder og gir en beskrivelse av hvordan bønder og jegere tilegnet seg skogen og landskapet i overgangen til det moderne industrisamfunnet. For bøndene var deres næringsgrunnlag først og fremst jordbruksproduksjon. Skogen som også ga dem tilgang til beitemarker, jakt og fangst, kunne i enkelte tilfeller gi ekstraintekt ved salg av pels og kjøtt, men det hørte heller til unntaket og ble sjeldent prioritert. I det hele tatt hevder Johansson:

Jakt efter kött för egen konsumtion med bössa och spårning har dock inte varit någon vanlig aktivitet bland bönder under känd tid. Jakten behöver inte heller tidigare ha varit något som bönder ägnade sig åt, inte ens i skogsbygder (Johansson i Kaldal 2000: 40).

Ut over 1800- tallet blir skogen privatisert. Fra å være allemannseie begynte nå flere og flere bønder å selge unna skog til trelastindustrien, på grunn av den enorme etterspørselen etter tømmer. Til tross for disse endringene i ulike eiendomsforhold til skogen, har det likevel vært en tradisjon i Norden for andre å ferdes og til en viss grad hente ut noe av dens ressurser. Dette til forskjell fra lengre sør i Europa, der eiere kan nekte folk innpass i deres skog og mark. Noe annet som også utmerker seg i denne perioden er at bøndene i økende grad begynner å se på seg selv som rene jordbrukere og tar avstand fra det som har med skogen å gjøre. En følge av dette var at jakt ble tilsidesatt som en del av gårddriften og tvert i mot sett på som en uverdigg sysselsetting (Johansson i Kaldal 2000: 41). Bonden og de som eide jord og skog oppholdt seg og identifiserte seg med bygda og jordbruket, mens de eiendomsløse skogsarbeidere og husmennene slo seg ned i skogen. Her kunne de med bondens stilltiende tillatelse utøve det som ble kalt de fattiges ”privilegium” (Johansson i Kaldal 2000: 42). I det hele tatt ble jakt ikke sett på som noe positivt blant bønder, men tvert i mot som latskap. Dersom man drev til skogs for å jakte istedenfor å arbeide på gården, ble man betraktet som en unnasluntrer fra det virkelige jordbruksarbeidet (Johansson i Kaldal 2000).

For skogsarbeidere og husmenn var derimot jakt og fiske en viktig del av deres næringsgrunnlag, både som mat på bordet og for salg. Johansson hevder også at jegerne kunne kategoriseres i to ulike grupper: Den ”vanlige” mannen og den ensomme jegeren (Johansson i Kaldal 2000: 48-50). Førstnevnte beskrives som en mann som ikke hadde spesielt gode jegerferdigheter, men som *”drar til skogen för att tänka över bekymren, mager och hungrig, plågad av dårlig samvete för dem där hemma. Bytet råkar han på genom tur och inte genom skicklighet”* (Johansson i Kaldal 2000: 49). Den andre typen jeger som kommer fram i fortellingene hadde mer status som ”helt”. Her beskrives et bilde av jegeren som ”einstøingen” eller ”outsideren”. Han er ingen noen familieforsørger, men vandrer skogene alene og *”genom sin förmåga att klara sig och spåra byte, genom sin skicklighet i jakten och, kanske viktigast, genom sitt bidrag till att försörja den obesuttna delen av samhället”* (Johansson i Kaldal 2000: 50). Jakten og jegeren kommer med andre ord til uttrykk både som noe udisiplinert, men samtidig som noe heltaktig og velgjørende.

Sammenlignet med andre land ser det ut til at den nordiske jaktvirksomheten ikke var særlig utbredt i overgangen til det moderne samfunnet, og jegerne, i motsetning til den engelske landadelen, tilhørte en mer marginal gruppe i samfunnet som jaktet for å overleve. Nå kan nok dette bildet likevel nyanseres. For i tillegg til mataukaspektet blant de fattige husmennene, er det gode grunner til å tro at jakt også var høyt ansett av overklassen. I Andebu bygdebok (1975, 1978 og 1982) kan man lese at det var svært vanlig å drive jakt i

Vestfold, og at det fantes mye jaktbart vilt. Her kommer det også fram at de velstående, blant annet hertuger og grever, stort sett drev jakt for sportens skyld på både elg og falk (<http://andeby.info9>).

Det som imidlertid utmerker seg utover 1800- og 1900- tallet i Storbritannia, i og med det endrede lovverket, var at jakten ble en svært populær aktivitet for mennesker fra alle sjikt i samfunnet. Samtidig er det en annen ting som bør kommenteres. Tatt i betraktning den økte omsorgen for dyr utover 1800- tallet blant den urbane middelklasse og borgerskapet, ser man holdningsendringer for bruken av dyr også innad i jakt og fiske miljøene, blant annet i form av restriksjoner og måtehold (Rothfels 2002; Dizard 1999).

Som tidligere nevnt handlet mye av omtanken for dyr om å temme og sivilisere den urbane arbeiderklasse og resulterte blant annet i at borgerskapets verdier ble lovfestet (Rothfels 2002). Nå kunne man nok selvsagt ha flere motiver for å kjempe for å bedre dyrs kår, og det var utvilsomt de som kjempet med hjertet enn kun av politiske interesser. I følge Dizard (1999) så man fra slutten av 1800- tallet eksempler på hvordan dyrearter nærmest ble utslettet på denne tiden på grunn av stort tilbud og ikke minst etterspørsel etter kjøtt, pels og fjær (Dizard 1999: 97). Som et resultat av denne utviklingen begynte jegere og fiskere fra den sosiale eliten å agitere for fredningsperioder, kvoter og et strikt forbud mot kommersialisering av ville dyr (Dizard 1999: 97-98). På grunn av den drastiske nedgangen i fisk og vilt måtte motivene knyttet til handel og profitt endres:

Shaped by upper- class sensibilities and resonating to an increasingly educated and urban population, the ideal of the sportsman began to take hold (...) The essential elements of the sportsman ideal included etiquette and respect for game laws, a thirst for knowledge about nature, an identification of the prey (...) and commitment to utilize the bounty in ways that honoured the wildness and uniqueness of the quarry (Dizard 1999: 98).

I sin studie beskriver Dizard (1999) blant annet hvordan jegere også i dagens samfunn er opptatt av å utvise respekt for naturen og dyrene de jakter på. Selv om det er lystbetont å jakte må man samtidig ha kunnskap om dyrene med alt som det innebærer. For disse jegerne handler det ikke kun om å drepe:

The hunters do not think of themselves as outsiders who barge in to disrupt and distort an otherwise tranquil scene. On the contrary, they see themselves and their activity as an integral part of the nature of things (...) It is accepting our role in nature, subjects to its cycles and

laws, and behaving accordingly. That is how hunters like to think of themselves- committed to fair play, observant and knowledgeable, socially and environmentally responsible (Dizard: 1999: 106).

Det å sette seg inn i og opparbeide seg kunnskap om naturen og dyrene gir en følelse av å bli i ett med naturen, og ikke minst sørge for at jakten er rettferdig overfor dyret. Et eksempel på dette er den ”konstruerte” fasanjakten. Å skyte på nærmest tamme dyr er ikke det jakt handler om. Disse dyrene har ikke levd slik de skal på en naturlig måte, men avlet opp kun med det formål å bli skutt. Dette viser en manglende respekt for dyr og dårlig jaktmoral. I den forbindelse viser Dizard (1999) til den spanske adelsmannen og filosofen José Ortega y Gasset, som skrev om nettopp den gode jaktmoral i sitt essay *Meditations on Hunting*. Ved å bli en del av naturen og legge menneskets overlegne intelligens til side og ikke utnytte det til sin fordel, skaper den ærbødige jeger et rettferdig spill mellom seg og dyret (Dizard 1999: 101-102). Derfor er det mange jegere som også ser på seg selv om ”voktere” og forvaltere av miljøet. Ved å holde bestander nede på et naturlig nivå, får dyrene mulighet til å leve livene slik det er ment. Det er med andre ord alle andre omstendigheter rundt jakten, enn selve drapet, jegere viser til når de beskriver motivene til jakt. Det å komme seg bort fra hverdagens mas og rutiner, være sammen med kammerater og dele historier og erfaringer med hverandre, gir disse menneskene en følelse av ro og autenticitet. Ved å ”koble seg til” naturen føler mange jegere at de gjenskaper og erfarer urgamle tradisjoner.

Denne siden ved jakten blir også poengtert av Bjørkdahl (2005). I sin studie av norske og amerikanske jegere, hevder han at jaktinstinktet og koblingen til ”urmennesket” er et av de argumentene jegere viser til for å legitimere jakten. Selv om samfunnet har gjennomgått teknologiske, økonomiske og kulturelle endringer innebærer ikke dette at vår fortid som jegere og sankere viskes ut (Bjørkdahl 2005: 66). På samme måte som våre forfedre måtte forholde seg til sitt bytte, skal jakten også for dagens jegere være rettferdig. Dyret skal med andre ord ha en sjanse til å slippe unna. Det handler om å jakte, ikke slakte (Bjørkdahl 2005: 43). Dette kan også sees som et uttrykk for jegerens syn på seg selv naturens forvalter. Selv om dagens jegere ikke trenger å jakte for å overleve, kan man på en måte si at deres rolle i naturen har endret seg. Ved å argumentere for en bærekraftig jaktvirksomhet, ser mange jegere derfor på seg selv som talsmenn for miljøet (Bjørkdahl 2005: 89). Jakt er med andre ord et mangfoldig fenomen, også for jegere selv. Dette blir også redegjort for av Brottveit og Aagedal (1999).

I *Jakta på elgjaktkulturen* (1999) har hensikten vært å se på de sosiale og kulturelle sidene ved elgjakta og hva dette innebærer av skam, ære, identitet og fellesskap. Man skulle kanskje tro at elgjakta har røtter langt tilbake i tid, men faktum er at dette er en ny tradisjon (Brottveit og Agedal 1999: 15). Mye av grunnen til dette har blant annet å gjøre med den enorme veksten i elgstammen i løpet av de siste 50 årene. Selv om denne jakta er ny, er den likevel en *"tradisjon konstruert under moderne vilkår"* og *"får urgamle trekk til å framstå i ny ham, og heilt moderne element til å innpassast i gamle former"* (Brottveit og Agedal 1999: 15-16). Elgjakta føles med andre ord som om den er en gammel tradisjon men er konstruert ut fra jegeres opplevelse av røtter og identitet. Når jaktlaget drar til skogs handler det ikke kun om å skyte og drepe men om samhold, kameratskap, ære og dramatikk. Og til forskjell fra den fattige husmannen som jaktet for å overleve utgjør opplevelsen en stor del av jakta i dagens velferdssamfunn. Nå bør det riktignok påpekes at det å få med seg kjøtt hjem ikke må undervurderes også blant dagens jegere, som er en del av det norske høstningsmotivet (Brottveit og Agedal 1999).

For å forstå jaktkulturen i Norge er det også viktig å rette oppmerksomheten mot de uskrevne reglene som råder blant jegerne. I tillegg til det formelle regelverket finnes det også visse verdier og normer som får negative reaksjoner dersom de brytes. Et eksempel på dette er kong Haralds fasanjakt i Sverige 1998 (Brottveit og Agedal 1999: 21-22). I følge de uskrevne reglene representerer dette ikke god jaktmoral. For det første er dette nærmest tamme dyr og en skikkelig jeger jakter kun på ville dyr. For det andre foregår fasanjakten på godsets eiendom, noe som bryter med den uskrevne regelen om at jakt skal utøves i den ville naturen. Og for det tredje assosieres denne jakta med et overklassefenomen i motsetning til at norsk jakt skal være folkelig (Brottveit og Agedal 1999: 22). Nå er det riktignok ikke kun ulike jakttradisjoner og verdier mellom ulike land, men også innad i Norge kan det for eksempel råde uenigheter mellom den sørlandske drivjakta og jakt med hund på Østlandet (Brottveit og Agedal 1999: 22).

Det er mye som kan sies om jakt, men plassen her tillater ikke å gå i dybden på dette feltet. Det som likevel bør trekkes fram er hva jakta betyr for de involverte og sitatet nedenfor føler jeg oppsummerer mye av selve ånden i jaktkulturen:

Både själva jakten och den efterföljande slakten anknyter til ett förindustriellt samhälle och ökar gemenskapen med en äldre generation. I elgjakten binds den nya tiden och den unga generationen fast vid den gamla tiden och den äldre generationen. Med andra ord, älgjakten

bidrar til å motverka effektene av en nutida historieløshet (Rosengren 1982 i Brottveit og Agedal 1999: 28).

Jakta handler altså mye om å vende tilbake til fortiden og oppleve å gjenskape den på nytt. Den handler om å kjenne og kroppsliggjøre urmennesket eller det ”virkelige” mennesket, slik vi en gang levde. Ikke minst handler det om å praktisere gammel lærdom slik at den ikke går tapt (Brottveit og Agedal 1999). Mange av disse sidene ved jakta forsvinner likevel i jaktmotstandretorikken.

I sin studie av jegere og jaktmotstandere beskriver Dizard (1999) hvordan jegerne han intervjuet påpekte at det riktignok finnes useriøse jeger som gir både jakten og jegere et dårlig rykte. I følge Dizard kan ikke disse kalle seg jeger i ordets rette forstand, og hevder at det dessverre er slike jegere motstandere av jakt trekker fram når de skal beskrive jaktvirksomheten. I det hele tatt påpeker Dizard at motstandere av jakt overhodet ikke er klar over jegeres fokus på den gode sportsånd, men i stedet beskrives de som øldrikkende, pickup kjørende slaktere som dreper kun for moro skyld. Bakgrunnen for et slikt syn har i følge Dizard å gjøre med classeskillet mellom to ulike populasjoner, nemlig arbeiderklassen og den urbane middelklasse (Dizard 1999: 110-111). Med unntak av noen få urbane hvitsnitarbeidere, tilhører den typiske amerikanske jegerne den rurale arbeiderklassen. Dette er gjerne menn som arbeider med hendene og som på mange måter ”lever opp til” sitt røffe rykte. Med et tradisjonelt syn på kjønnsroller og følelser, er det nærmeste disse mennene kan tillate av sentimentalitet dersom det er rettet mot hundene sine eller ved nostalgisk mimring. De identifiserer seg riktignok mer med ”gode gamle dager” og det tradisjonelle livet, men kan knappest kalles barbariske av den grunn. Problemet med denne livsstilen og ideologien oppstår i møtet med et annet syn på naturen og mennesket.

Nå bør det påpekes at denne studien er rettet mot amerikanske forhold, og til tross for Dizards (1999) påstand om at den *typiske* amerikanske jegeren tilhører arbeiderklassen, er det rimelig å anta at bildet er noe mer nyansert. Blant annet hevder Franklin (1999):

Whereas hunting and angling in Europe so frequently express the social and spatial organizations of landscape and nature in terms of class, in America they express nation. Perhaps this is why they are so popular and ubiquitous, and why they have such a robust and growing following (Franklin 1999: 107).

Samtidig hevder Franklin (1999), i tillegg til at både jakt og fiske er relativt jevnt fordelt i Amerika, kommer det noen forskjeller til uttrykk gjennom inntekt, utdanning, etnisitet og urban- rural demografien (Franklin 1999: 108). For det første hevder han, at når det gjelder fiske, øker deltagelse i denne aktiviteten med økt inntekt. Når det gjelder jakt kommer gjerne jegere med lavere inntekt hovedsakelig fra rurale strøk, mens jeger med høyere inntekt har tilnytning til urbane strøk. Videre hevder han at det er en viss korrelasjon mellom storviltjakt og høyinntektsgrupper og småvilt jakt og lavinntektsgrupper. Disse sammenhengene gjelder for øvrig ikke i forbindelse med hjortejakt (Franklin 1999: 109). Sammenliknet med Storbritannia, hevder Franklin (1999):

Hunting in Britain is considerably less popular than angling, and aside from the continuation of small game hunting by rural working class, it has remained an upper-class sport and a central feature of their domination of the British countryside (Franklin 1999: 114).

Dette har å gjøre med hvordan jaktas sosiale forankring har ulikt tyngdepunkt i ulike deler av Europa. Når dette er sagt, hevder Franklin (1999) at det likevel har skjedd endringer i løpet av de siste tiårene. Som en følge av økt inntekt og mer fritid, men også grunneieres behov for kapital, har man sett en økt interesse for jakt og fiske også blant arbeider og middelklassen (Franklin 1999: 115). Med andre ord er både jakt og fiske noe som interesserer alle lag av befolkningen. For jaktmotstandere er denne trenden bekymringsfull.

I følge Dizard (1999) hevder han at til tross for at mange jegere ser på seg selv som forvaltere av skogen ved å utvise en respekt de mener er dyre- og miljøetisk forsvarlig, argumenterer motstanderne for at en slik livsstil og slike holdninger er ødeleggende for selve menneskeheten. Denne gruppen, hovedsakelig dyrerettighetsforkjempere og miljøforkjempere tilhørende den urbane middelklasse hevder naturen bør få være i fred fra menneskelig innblanding (Dizard 1999: 127-128). Konflikter mellom ulike klasser i forhold til dyr og bruk av naturens ressurser er også tema i norsk sammenheng, blant annet når det gjelder synet på rovdirene (Skogen 2001, Krange og Skogen 2007, Skogen, Mauz og Krange 2008).

I forbindelse med rovviltkonflikten hevder Skogen (2007) at denne konflikten ikke primært handler om forholdet til dyrene, men forholdet mellom ulike sosiale grupper i samfunnet. Etter flere års forskning på dette feltet, blant annet i Stor-Elvdal kommune i Østerdalen, har disse undersøkelsene vist at rovviltkonflikten i stor grad handler om makt til å definere kunnskap. I følge Skogen (2007) innebærer dette at den urbane, akademiske kunnskapsformen oppnår en slags hegemonisk posisjon i forhold til den rurale

hverdagserfaringen, noe som blant annet impliserer en nedsatt livskvalitet for disse menneskene (www.forskning.no10; Krange og Skogen 2007).

Den urbane middelklasse, i dette tilfellet miljøforkjempere, akademikere, naturforvaltere og politikere, er bærerne av den ”sanne” vitenskapelige kunnskapen. Etter menneskenes nærmest utslettelse av ulven, har den likevel seiret. Når deler av den rurale befolkningen igjen vil utslutte den, blir dette sett på som uansvarlig og primitivt syn på naturen (Krange og Skogen 2007). Mot dette synet på dyr og natur står blant annet de lokale jegerne. Disse består stort sett av arbeiderklassemenn som har vokst opp med skogen som nærmeste nabo, og når andre mennesker vil legge premissene for deres liv, føles det svært urett. For disse mennene innebærer jakten en kobling til tidligere generasjoner bruk av utmark. Gjennom deres fedre og forfedre har kunnskap og lærdom gått i arv. Krange og Skogen (2007) beskriver dette slik:

Their outdoor practice is vitally important to the construction of continuity in their lives. By being part of what they see as an old hunting culture, they manage to construct a link between modern ways of living, their local place, and its history. Summarized in terms of identity, hunting is both identification with the collective level and an important base for the sense of self (Krange og Skogen 2007: 231).

Disse jegerne har valgt et liv som for deler av den urbane middel klasse kanskje føles utdatert, men for dem er dette bevisste valg som handler om kollektiv og lokal identitet. For dem utgjør ulven en trussel i deres daglige liv. De tilbringer mye tid i skogen, og sammen med hundene sine føler de seg ikke lenger trygge, noe som går direkte ut over deres livskvalitet. Til forskjell fra den urbane elite hevder jegerne at *de* er de ekte dyre- og naturelskerne. Deres kunnskap om naturen bygger på direkte erfaring og opplevelse og hatet mot ulven er ikke rettet mot ulven i seg selv, som de tvert i mot beundrer, men mot menneskene som beskytter den (Krange og Skogen 2007: 226).

Når det gjelder argumenter og konflikter knyttet til jakt har dette i følge Dizard (1991) å gjøre med hvordan man konstruerer natur og dyr, og hvilke forestillinger man har om hverandre. På samme måte som Krange og Skogen (2007) hevder også han at det er den urbane middel klasse som mener å sitte inne med den ”sanne” kunnskapen. Det er deres konstruksjoner som bør gjelde, men som vi har sett konstruerer ulike mennesker ulike syn på virkeligheten. Det som for en jeger er respekt, er for en motstander av jakt manglende respekt. For motstandere av jakt er det å i det hele tatt drepe for gøy og som rekreasjon totalt

uforståelig og har overhodet ingen ting med respekt for dyr å gjøre. Blant visse dyrerettighetsforkjempere og miljøforkjempere er jegere ikke annet enn blodtørstige, sadistiske mordere som kun har det for øyet å *"blowing hell out of everything"* (Dizard 1991: 124). De stiller seg også svært uforstående til at jegere kan påstå at de er glad i de dyrene de dreper. Det beste er å la naturen rydde opp i eventuelle problemer selv og la den være i fred uten menneskelig innblanding.

Motsatt er dette bildet noe helt annet for jegerne. I de situasjoner der dyret lider på grunn av skade eller sult, og jegerne mener de vil ende denne lidelsen på en human måte enn at dyret går en smertefull død i møte, er dette ikke et holdbart argument. Naturen kan være brutal og fra dyrets ståsted spiller det neppe noen rolle hvilken måte den skal ende sine dager. Døden er uansett ikke alltid like vakker (Dizard 1991: 125). Til forskjell fra dyrene trenger heller ikke menneskene å jakte for å overleve, men kan skaffe varer på andre måter:

...we are no longer compelled to add to the pain and injury endured by animals. When there is a choice, not necessity, we are morally obliged to acknowledge the animals' right to "life, liberty, and the pursuit of happiness" (Dizard 1991: 126-127).

I følge Dizard, og på samme måte som Tester (1991), er dyrerettighetsforkjempernes motiver intet annet enn middelklassens holdninger for å fremme et mer sivilisert samfunn. Argumentene er de samme som før: Dersom man forhindrer jakt vil det på sikt medføre mindre vold og mer vennlighet. Faktisk, hevder Dizard, er det ikke primært dyrene som står i fokus, men mennesket, og *"By bringing humankind to a higher level of sensitivity, a more perfectly ordered and decent society will result"* (Dizard 1991: 127). Med andre ord handler ikke jakten kun om å forhindre dyrs lidelse, men å forhindre moralsk forfall blant jegerne.

Studiene om jakt, slik vi har sett her, dreier i all hovedsak seg om jaktens historiske, sosiale og kulturelle sider. Dette er på ingen måte uvesentlig for få en oversikt over feltet denne studien omhandler. Når det er sagt, tar ingen av disse bidragene stilling til *dyrene* i menneske- dyr relasjonen. Til nå har vi sett hvordan mange jegere i dagens samfunn føler de må legitimere sin aktivitet overfor jaktmotstandere og et følsomt publikum. Men det er også en annen side av denne saken, nemlig deres syn på dyrene. I den forbindelse er Franklins (1999) analyse av menneskets forhold til dyr i det sein- moderne samfunnet et nyttig bidrag. Før jeg går inn på hva dette innebærer vil jeg først kort introdusere begrepet "det sein- moderne samfunnet".

Menneskets forhold til dyr i det sein- moderne samfunnet

Mennesket kan sies å være et produkt av sin tid. Hva dette produktet har resultert i er derimot av variabel art. Konsekvensene av de strukturelle endringene som har utspunnet seg i løpet av de siste tiårene under ”den nye moderniteten” eller ”det sein- moderne samfunnet” har i følge samtidsanalytikerne noen generelle kjennetegn. I følge Giddens (1997) beskriver han dette på følgende måte: ”*Snarere enn å tre inn i en periode av postmodernitet, beveger vi oss inn i en periode hvor konsekvensene av moderniteten blir mer radikale og mer universelle enn tidligere*” (Giddens 1997: 12). Det har med andre ord ikke skjedd et brudd med moderniteten, men en forsterkning og radikaliserings av den. Men hva innebærer dette? Og hvilke konsekvenser har det for menneskets forhold til dyr? For å svare på dette, kommer jeg til å benytte meg av Franklins (1999) studier. Dette arbeidet er blant annet basert på Giddens (1997) og Becks (1992) samtidsanalyser. Franklin hevder at selv om disse ikke eksplisitt tar for seg menneske- dyr relasjonen, er deres arbeid nyttig fordi denne relasjonen er nært forbundet med spesifikke sosiale og kulturelle forhold (Franklin 1999: 34).

På begynnelsen av 1900- tallet var det hevet over enhver tvil at dyr var i stand til å føle smerte, og til tross for at dyrevernarbeidet fremdeles holdt stand, favoriserte moderniseringen mennesket. Dette innebar utnyttelse, utryddelse og eksperimentering på dyr, og var prisen som måtte betales for menneskehetens framskritt og velstand (Franklin 1999: 35). Denne situasjonen tok en annen retning fra 1970- tallet, og blant annet med Peter Singer starter det i Vesten en bølge av dyreaktivism, dyrevern og en aktiv agitering for dyrs rettigheter. Menneskene hadde vist seg å være kyniske dyreplagere og utnyttet uskyldige dyr til fordel for egen nytte. Modernitets konsekvenser, med sammenbrudd av ordensprosjektet, moralsk krise og nye risikoer for menneskeheten, ble nå altfor synlige (Franklin 1999; Giddens 1997; Beck 1992). I denne perioden transformeres samfunnet fra å være basert på framskritt og velferd, til å bli et samfunn ”*essentially disorganized, confused and morally ambiguous; individuals were less bound to one another by the moral ties of family, neighbourhood community and class*” (Franklin 1999:36). Grunnen til denne nærmest patologiske tilstanden i samfunnet forklarer Franklin (1999) ut fra tre prosesser som kjennetegner det sein- moderne samfunnet, nemlig: misantropi, ontologisk usikkerhet og risiko- refleksivitet.

I følge Franklin (1999) refererer ***misantropi*** til en generell antipati og en slags avsky overfor menneskeheten som art (Franklin 1999: 54). Som vi tidligere har sett var riktignok dette negative synet på mennesket ikke noe helt nytt, men fra 1970- tallet blir dette mer tilspisset. Franklin (1999) hevder menneskeforaktet oppstod i kjølevannet av moderniteten,

der mennesket opplevde både intellektuell og materiell fremgang. Flere tok seg høyere utdanning, arbeidstiden ble kortet ned og lønna økte. Kampen mot fattigdom ble i mindre grad enn tidligere et problem, og for folk flest innebar dette økt tilgang til luksusvarer og andre goder. I det hele tatt rådde det en utviklingsoptimisme blant folket takket være teknologiske, vitenskapelige og økonomiske fremskritt (Franklin 1999; Beck 1992). Så tar situasjonen en ny vending. Rundt 1970 kollapset modernitetsprosjektet og overgangen til en ny era er i gang (Franklin 1999; Beck 1992). I denne perioden begynner man å se hvordan de utilsiktede konsekvensene gir seg utslag i form av utryddelse av dyrearter, miljøkatastrofer, smertefulle dyreeksperimenter og rasjonaliseringen av husdyrproduksjon. Ikke minst hadde mange andre verdenskrig og nazistenes holocaust friskt i minne. Menneskeheten viste sitt sanne ansikt som ondt og farlig (Franklin 1999:55).

Under disse forholdene lå mye til rette for et nytt syn på mennesket. Løsningen på denne tilstanden var at mange på en helt ny måte enn tidligere begynte å engasjere seg i gode moralske handlinger (Franklin 1999: 36). Man så et økt engasjement for dyrs velferd og rettigheter, og arbeid innen miljøvern. Sammenliknet med tidligere tiders dyrevernarbeid, blir omtanken for dyr i denne perioden enda mer forsterket og tar nye former. Franklin (1999) beskriver hvordan den økte interessen for å *se på* dyr og være nær dem intensifieres ut over nittenhundretallet.

Franklin (1999) hevder at mennesket har sett på dyr på ulike måter gjennom historien og måten vi betrakter dem på og meningene vi tillegger dem er kulturelt betinget. Man kan på en måte si at mennesket tolker og forstår dyrene ut fra sine egne (kulturelle) ”briller”. Eller som Franklin beskriver det: *”When we gaze at animals we hold up a mirror to ourselves”* (Franklin 1999: 62). Et eksempel han viser til i den sammenheng er dyrehagenes utvikling. Fra starten av var disse utelukkende til for å underholde. Med et antroposentrisk fokus var ikke hensynet til dyrene å betrakte som viktige. I trange bur og ofte under elendige forhold gikk dette ut over dyrene i form av sykdom og kjedsommelighet. Ut over nittenhundretallet endrer mye av denne fremstillingsformen seg (Franklin 1999: kapittel 4). For det første bli dyrehagene mer ”naturlig” tilrettelagt for dyrene, men det er også en annen ting som utmerker seg. I stedet for å bringe dyrene til mennesket, begynner mennesket å reise dit dyrene befinner seg i *deres* rette miljø, som for eksempel hvalkikking (Franklin 1999: 62).

På den annen side handlet det økte engasjementet for dyr ikke kun om å rette opp i menneskets moralske forfall. Et annet trekk ved sein- moderniteten kjennetegner det Franklin kaller **ontologisk usikkerhet**. Slik beskriver han dette:

During the past twenty years, a wide variety of social ties have weakened or broken in response to new economic and social reorganization. Family and domestic organization have fragmented into more fragile, smaller and ephemeral units; strength of ties and permanence of relationship are often impaired (Franklin: 1999: 56).

Tidligere sosiale institusjoner som familien, nabolaget eller arbeidsplassen fungerer ikke lenger som faste holdepunkter for individene. Dette fører til at langvarige mellommenneskelige relasjoner blir erstattet med mer flytige bånd knyttet blant annet til klubber og organisasjoner. Individet i det sein- moderne samfunnet blir på denne måten i en situasjon der relasjoner hele tiden må skapes og gjenskapes (Franklin 1999; Giddens 1997; Beck 1992). Dette er et sentralt poeng i Becks teori om risikosamfunnet. Som en ekstrem konsekvens av den individualiseringen som startet allerede under moderniteten, blir denne nå enda mer forsterket (1992). Sammen med den velstandsøkningen Vesten har opplevd i løpet av de siste tiårene, har dette fått noen konsekvenser for individet og sosiale konstellasjoner (Beck 1992).

Under den nye moderniteten eller risikosamfunnet oppløses de tradisjonelle båndene til familien, klassen, arbeidet og kjønnsroller. Disse institusjonene *"(...) tappes for funksjon og mening, og kan ikke lenger anspore til handling. Derfor kan slike kollektive størrelser heller ikke gi folk svar på hvem de er eller hva de vil med livet sitt"* (Krange & Øia 2005: 99). Individene blir dermed i den situasjonen at de selv blir stilt til ansvar for å forme sine egne liv og skape sin egen biografi. Nettopp på grunn av den sosiale og økonomiske utviklingen blir det ikke lenger relevant å snakke om klasser i ordets opprinnelige forstand, og de materielle og økonomiske faktorene som tidligere skilte samfunnets medlemmer i ulike samfunnslag, mister sin betydning (Beck 1992: 91). Den samme forvitringen skjer i familieinstitusjonen der de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene blir fortrent med økte skilsmisserater og nye samlivsformer. Når alle disse tradisjonelle støttenettverkene forsvinner blir individet nødt til stole på egen dømmekraft og selv konstruerer sin egen identitet som et refleksivt prosjekt (Beck 1999; Giddens 1997).

For å kompensere for tapet av nære relasjoner til familie og venner, samt flyktige kjærlighetsforhold, har mange mennesker begynt å knytte sosiale bånd på nye måter. Dyrene, som viser seg å være mer stabile og pålitelige enn menneskene, kan fungere som gode substitutter for andre mennesker dersom man lever i isolasjon og ensomhet (Franklin 1999: 57). Den økte trenden for anskaffelse av kjæledyr kan tolkes som en effekt av dette, men også

andre former for omgang med dyr. Alt fra mating og fotografering av fugler og andre villdyr, til pleie og oppfostring av skadde dyr, kan være indikasjoner på dette tapet.

Når det gjelder forholdet til kjæledyr har også synet på denne relasjonen endret seg. I følge Franklin (1999) ble disse dyrene rundt 50 og 60- tallet ofte betraktet som ornamenter og underholdningsobjekter, men fra 1970- tallet endrer dette synet seg til venn og ledsager. Med andre ord ble dyrene i økende grad sett på og betraktet *som dyr* med egne behov (Franklin 1999: 86). Franklin hevder i den forbindelse at argumentet om dyrene under slike forhold blir antropomorfiserte, tvert i mot er gal. Ved å innse at dyr er individer med ulike egenskaper, på same måte som mennesker, oppstår en relasjon basert på gjensidighet. Dette innebærer: *"In sum, the human- animal relation is not one characterized by strong sentiments, but also unconsciously challenging and dissolving the human- animal boundary itself"* (Franklin 1999: 86). Mennesker og dyr blir med et slikt syn ikke definert som to ulike kulturer, men betraktet som én enhet (Franklin 1999: 57) (Se mer om kjæledyr i Irvine 2004).

Det siste trekket ved sein- moderniteten kaller Franklin **risiko- refleksivitet** og omfatter menneske- dyr forholdet i et mer globalt perspektiv. På begynnelsen av nittehundretallet var få steder mennesket ikke hadde satt sine avtrykk. I byene var dyrene mer eller mindre "utryddet" og fjernet fra menneskets åsyn, og på landsbygda og skogene, der menneske- dyr relasjonen mer eller mindre overlappet hverandre, levde antroposentrismen i beste velgående. Det eneste området som nå var uberørt av menneskehender var såkalte ville områder: *"There were vast, undisturbed tracts of land and ocean that were reservoirs of wild nature, and their existence provided a comforting buffer zone against the depredations of humanity..."* (Franklin 1999: 57). Fra rundt 1970- tallet og utover århundret ble disse ville sonen ble stadig mer utsatt for menneskets overgrep. Spesielt så man hva endringene medførte i regnskogene, blant annet Amazonas, der stadig større områder ble offer for de såkalte globale prosessene. Nyhetsbildet var i økende grad preget av nye typer risikoer i form av miljøødeleggelser som forurensning og overfiske innen blant annet hvalfangst (Franklin 1999: 57-59). Nå er det ikke noe nytt av mennesket har stått ovenfor farer, men til forskjell fra tidligere tiders mer lokale og personlige risikoer, har de nye farene mer uante og omfattende dimensjoner (Franklin 1999). Dette scenarioet blir beskrevet av Beck som det såkalte risikosamfunnet (1992).

I overgangen til den nye moderniteten har de teknologiske og økonomiske fremskrittene riktignok ført til økt velstand og ny kunnskap, men samtidig har disse på den andre siden medført en nye former for risikoer man ikke tidligere ante konsekvensene av. Menneskeheten har riktignok ikke nådd helt dit *ennå*, men er i en slags overgangsfase mellom

det moderne samfunnet og risikosamfunnet (Beck 1992: 20). Dette innebærer at vi har begynt å se og merke de uintenderte konsekvensene av disse nyvinningene, og han beskrive de på denne måten:

The concept of risk is directly bound to the concept of reflexive modernization. Risk may be defined as a systematic way of dealing with hazards and insecurities induced and introduced by modernization itself (...) radioactivity, which completely evades human perceptive abilities, but also toxins and pollutants in the air, the water and foodstuffs, together with the accompanying short- and long- term effects on plants, animals and people (Beck 1992: 21-22).

Det som gjør disse ødeleggelsene og farene så alvorlige er deres globale karakter; de rammer alle! Uansett hvor man befinner seg på den sosiale rangstigen eller geografisk vil alle komme til å merke dem. På denne måten, og som vi har sett ovenfor, undergraver dermed risikosamfunnet de tradisjonelle klassefraksjonene. Nå kan riktignok mennesker på rett sted og med de rette ressursene til en viss grad kjøpe seg fri fra disse truslene, men slik jeg har forstått Beck, kan de aldri helt flykte fra dem når ulykken inntreffer over alt på jorda (Beck 1992: 35). Dersom menneskene ikke tar inn over seg sitt moralske ansvar for jordens dyrearter og natur, får dette enorme konsekvenser for alt liv.

Menneskene og dyrene deler på mange måter en felles skjebne på grunn av disse globale og politiske prosessene, og har blant annet medført en identifisering med dyrene av en helt ny karakter: *"In identifying with animals as common victims, of course, the socially constructed "scientific" division between humans and animals is weakened, particularly since the common adversary is an abstract, economic but nonetheless human cultural formation"* (Franklin 1999: 3). Det er ikke lenger noe sted mennesket ikke har satt sine fotavtrykk på i denne verden, og det tidligere skillet mellom for eksempel villmarken og menneskeverden er ikke lenger så relevant (Franklin 1999: 4). Mennesket har kommet nærmere dyreverdenen, men prisen har vært høy. Som et resultat av denne utviklingen, ser man at stadig flere føler ansvaret moralsk tyngende, noe som blir uttrykt på ulike måter (Franklin 1999: 59).

Tatt i betraktning denne økte medlidenheten og omtanken knyttet til dyrs status ut over det nittende århundre, kunne man være fristet til å spå antroposentrismens undergang. Til dette hevder Franklin (1999):

Indeed, almost every book published since the 1970s which reflects on modern relationships between humans and animals urges more restraint, more humanity, more paternalism and

protection, and more respect for animal life and rights. Yet, despite this, both hunting and angling have remained popular sports in the West and have grown throughout this period (...)
Hunting and angling are therefore enigmas in modernity (Franklin 1999: 105)

Hva er det som så gjør at noen mennesker kan finne glede i å jakte tatt disse prosessene i betraktning? I følge Franklin (1999) forklarer han dette som et resultat av de strukturelle endringsprosessene presentert ovenfor. Poenger er at ulike mennesker forholder seg til disse endringene på ulike måter. For noen innebærer det en lengsel etter mer ”tradisjonelle” livsformer som jakt og fiske.

Franklin (1999) hevder det selvsagt kan være flere grunner til at mennesker jakter, men for mange innebærer denne aktiviteten at man ønsker å komme bort fra hverdagens rutiner og samfunnets støy. Slik var det for mange blant den urbane befolkningen under urbaniseringsprosessens tidlige fase og slik er det også i dag. Man søker til naturens ro og avstressende atmosfære og på en måte gjenlever de mer tradisjonelle livsformene. Man kan derfor forstå jakt og fiskeinteressen som anti- moderne, romantisk og nostalgisk, skjønt under moderne forhold. Ikke minst er disse aktivitetene gode eksempler på nettopp den tendensen vi ser i dag, nemlig ønsket om å komme nærmere naturen og dyreverdenen (Franklin 1999: 106).

I følge Franklin (1999) representerer denne gruppen det han kaller neo- Darwinianere. Disse er hovedsakelig menn, som føler at *de* er de ekte naturelskerne og har et naturlig forhold til dyr. Denne trenden, som oppstod under 1800- tallet, fokuserte på menneskets fortid som jeger og hvordan kontakten med naturen gjenopprettet noe dette jaktinstinktet (Franklin 1999: 118). Ut over 1900- tallet endrer fortolkningen av denne trenden seg i form av mer mykere og mindre voldelig karakter. I etterkant av flere kriger gjorde misantropien også seg gjeldende innad i jakt og fiskemiljøene. I sitt syn på dyr ble de nå behandlet mer varsomt og på en bærekraftig måte. Med en mer økologisk og miljøforsvarlig bruk av natur og dyr betraktet nå mange jegere og fiskere seg som forvaltere av naturen. Ved å påse at dyrene levde under gode forhold og rapportere om ”overgrep” på naturen i form av forurensning, motiveres jegerne av et ønske om å bevare naturen og sikre dyrenes velferd (Franklin 1999: 119).

I den forbindelse har Franklin blant annet sett på Testers analyse (1991) og hevder for det første at denne i og for seg ikke er gal, tvert i mot, men mangelfull i forhold til et mer helhetlig bilde av denne relasjonen (Se også Barker 2001 og Serpell 1986). Franklin utelukker ikke at menneskers meninger og holdninger til dyr er sosialt konstruert og at dette kan tolkes som et uttrykk for menneskets syn på seg selv, men dersom man vil beskrive menneske- dyr

relasjonen bør man se dette i et bredere perspektiv. Testers sterke sosial konstruksjonistiske posisjon fanger ikke opp kompleksiteten ved denne relasjonen, noe interessen for jakt illustrerer (Franklin 1999: 4, 6, 60-61). På den andre siden er det slik at med den distinksjonen Tester stiller opp mellom mennesker og dyr, og hans overdrevne fokus på at dyr kun brukes for å få fram hva som er menneskelig, overser han det faktum at denne grensen i det seinmoderne har i stor grad blitt visket ut. Mennesker og dyr har tvert i mot kommet svært nærmere hverandre i løpet av vår tidsalder, nettopp som en følge av bestemte samfunnsmessige endringer. Dette blir også bekreftet i nyere forskning. I løpet av den siste tiden har det dukket opp stadig ny litteratur som viser til observasjoner av dype og meningsfulle relasjoner mellom mennesker og dyr basert på kommunikasjon (Franklin 1999: 60-61). I tillegg bør det også kommenteres at:

At the time Tester wrote, animal rights activists were so widely seen as young fanatics that he found it unimportant either to question his own assumptions, which were largely consistent with that stereotype, or to investigate the social composition of support for the issue (...) In the popular image of animal rights as a social movement, this extremism has overshadowed all else. Nevertheless, since the activists drew widespread sympathy for their concerns, if not for their means, the issue required a more nuanced and empirical analysis (Franklin, Tranter & White 2001: 131)

Det er ikke slik at alle reagerer på disse prosessene ved å kjempe for dyrs rettigheter og slutter å spise kjøtt, og som vi har sett kan man like gjerne drive med jakt. Dette paradokset blir ikke på noen måte tatt stilling til hos Tester, og Franklin tar derfor sterk avstand til å framstille dette forholdet kun ut fra et rettighetsperspektiv. Det blir for enkelt og stereotypisk. Menneske- dyr relasjonen utarter seg på ulike måter, det samme gjelder også for såkalte dyrevernerne og dyrevernarbeid. Dyrerettighetorganisasjonene Tester beskriver representerer kun én av de tre idealtypene Franklin viser til når det gjelder holdninger til dyr. Disse kaller han for de ekstreme dyrevernerne. De har blant annet ikke kjæledyr fordi dette sees som nedverdiggende og tap av frihet for dyrene. De er vegetarianere eller veganere, noe som innebærer at man ikke bruker noen produkter som kommer fra dyr (Franklin 1999: 32-33). Den siste gruppen Franklin trekker fram har en mer sentimental holdning til dyr. Dette fører ofte til en ambivalens fordi man på den ene siden spiser kjøtt, men orker ikke tenke på selve slakteprosessen. Denne ambivalensen gjelder også i forhold til jaktutøvelse. Disse menneskene er såkalte dyreelskere, har ofte kjæledyr eller selskapsdyr og mener menneskene

må behandle dyrene humant og verdig. De har stor glede av å kikke på dyreprogram på tv, besøker dyrehager og nasjonalparker. Videre hevder de at det er en viktig del av barnas utdanning å lære å respektere og behandle dyr på en god måte. Det er med andre ord ikke noe galt i at mennesket kan bruke dyrene, noe som både kjøttspisingen og begrenset bruk av dyr innen eksperimentering vitner om, men at dette skal gjøres på en human måte (Franklin 1999: 32-33). Til forsvar for Tester bør det riktignok påpekes at det heller ikke var hans hensikt å ta for seg en generell analyse av menneske- dyr relasjonen, men primært *animal rights* tankegangen.

For Franklin (1999) har det ikke vært hans hensikt å argumentere for den ene eller andre siden når det gjelder vårt forhold til dyr, men å vise til ulike sider av denne relasjonen. Når det gjelder tanken om dyrs rettigheter hevder han dette:

The animal rights lobby is very likely to be able to win legislations to ban the more extreme forms of activity in which animals are made to suffer for no apparent (human) good, but quite what counts as "animal" and "suffering" will be the subjects of hot debates (...) Whereas the 1970s were about the extension of rights and the autonomous space in which to build strength, the mood at the turn of the century is one of reconciliation, community building and empathy (Franklin 1999: 198-199).

Med bakgrunn i disse studiene ser det ut til at ideen om animal rights har fått en større innflytelse på den sosiale og politiske arena. Samtidig pågår det i følge Franklin (1999) en motstridende prosess. Som vi har sett agiterer dyrerettighetsforkjempere for at mennesket ikke under noen omstendigheter skal ha kontakt med dyr, men samtidig viser det seg at mennesker i dagens samfunn i økende grad ønsker å ha kontakt med dyr på ulike måter (Franklin 1999).

Problemstilling

Formålet med denne studien er å belyse dyreverneres holdning til jakt og hvordan dette kan forstås som betinget av et mer generelt syn på hva det vil si å være et menneske. Holdninger til jakt og menneskets forhold til dyr er et moralsk omstridt felt det er knyttet sterke følelser til. Nå er ikke disse kontroversene av ny dato, men i løpet av den siste tiden har mange jegere opplevd at de må legitimere sin jaktvirksomhet overfor en stadig større gruppe dyrevernere og jaktmotstandere. Mens det fra dyrevernhold argumenteres for at jakten primært utøves for

underholdningens skyld og at dette derfor er dyreetisk uakseptabelt, frykter mange jegere at dersom slike holdninger får større gjennomslag i tiden som kommer, vil dette få store konsekvenser for det som for dem er en tradisjon med røtter lang tilbake i tid.

Jakt er på den annen side et mangfoldig fenomen, selv for jegere. Slik at når dyrevernerne tar til orde for å argumentere for sitt syn bli spørsmålet *hva* de opponerer mot. På den annen side er det rimelig å tro at dyrevernerne ikke tilhører én homogen gruppe, noe de forskjellige dyrevernerorganisasjonene vitner om. Det er derfor god grunn til å tro at argumentene rundt jakt og menneskets forhold til dyr vil variere også blant dyrevernerne selv. Ut fra denne bakgrunnen kommer jeg til å se på: *Hvilket syn på mennesket og dyr inngår i dyreverneres argumentasjon rundt jakt? Hva kan disse fortolkningene fortelle oss om menneskets moralske forhold til dyr i vår tid?*

Menneskets bruk av dyr og natur et kompleks felt og ulike mennesker begrunner derfor sine syn ut fra sin forståelse av virkeligheten. Av den grunn at slike fortolkningene er preget av tiden man lever i, må derfor disse sees i lys av en sosial og samfunnsmessig kontekst.

Kapittel 3. Metode

Denne oppgaven er skrevet i tilknytning til det tverrfaglige EU- prosjektet ”Hunting for Sustainability” (HUNT), der Norsk institutt for naturforskning (NINA) har ansvaret for underprosjektet ”The cultural meaning of hunting”. Dette komparative kvalitative prosjektet har som formål å undersøke menneskers holdning til jakt, natur og dyr. Et viktig formål er å kartlegge jegere og jaktmotstanderes argumenter i forhold til jakt, og det delprosjektet jeg var med i hadde jaktmotstand som sitt spesielle fokus.

I perioden fra oktober til november 2008 gjennomførte jeg ni kvalitative intervjuer med medlemmer av Dyrebeskyttelsen Norge, Dyrebeskyttelsen Sandefjord/Larvik (ikke tilsluttet den nasjonale organisasjonen), Dyrevernalliansen og NOAH- for dyrs rettigheter. Med unntak av ett intervju, bestående av to informanter, bestod alle intervjuene av enkeltpersoner. Prosjektleder Ketil Skogen deltok i intervjuene med tre representanter for organisasjonenes sentralledd i Oslo, mens jeg gjennomførte intervjuene med medlemmer av lokallag alene. Før jeg redegjør for de metodologiske aspektene i denne studien vil jeg presentere de ulike dyrevernerorganisasjonene

Dyrebeskyttelsen Norge (DN): Målsetting og visjon

Som den eldste og største dyrevernerorganisasjonen i Norge ble Dyrebeskyttelsen opprettet i 1859 og har i dag ca. 8500 medlemmer. Organisasjonen er en demokratisk, landsdekkende paraplyorganisasjon med 25 lokale foreninger og kontaktpersoner. Dens oppgaver omfatter blant annet regelmessig kontakt med sentrale myndigheter og media, samt ivareta samarbeid med andre organisasjoner, nasjonalt og internasjonalt. Paraplyorganisasjonen må til enhver tid holde seg oppdatert innenfor gjeldende regelverk, noe som også innebærer påvirkning av beslutningsfatninger innen dyrevelferd, eventuelt endringer av regelverket, til fordel for dyrene. All informasjon distribueres til de lokale foreningene. Disse foreningene og kontaktpersonene utgjør en stor innsatsfaktor i organisasjonen og arbeider både med praktisk dyrevern, blant annet omplassering av hjemløse og nødstedte dyr, og informasjonsarbeid. Opplysnings- og holdningsskapende tiltak i egne distrikter er en viktig oppgave for å bedre dyrenes vilkår. Alle oppgaver og arbeidsområder som gjennomføres på det lokale planet skal være i samsvar med DN vedtekter. Dersom lokalforeningene og kontaktpersonene vil uttale seg offentlig, må slike synspunkter være i tråd med DN's grunnsyn og målsettinger.

Sammenfattet innebærer disse å:

- Forebygge og bekjempe dyremishandling.
- Spre kunnskaper og skape holdninger om dyrenes behov og menneskets forpliktelse.
- Påvise, forebygge og bekjempe uansvarlig dyrehold og umoralsk behandling av dyr.
- Bevare det miljø viltlevende dyr trenger for å kunne leve fullverdige liv.
- Styrke lokalforeningenes og kontaktpersonenes hjelpearbeid for dyr i nød.
- Arbeide for et lov- og regelverk som bedre sikrer dyrenes velferd.
- Opprette en ny statlig dyreversinstans, som uten kryssende interesser skal virke både holdningsmessig, informativ og praktisk for tamme og ville dyrs beste.
- Påvirke sentrale og lokale myndigheter til å ta større ansvar for dyrs velferd og rettigheter.
- Påvirke myndighetene til å legge hensynet til dyrene til grunn for både lokal, nasjonal og internasjonal virksomhet (www.dyrebeskyttelsen.no).

Alle disse punktene impliserer et etisk grunnsyn på dyr som sansende og følende individer. Det vil si at hvert dyr skal behandles med medfølelse, respekt og toleranse. For DN skal hvert individ, uavhengig av art, beskyttes slik at deres velferd og rettigheter opprettholdes på en slik måte at deres biologiske, mentale og sosiale behov respekteres ut fra hvert individs artskjennetegn. Dette innebærer at vi mennesker er etisk forpliktet til hjelpe og påse at dyrenes egenverdi ivaretas. Dyr skal ikke behandles som ”produkter” kun til menneskers nytte (www.dyrebeskyttelsen.no).

NOAH- for dyrs rettigheter: Målsetting og visjon

I 1989 ble NOAH opprettet for å kjempe for dyrs rettigheter. Siden en gruppe aktivister startet denne organisasjonen for 20 år siden har den vært drevet og drives i dag utelukkende på frivillig arbeid. NOAH mottar ikke statlig støtte, så det økonomiske grunnlaget er derfor basert på gaver og inntekter fra sine i dag over 2000 medlemmer. Organisasjonens hovedkontor ligger i Oslo og derfra samarbeider den med de lokale avdelinger som finnes i de fleste av landets største byer. Likeledes samarbeides det også tett på det internasjonale planet med organisasjoner som Fur Free Alliance og InterNICHE. Sistnevnte organisasjon arbeider mot bruk av forsøksdyr i undervisning. I tillegg til å arrangere kampanjer og demonstrasjoner, skrive artikler og holde foredrag på skoler, er NOAH også en høringsinstans og har ett medlem i Rådet for Dyreetikk. Ut fra dyrerettighetsideologien kjempes det for å påvirke myndigheter og lovverk, og ikke minst mennesker generelt, for å anerkjenne dyr som enkeltindivider og medskapninger med sine verdier, behov og egenskaper akkurat som oss selv. NOAHs Dyrerettighetserklæringen mot undertrykking av dyr sier derfor at:

1. Alle dyr er enkeltindivider, og har en verdi i seg selv uavhengig av nytteverdien for andre.
2. Alle dyr har rettigheter som fremgår av denne erklæringen i henhold til sine behov uavhengig av art, rase, kjønn, alder og deres status i menneskesamfunnet.
3. Alle dyr har rett til å bevege seg fritt, rett til frisk luft og rett til å utfolde seg i det miljøet som er naturlig for arten, og i henhold til sine artsspesifikke atferdsbehov. Alle dyr som er gjort avhengige av menneskene har rett til å få sine endrede, men artsspesifikke, behov dekket.
4. Alle dyr har rett til naturlig samvær med artsfeller ut fra artens fysiske og sosiale behov.
5. Alle dyr har rett til at deres formering ikke blir manipulert kun ut fra hensyn til menneskene.
6. Alle dyr har krav på frihet fra å bli påført smerte og lidelse, og fra å bli behandlet

nedverdiggende av menneskene. Dette gjelder ikke smerte som påføres av hensyn til dyret selv.

7. Alle dyr har krav på å få anerkjennelse for at livet er det viktigste for hvert enkelt individ, og deres ønske om å leve kan derfor ikke ignoreres.

8. Alle dyr har rett til en juridisk status som levende vesner med verdi i seg selv, og til ikke å bli definert som ting eller eiendom. Dette innebærer at deres interesser skal vektlegges i juridiske sammenhenger.

9. Alle dyr har krav på at det tas hensyn til deres livsgrunnlag (www.dyrsrettigheter.no11).

Dyrevernalliansen: Målsetting og visjoner

Da Dyrevernalliansens ble opprettet i 2001 var deres fremste satsingsområde rettet mot pelsdyroppdrett, intensivt landbruk og dyreforsøk. Grunnen til dette er både etisk prinsipielle og praktiske. Det handler nemlig om å prioritere de områdene der man ser størst antall lidelser, og det er nettopp på disse tre områdene man ser det største behovet, selv om organisasjonen også har annet dyrehold på sin agenda. I sitt arbeid for dyrs rettigheter tok organisasjonen initiativet til dagens nye dyrevernlov, Om lov om dyrevelferd, for å bedre dyrs rettslige vern og status som følende vesener. I tråd med ”De fem frihetene”, utarbeidet av Brambell-komiteén, er Dyrevernalliansens målsetting ”*et samfunn der dyr respekteres som sansende individer med egne rettigheter*” (www.dyrevern.no12). Dette innebærer:

- Frihet fra sult og tørste.
- Frihet fra fysisk ubehag.
- Frihet fra smerte, skade og sykdom.
- Frihet fra angst og frykt.
- Frihet til å utføre naturlig adferd. (www.dyrevern.no12.)

Dyrevernalliansen, som er en partipolitisk nøytral organisasjon, ”*baserer sitt arbeid på fakta og vitenskap, og tar sterkt avstand fra voldelige aksjonsformer*” (www.dyrevern.no12).

Organisasjonen drives derfor av fagfolk med ulik utdannelsesbakgrunn, har kontakt med profesjonelle aktører og samarbeider med andre dyrevernorganisasjoner, lokalt og internasjonalt. Arbeidsmåten er å tenke langsiktig for å oppnå konkrete mål ut fra visse forutsetninger eller prinsipper knyttet til dyrs status. Ett av disse er det såkalte *føre- var-prinsippet*, noe som innebærer at ”*Er det tvil om dyret utsettes for negative opplevelser eller fratas positive opplevelser, bør tvilen komme dyret til gode*” (www.dyrevern.no12). For å oppnå konkrete resultater er det derfor nødvendig å formidle informasjon, foreta

undersøkelser, delta på debatter i media og initiere lovendringer. Derfor arbeider Dyrevernalliansen for å:

- Dokumenterer dyremishandling.
  - Utreder alternativer.
  - Setter dyrevern på dagsordenen hos myndigheter, næringsliv og i media.
  - Deltar i offentlige råd og utvalg på vegne av dyrene. Er fast høringsinstans for Landbruks- og matdepartementet og Mattilsynet. Representerer dyrevernorganisasjonene i Forsøksdyrutvalget, er med i Rådet for dyreetikk, og i Plattform for alternativer til dyreforsøk.
  - Samarbeider internasjonalt for endringer i EU og WTO.
  - Informerer forbrukere om dyr og dyrevern, og er medlem av Etisk forbruk og Debio.
- (www.dyrevern.no12.)

Om kvalitative intervjuer

Dersom man ønsker å komme til en forståelse av folks erfaringer av verden og den meningen de legger i disse tingene er det kvalitative intervjuer en fruktbar fremgangsmåte. Kvale (2009) beskriver dette slik:

Et kvalitativt forskningsintervju bør inneholde både faktaspørsmål og meningsspørsmål. Som regel er det vanskeligere å intervjuer ved hjelp av meningsspørsmål. Det er nødvendig å lytte til de eksplisitte beskrivelsene og de uttrykte meningene, men også det som sies ”mellom linjene”. Intervjueren kan forsøke å formulere det implisitte budskapet, ”sende det tilbake” til intervjupersonen og kanskje oppnå en umiddelbar bekreftelse eller avkreftelse av fortolkningen av hva den intervjuede forsøker å si (Kvale 2009: 49).

Grunnen til dette er for å få fram en fyldig beskrivelse av hvilke argumenter som legges til grunn for de ulike holdningene, og i denne studien er formålet er å få fram en forståelse av den meningen de ulike informantene tillegger jakt og dyr. Det handler med andre ord å gi en så presis beskrivelse som mulig av informantenes syn og holdning til temaet som studeres, samt nyanser som kommer fram under intervjuene. I følge Kvale (2009) innebærer dette at *“Intervjueren registrerer og fortolker meningen med det som sies og hvilken måte det sies på”* (Kvale 2009: 49). Dette innebærer blant annet at man i tillegg må legge merke til endringer i stemmeleie, kroppsspråk og ansiktsuttrykk (Kvale 2009: 49). Fokuset på *mening*

er med andre ord sentralt i det kvalitative intervjuet, og i følge Kvale (2009) er dette ett av de tolv aspektene som inngår i slike intervjuer. Når man er ute etter slike meningsaspekt ønsker man å komme til en forståelse av informantens *livsverden* eller den måten informanten forholder seg til den. Med en slik framgangsmåte er man ikke ute etter å kvantifisere, men å skaffe til veie *kvalitativ* kunnskap om fenomenet en studerer. Denne *deskriptive* siden ved slike intervjuer handler om å gi så nøyaktige beskrivelser av informantens erfaringer som mulig slik at eventuelle nyanser kommer godt fram. Dette kan man gjerne få fram ved å be informanten *spesifisere* ved for eksempel å vise til spesielle episoder. For å få fram alle de ulike sidene og holdningene til informanten må intervjueren i følge Kvale (2009) være åpen for nye sider ved fenomenet som studeres ved å innta en slags *bevisst naivitet*. Dette kan man unngå ved ikke å låse seg fast i ferdigoppsatte spørreskjemaer, men samtidig må man være *fokusert* på det man er ute etter i studien blant annet ved å følge bestemte temaer en ønsker å få svar på.

En god framgangsmåte for å få fram slike beskrivelser er å benytte seg av semi-strukturerte intervjuer og en intervjuguide. Dette er en intervjuform som er basert på visse temaer en ønsker å komme inn på (Kvale 1996: 27). I følge Johannesen (2004) gjør dette at samtalene eller intervjuene blir mer fleksible ved at deltagerne kan få mulighet til å reflektere over spørsmålene. Intervjuguiden behøver med andre ord ikke følges slavisk, men temaene og spørsmål kan overlappe hverandre (Johannesen 2004:135).

Videre hevder Kvale (2009) at informantene i visse tilfeller kan uttrykke usikkerhet og *tvetydighet* i visse utsagn. Til dette hevder han:

Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er ikke å komme frem til utvetydige og kvantifiserbare meninger om de temaene som behandles. Intervjuerens oppgave er å finne ut om de flertydighetene og motstridende utsagnene som fremkommer i intervjuet, skyldes kommunikasjonsvansker, eller om det er uttrykk for inkonsekvenser, ambivalens, eller motsigelser i den intervjuedes livssituasjon (Kvale 2009: 50)

Under slike intervjuer kan det også oppstå situasjoner der informanten *endrer* sine egne fortolkninger av et bestemt tema underveis i samtale. Dette er en av de sidene ved det kvalitative intervjuet som kan føre til at informanten får ny innsikt i tingene som blir beskrevet, fordi måten denne intervjuformen arter seg gir informanten rom for refleksjoner (Kvale 2009: 50-51). Det stilles med andre ord en del forutsetninger for å være en god intervjuer og i følge Kvale (2009) ha noe av kvaliteten på intervjuet å gjøre med intervjuerens

sensitivitet eller følsomhet overfor det som kommer fram under samtalen, slik at ulike intervjuere kan komme til ulik beskrivelse av samme tema. Dette har å gjøre med intervjuerens kunnskap om feltet som studeres. Jo bedre kunnskap man har, jo letter kan man fange opp nyanser og ulike fortolkninger i informantens utsagn (Kvale 2009: 51). Under slike *mellommenneskelige* intervjusituasjoner, som i visse tilfeller kan føles sensitive, er det viktig at intervjueren tar hensyn til de etiske sidene ved slike intervjuer. Et godt intervju kan derfor gi en *positiv opplevelse* for informanten, for eksempel ved å oppleve ny innsikt om seg selv og sin egen livssituasjon (Kvale 2009: 51).

I den forbindelse hevder Kvale (2009) at:

Selv om man tar hensyn til den gjensidige forståelsen og det personlige intervjusamspill (...), bør vi ikke betrakte et forskningsintervju som en fullstendig åpen og fri dialog mellom likestilte partnere (...) Forskningsintervjuet er imidlertid en spesifikk profesjonell samtale med et klart asymmetrisk maktforhold mellom forskeren og den som blir intervjuet (Kvale 2009: 52)

Til tross for at det er informantens stemme som skal danne hovedgrunnlaget for materialet og opptil informanten selv hva som vektlegges i forhold til de ulike temaene som intervjueren presenterer, er det likevel intervjueren som sitter med makten til å styre intervjuets gang og hva som skal diskuteres. Poenget er i følge Kvale (2009) ikke at dette asymmetriske forholdet skal elimineres, men at intervjueren reflekterer over denne maktsituasjonen og hvordan den kan påvirke intervjuet (Kvale 2009: 53).

De kvalitative intervjuene i denne studien

Det å rekruttere informanter kan være en prøvelse og tidkrevende prosess, noe jeg selv erfarte. Fremgangsmåten var først og fremst å nå dem per telefon fordi dette virker mer "uformelt" enn dersom man kontakter i brevform. Nå fikk riktignok samtlige av informantene tilsendt et informasjonsbrev der studien ble presentert, samt praktiske opplysninger om intervjuet, men utgangspunktet var som sagt å ringe dem. "Prøvelsen" innebar ikke at informantene var motvillige til å la seg intervju, tvert i mot, men når det gjaldt tilbakemelding i forbindelse om de kunne delta og *når* vi skulle treffes, tok sin tid. Det ble derfor mye fram og tilbake. På den måten var jeg derfor redd for å presse dem for mye, slik at de skulle trekke seg. På den annen side, viste det seg at når man går fram på en høflig måte og minnet dem på prosjektet, var det

ingen av informantene som følte seg presset til å delta. I det hele tatt virket de interessert i å si sin mening. Dette kom også tydelig fram under intervjuene.

Som tidligere nevnt ble alle intervjuene foretatt i østlandsområdet. Dette var både av hensyn til kostnadsspørsmål og praktisk gjennomføring, men samtidig hadde alle dyrevernorganisasjonene hovedkontor i Oslo. Poenget var å få samlet informanter fra de ulike organisasjonene slik at bredden av dyrevernideologiene ble rimelig godt representert. Det ble også rekruttert informanter både fra sentralt hold og lokalt. Begrunnelsen for å velge lokallag i Vestfold og Drammen var dels praktiske, men dette er også en semiurban region der det faktisk finnes en del slike lokallag.

Når det gjelder intervjuene i denne studien hadde vi ingen problemer med å få informantene til å dele sitt syn med oss. Det var selvsagt variasjoner mellom de ulike informantene, slik at noen svarte mer utfyllende enn andre på de ulike temaene og spørsmålene vi presenterte. Jeg satt heller ikke med et inntrykk av, tatt enkeltintervjuets situasjon i betraktning, at informantene på noe vis følte seg beklemt og utilpass. Praten satt løst og det rådde en god stemning under intervjuene. Intervjuene foregikk enten på dyrevernorganisasjonens kontor (for de som hadde det, og det var gjerne i forbindelse med informanter fra sentralt hold), eller hjemme hos informantene privat. To av intervjuene ble foretatt hjemme hos meg selv. En slik privat setting kan både gjøre alle mer avslappet (også intervjueren) slik at informantene tør å åpne seg, på den annen side er det lettere å bli forstyrret av både barn, husdyr og telefoner (Johannesen 2004: 138). Heldigvis møtte vi ikke på slike problemer.

Analysen av datamaterialet

I litteraturen om analyse av tekst er det gjerne noen trinn som utmerker seg, blant annet koding, kategorisering, tematisering (Creswell 2007; Silverman 2005; Johannesen 2004). Poenget er at man skal få fram meningsinnholdet (Johannesen 2004: 153). I denne studien har hensikten vært å beskrive og komme til en forståelse av dyreverneres syn på jakt og menneskets forhold til dyr. Til dette formålet ble en intervjuguide tatt i bruk, og med de ulike temaene samt underspørsmålene, dannet disse også grunnlaget for analysen. Sånn sett kan man si at dette forenklet arbeidet med analysen av utsagnene. Med andre ord er det temaene og ikke personene som er i fokus, og man ser alle intervjuene under ett. Dette vil for eksempel si at når informantene ble bedt om å ta stilling til hvordan mennesket burde omgås dyr ble utsagnene analysert med utgangspunkt i kategoriene animal welfare og animal rights. På den

annen side utviste noen av informantene i den forbindelse tvetydige følelser i forhold til dette spørsmålet. Dette hadde ikke å gjøre med misforståelse av disse begrepene, men for noen av informantene innebar dette at deres holdninger inneholdt elementer av begge disse tankesettene. En av informantene hevder for eksempel at ” *Jeg trur vel jeg er sånn litt midt i mellom. For jeg elsker fjøsdyr, men går i stykker omtrent med tanke på deres vei til slakteriet* ” (...) *Jeg er ikke vegetarianer, men skulle ønske at kjøtt vokste på trær*. Disse utsagnenes tvetydige karakter handler med andre ord ikke om at informanten misforstod begrepene, men at hun syntes det var vanskelig å plassere seg definitivt i den ene eller andre kategorien. Slik jeg tolket dette skulle informanten kanskje ønske at dyrene hadde rettigheter til å leve fritt, men samtidig stred dette mot hennes syn på at mennesket kan bruke dyr. Som vi har sett kan dette med tvetydighet i følge Kvale (1996) forklares enten ved kommunikasjonssvikt og misforståelser eller at informantene faktisk *er* usikre på hvordan de skal forholde seg til disse tingene. I dette tilfellet innebærer tvetydigheten den siste forklaringen. Poenget er i følge Kvale (2009) at det viktigste i en slik sammenheng er å beskrive at slike motstridende meninger eksisterer (Kvale 2009: 50).

I tillegg til temaene i intervjuguiden ble også materialet analysert på basis av det teoretiske grunnlaget for å se etter likheter og ulikheter. På denne måten kan man si at både analysen og tolkningen foregikk samtidig. I følge Johannesen (2004) innebærer en slik fortolkende lesning av materialet ”*å forstå hvordan informantene fortolker og forstår det fenomenet forskeren studerer eller informantenes versjon av hvordan de finner mening i sosiale fenomener*” (Johannesen 2004: 155). Til dette formålet danner derfor teorien en viktig del av analysen og har følge Graue & Walsh (1998) å gjøre med at ”*Theory provides a framework for understanding descriptions*” (Graue & Walsh 1998: 95). På denne måten kan man i tillegg til det som umiddelbart blir uttrykt av informantene, komme til en dypere forståelse gjennom et teoretisk rammeverk. For eksempel hevder en av informantene i forbindelse med synet på mennesket at: ”*Jeg synes alltid mennesket skal lære seg det å leve mer sofistikert. Vi må lære oss å kontrollere oss mer og leve mer og mer riktig da...*”. Dersom man skal tolke dette utsagnet kan man med bruk av Tester (1991) si at det synet man inntar til dyr i stor grad handler om å definere hva som er et menneske. For denne informanten innebærer dette at mennesket må lære å kontrollere sine behov fordi mennesket har evnen til å gjøre seg opp etiske betraktninger.

Når det gjelder informantene i denne studien ble disse som sagt intervjuet enkeltvis. Hver og en representerte sin organisasjon og hadde ulike posisjoner og verv i disse. Nå har hensikten med analysen riktignok vært å organisere tematisk, slik at verken person eller

organisasjon har vært lagt til grunn. Likevel støtte jeg på problemet i forbindelse med refereringen av informantenes utsagn. I og med at disse organisasjonene består av relativt få folk kan det være lett å gjenkjenne dem ut fra utsagnene. Av den grunn og av hensyn til informantenes personvern har jeg derfor utelatt å skrive fra hvilken organisasjon de tilhører. I stedet har jeg for eksempel referert med ”dyrerettighetsforkjemper fra sentralt hold” eller dyrevelferdsforkjemper fra lokallag”. Poenget er jo uansett ikke hvem disse personene er eller hvor de kommer fra, men *hva* de forteller.

Behandling og dokumentering av datamaterialet

I forhold til dokumenteringen av materialet ble alle intervjuene tatt opp elektronisk. I tillegg til dette skrev jeg også notater underveis. Ingen av informantene hadde noen innsigelser mot at samtalen ble tatt opp elektronisk. Fordelen med å benytte seg av elektroniske opptak er at lydbåndet fanger opp både latter, ironi og stemmeleien til informantene. Dette kan man ikke lese ut av et transkribert materiale. Etter å ha lyttet til intervjuene flere ganger er det veldig mye man kan lese ut av nettopp slike toneleier og ikke minst tempoet under visse seksjoner av intervjuet. For noen av informantene kom dette spesielt til uttrykk under de temaene som for noen føltes emosjonelle. Da kunne noen uttrykke sin mening både i form av oppgitthet og irritasjon.

Etter at intervjuene var tatt opp, ble de selvsagt lyttet til og så skrevet delvis ut. Grunnen til at intervjuene ikke ble transkribert i sin helhet er fordi ikke alt av det som ble sagt falt innenfor denne studiens formål og det var derfor ikke hensiktsmessig å skrive disse ut. Det som dannet grunnlag for å bli skrevet ut var på bakgrunn av de ulike temaene fra intervjuguiden.

Forskningsetikk og personvern

Et sentralt element i forbindelse med kvalitative intervjuer er selvsagt de etiske vurderingene. Det vil si at *”All virksomhet som får konsekvenser for andre mennesker må bedømmes ut fra etiske standarder”* (Johannesen 2004: 87). For det første ble alle informantene bedt om å samtykke intervjuet og de ble også informert om at de når som helst kunne trekke seg fra intervjuet, også etter at det var ferdig. I tillegg til at samtlige ble sikret anonymitet slik det seg

hør og bør under slike opplegg, innebar dette også at alle informantenes navn, hvor de kom fra og hvilken organisasjon de tilhørte ikke ble tatt med i datamaterialet. Det skal med andre ord ikke være mulig å identifisere de ulike informantene. Før intervjuene startet ble også prosjektet presentert for informantene dersom det skulle vise seg at de hadde noen spørsmål eller det var uklarheter i forbindelse med prosjektets opplegg. I tillegg til denne muntlige presentasjonen ble dette informasjonsskrivet sendt ut til alle informantene. Det handler om å vise hensyn og respektere menneskeverdet (Forskningsetiske Komiteer:2006).

Det å vise informantene respekt handler også om at de på frivillig basis lar sine egne holdninger og meninger danne grunnlaget for et forskningsprosjekt. Selv om de fleste følte dette som en uproblematisk oppgave, er der ikke tvil om at temaene i denne studien kan være svært følelsesladde. Både i synet på jakt, men også menneske- dyr relasjonen er et moralsk omstridt felt, og det er ikke uten grunn at konflikter blusser opp blant mennesker med ulike syn på disse tingene. Slike følelser må selvsagt behandles på en profesjonell og etisk forvarlig måte, blant annet ved at informantene ikke skal føle seg presset til å svare, men også at det skal gis rom for informantene kan komme med slike utspill.

Kapittel 4. Presentasjon av funnene

I kapittel 1 ble det presentert to ulike dyrevernperspektiver, nemlig *animal welfare* og *animal rights* (Bekoff 1998). Som vi har sett innebærer *animal welfare* at mennesket kan bruke dyr på en human måte, mens *animal rights* innebærer at dyr har rett til å leve sine liv som frie individer uten noen form for menneskelig utnyttelse (Bekoff 1998: 42). I dette kapittelet skal jeg analysere intervjuene med utgangspunkt i disse to perspektivene, der jeg først ser på informantenes utsagn når det gjelder generelle vurderinger om menneskets forhold til dyr, for deretter å se på deres respektive syn på jakt. Grunnen til at de to perspektivene har vært så relevante i analysen er fordi de har ulike implikasjoner for menneskets omgang med dyr. I tillegg til dette skal jeg også analysere materialet ut fra de teoretiske perspektivene som ble redegjort for i kapittel 2. For kort å gjenta hovedtrekkene hevdet Tester (1991) at menneskets syn på dyr i stor grad henger sammen med synet på hva det vil si å være menneske(lig). Dette kom også fram i Dizards (1999) studier, der han beskriver hvordan dyrerettighetsforkjempere argumenter mot jakt fordi det ødelegger menneskets moralske og humane egenskaper. Jakt er også et av temaene hos Franklin (1999). I sin samtidsanalyse beskriver han hvordan jakt, til

tross for det økte engasjementet for dyrevern i dagens samfunn, har en sterk oppslutning blant folk. Dette er fordi mennesker forholder seg til modernitetens konsekvenser på ulike måter. Disse teoretiske perspektivene på tidligere forskning, som for øvrig er rettet mot britiske, amerikanske og australske forhold, beskriver på ulike måter menneske- dyr relasjonens omstridte karakter. Likevel er det ett trekk de har til felles i forbindelse med menneskers engasjement for dyrevern; nemlig fokuset på animal rights. Når det er sagt, har ikke animal welfare vært utelatt i disse studiene. De blir blant annet redegjort for i forbindelse med dyrvernorganisasjonenes dannelselse. Poenget er at dette synet på dyr har blitt svært fremtredende i dagens samfunn blant dyrevernere. I den forbindelse hevder Franklin (1999) at når det gjelder dyrevernorganisasjoner finnes det eksempler på de som er mer velferdorientert, men i løpet av de siste tiårene har også disse i økende grad beveget seg mot en mer rettighetorientering (Franklin 1999: 184-185). Dersom et slikt tankesett får større innflytelse i samfunnet, innebærer dette store endringer i vår omgang med dyr.

Hvordan informantene i denne studien forholder seg til perspektivene animal welfare og animal rights når det gjelder menneskets forhold til dyr, og om dette igjen legger føringer på deres holdninger til jakt, gjenstår å se. Er der for eksempel slik at medlemmene i de norske dyrerettighetsorganisasjonene mener at mennesket ikke på noen måte bør omgås dyr fordi dette er en krenkelse av deres rettigheter som frie individer? Og er det slik at medlemmene fra dyrevelferdorganisasjonene gir uttrykk for en mer dyrerettighetorientering?

Dyrevern og menneskets forhold til dyr

I løpet av samtalene ble informantene bedt om å ta stilling til hvor de plasserte seg i forhold til kategoriene *animal rights* og *animal welfare*. Alle hadde stort sett et veldig avklart forhold til hvor de selv stod, selv om noen plasserte seg litt midt i mellom, men med en helning mot den ene eller andre av de to perspektivene. En informant fra et av lokallagene beskriver dette slik:

”Jeg trur vel jeg er sånn litt midt i mellom. For jeg elsker fjøsdyr, men går i stykker omtrent med tanke på deres vei til slakteriet. Det er noe jeg egentlig burde engasjere meg i fordi det er viktig for meg, men det klarer jeg ikke for det gjør for vondt. Men jeg synes jo også det at man skal kunne bruke dyr. Jeg trur på det at vi mennesker er satt på jorda for å styre den, at vi skal ha det overordna ansvaret, men da har vi også ansvaret for å sørge for at det som har

liv har det bra. Jeg er ikke vegetarianer, men skulle ønske at kjøtt vokste på trær. Men det er veldig viktig for meg å vite at dyra har det bra den tida dem er her. Selv om det er slaktedyr, skal dem bli tatt godt vare på og ha et så godt og naturlig liv som mulig, inntil de skal den tunge veien til slakteriet.”

Selv om informanten beskriver sin plassering i forhold til de to idealtypene *animal welfare* og *animal rights* ”sånn midt i mellom”, kan argumentet likevel plasseres i velferdkategorien, fordi det begrunnes med at mennesket kan bruke dyr på en human måte, i tråd med Bekoff (1998). Samtidig er det knyttet motstridende følelser til det å bruke dyr, noe informantens ønske om at kjøtt vokste på trær uttrykker. Et slikt syn på menneske- dyr relasjonen har jeg valgt å kalle det mer ”sentimentale” synet. Dette innebærer at man er svært glad i dyr, men avstår ikke fra å bruke dem til selskap eller mat av den grunn. Dette kan ofte føre til ambivalente følelser fordi det kan være vanskelig å kombinere erkjennelsen av hva som faktisk skjer i det virkelige liv og samtidig ha slike sterke følelser for dyrene. Utsagnet nedenfor uttrykker nettopp dette:

”Alle sommerferier som barn ble tilbrakt på gården til onkelen min og jeg var mer i fjøset enn i huset. Så jeg har alltid elska dyr, til tider noe urealistisk, for jeg har vært uvenner med onkelen min mange ganger fordi han har slakta yndlingsdyra mine (latter). Så jeg er fullstendig klar over det at jeg noen ganger tenker mer med hjertet enn med hode” (kvinne fra et lokallag).

I følge Franklin (1999) representerer det sentimentale synet ett av tre holdninger til dyr i det sein- moderne samfunnet. Til en viss grad kan disse menneskene beskrives som såkalte ”dyreelskere” som mener vi kan bruke dyr på en human måte. Disse har ofte kjæledyr, spiser sannsynligvis kjøtt, men har ambivalente følelser til jakt (Franklin 1999: 32-33). Nå bør det påpekes at Franklins klassifiseringer omfatter menneskers holdninger til dyr generelt, og er ikke begrenset kun dyrevernere. Likevel kan man nok si at uttalelsen ovenfor representerer et sentimentalt syn i Franklins forstand.

På den annen side kan beskrivelsen ”sentimental” av utsagnet ovenfor kanskje være noe misvisende fordi det lett kan assosieres med antropomorfe holdninger og en slags fornektelse hva som skjer med dyr i produksjonssammenheng. Dette er ikke tilfellet her, men i stedet innebærer en sentimental holdning at man nettopp vet hva som skjer med dyr i slike sammenhenger, men skulle ønske det var andre og mer humane måter å fremskaffe kjøtt på

enn det som er tilfellet i dag. Blant annet hevdet den samme informanten som uttrykte at hun noen ganger ”tenker mer med hjertet enn med hodet”, at hun samtidig var svært klar på at dyr ikke er mennesker og kan heller ikke sidestilles dem.

Til tross for at noen av informantene utviste et mer sentimentalt syn, var det samtidig et annet trekk som utmerket seg blant velferdforkjemperne i de lokale dyrevernorganisasjonene, nemlig deres pragmatiske holdningen til dyr. I det hele tatt var det et interessant funn at disse dyrevernerne var svært opptatt å vise til det ”naturlige” ved menneskets bruk av dyr og ikke minst avkreftede folks inntrykk av dem som ”noen hysteriske gamle kjerringer”, som en av kvinnene uttalte. For dem som plasserte seg i velferdskategorien var alle av den oppfatning at det å ikke kunne bruke dyr blir feil og unaturlig, og som en informant fra et lokallag hevdet: *”Jeg er glad i dyr, men er ikke fanatisk”*. Så lenge vi behandler dyr på en human måte er det ingen grunn til at vi ikke skal kunne bruke dem til menneskelige formål. En kvinne fra et av lokallagene beskriver hvorfor hun mener det bør være slik på denne måten:

”Dyr og mennesker har levd side ved side i tusenvis av år. Dyr skal behandles humant så lenge de lever, og når den dagen kommer at de må dø av en eller annen grunn, skal det skje på en rask og human måte”.

Denne type holdning til dyr kan dersom vi tar i bruk Testers (1991) to kategorier *the Demand for Difference* og *the Demand for Similitude*, falle inn under førstnevnte. I følge Tester handlet *the Demand for Difference* om å temme menneskets, nærmere bestemt arbeiderklassens, brutalitet og dyriske adferd, nettopp fordi vi har denne (menneskelige) egenskapen til å utvise omtanke. Samtidig innebar omtanken for dyr ikke om å *ikke* bruke, men om ikke å misbruke dem (Tester 1991: 104). Nå kan kanskje sammenligningen med 1700 og 1800-talls mennesket virke anakronistisk, men i følge Tester hevder han at *”Although they developed in the eighteenth and nineteenth century, they continue to have an absolutely influence on the treatment of animals today”* (Tester 1991: 148). Tatt dette lange tidsrommet i betraktning, kan man altså se visse likheter med *the Demand for Difference*, i den grad at mennesket kan bruke, men ikke misbruke dyr. Om dette samtidig innebærer et ordens- og siviliseringsprosjekt i Testers forstand, kan nok nyanseres, og man bør være varsom med å trekke analogien for langt.

I det hele tatt er det god grunn til å tro at selv om arbeidet til de lokale dyrevelferdforkjemperne også var rettet mot myndighetene, var ikke mitt inntrykk at de hadde

noen politisk agenda eller ønske om å endre folks liv i vesentlig grad, ut over det at dyrene burde bli behandlet mer barmhjertig. Under intervjuene kommer dette fram blant annet fram i forhold til det å spise kjøtt. I følge deres syn har mennesket livnært seg av kjøtt i tusenvis av år, og det skal være frivillig om man vil avstå fra det eller ikke. Man kan ikke presse folk til å gjøre ting de ikke føler for. I forbindelse med et av lokallagenes løsrivelse fra ”moderorganisasjonen” senere i dette avsnittet, ser man eksempel på denne tankegangen.

Slik jeg ser det, er tanken bak en slik holdning, at dersom dyrevernorganisasjonene skal bli tatt seriøst og øke folks oppslutning om dyrevernsarbeid, må man ha en mer pragmatisk framferd. Etter alle de årene mennesket har tatt i bruk dyr til ulike formål, kan man ikke forvente å dette nå må ta slutt.

Dette synet var det likevel ikke alle informantene som delte, noe utsagnet nedenfor illustrerer:

”Jeg personlig er mer inne på den etisk prinsipielle tanken at dyr skal ha visse ukrenkelige rettigheter, sånn som rett til å leve egne liv for egen del, uavhengig av hva vi måtte ønske å bruke dem til (...) Sånn som det er litt per i dag, har mennesker en mulighet til å gjøre hva de vil med dyr, og dermed føler man også at man har en slags rett til det. Men dyrerettighetstanken går mer på at i stedet for å gjøre det man har makt til eller mulighet til, så skal man gjøre det som er det rette overfor hvert enkelt individ. For eksempel, hvis det ikke er nødvendig for meg å spise kjøtt for å overleve, så bør jeg heller ikke påføre andre lidelse eller smerte ved å gjøre det. Det som ligger i bunn er at man skal tenke litt ut over artsgrensene. At man ikke skal være såkalt artssjåvinist” (dyrerettighetforkjemper fra en av de sentrale organisasjonene).

Dersom man forfekter en slik rettighetstankegang, skal menneskene gjøre det som er det etisk rette overfor dyrene og ikke misbruke sin maktposisjon til misbruk. Fordi mennesket også er et dyr og kun en art av mange, blir det derfor på prinsipielt grunnlag galt at en arts behov skal gå på bekostning av en annen arts behov. Akkurat på samme som å diskriminere med hensyn til etnisitet og kjønn, skal man ikke diskriminere mellom ulike arter. Dette synet er i tråd med Singers (2002) tanke som omhandler speciesisme eller artssjåvinisme. Ut fra et utilitaristisk perspektiv og likhetsprinsipp, skal man ikke forskjellesbehandle mellom etnisitet, kjønn eller art. Fordi dyrene på lik linje med mennesket har evne til å føle smerte og lidelse, skal også de tas med i etiske betraktninger (Singer 2002: 1-5).

Et slikt syn innebærer likevel ikke at det *ikke* er forskjeller mellom mennesker og dyr.

Mennesket har visse egenskaper som setter det i en maktposisjon overfor dyrene, men den posisjonen bør forvaltes på en forsvarlig og rettferdig måte. Ikke minst har mennesket evnen til å sette seg inn i andres følelser og utøve etiske betraktninger. Til forskjell fra informantene som inntok et dyrevelferdsperspektiv, der menneskets ansvar handlet om å bruke, men ikke misbruke, hevder dyrerettighetsforkjemperne at ansvaret ligger i å betrakte dyrene som sidestilte individer. Fordi dyrene er en egen art med sine egne forutsetninger, har de rett til å leve sine liv som frie individer. Denne tanken er også helt i tråd med Salts syn på dyrs rettigheter (Salt i Tester 1991: 152-153).

En av informantene med tilknytning til en av de sentrale organisasjonene, fremstiller sitt syn på menneske- dyr forholdet i forbindelse med spørsmålet om hva som var grunnen til engasjement for dyr:

”Engasjementet for dyrs rettigheter har egentlig så lenge jeg kan huske vært til stede. Det er vel en kombinasjon av den holdningen jeg alltid har hatt til dyr, om at jeg har sett på dem som likeverdige (...) Jeg mener vi ikke har rett til å utnytte dyr og ha dette maktforholdet over dem som vi har i dag, og fordi det maktforholdet eksisterer i veldig sterk grad, så jeg ønsker å gjøre noe med det (...) Det er rett og slett et ønske om å endre ting”
(dyrerettighetsforkjemper).

Ønsket om å endre samfunnet (og mennesket) er sterkt blant flere av dyrerettighetsforkjemperne. Et typisk trekk ved samfunnet er at det setter mennesket i sentrum, der dets interesser skal gjelde tyngst. Det var også denne antroposentriske tankegangen Salt i sin tid rettet sterk kritikk mot, og han kalte det for en overlegen holdning (Salt i Tester 1991: 152). Dette negative synet fremstiller mennesket som dominerende og undertrykkende, og stemmer godt med Franklins (1999) begrep misantropi, altså menneskets avsky for sin egen art. På grunn av vår overforbruk og utnytting av dyr har dette ført til at dyrene har lidd store tap i mangel på respekt og likeverd. Dette er totalt unødvendig, men er en mulighet vi har i og med vår overlegne posisjon (Franklin 1999: 54-55).

I forhold til informantene med et dyrevelferdsyn uttrykte også disse en skuffelse over menneskenes bruk av dyr i dagens samfunn, for eksempel når det gjelder vår (mis)bruk av katter og deres status som ”bruk og kast” gjenstand, men også forholdene mange husdyr lever under. Det er ingen tvil om at mange dyr lider under nye driftsformer, og blant annet kan veien til slakteriet være temmelig brutal for mange husdyr. For en av dyrevelferdsforkjemperne var dette en av de tingene hun syntes var svært vanskelig å tenke på. Ved å vise til eksempler på

flere dyretragedier, hevdet hun at dette verken får konsekvenser for dyrene eller bøndene som er ansvarlige. Mye av årsaken til dette mente hun hadde å gjøre med at *”...det har blitt for mye profittorientert, og at det er om å gjøre å få inn flest mulig dyr for å tjene mest mulig penger”*. I dagens industrialiserte samfunn blir dyrene offer for profitt og masseproduksjon, og her har dyrevernarbeidet en stor utfordring. Uten at man skal trekke dette korte utsagnet ovenfor i retning av et slikt menneskeforrakt, kan man likevel ane at et slikt syn ligger til grunn.

På den andre siden ble det påpekt av en annen informant at hun ikke trodde Norge var blant de verste i forhold til andre land, og at synet på norsk husdyrhold var mer fragmentert enn som så. Denne kvinnen, som selv drev med husdyr, mente tvert i mot at det stod bra til med de norske husdyra:

”Det er kanskje å idyllisere, men jeg tror rett og slett at en del av bildet er at det ikke er så mye å forferdes over i detta landet(...) Fordi vi har mye mindre industriell produksjon med husdyr. Ergo så får du ikke de groteske situasjonene når du har 700 kuer i et fjøs. Sånn som det er her i Norge, er lovpålagt at kuer skal få komme ut for å gå på beite, og på en måte går det mot den retningen at flere og flere sørger for at husdyra får komme ut”
(dyrevelferdforkjemper fra et lokallag).

Dette bildet av norsk husdyrhold delte ikke dyrerettighetsforkjemperne. En informant fra en av de sentrale organisasjonene uttrykte derfor hvorfor rettighetstanken er det eneste rette for å endre på forholdet mellom mennesker og dyr:

”Det er jo litt delte meninger hva man legger i de forskjellige (om forskjellen på animal rights og animal welfare), men sånn tradisjonelt sett så har for eksempel dyrebeskyttelsen vært mer dyrevelferdsorientert i og med at man på en måte har akseptert at dyr brukes til menneskers formål, men at det skal gjøres på en såkalt human måte. Men så ser man jo samtidig at det som er en human måte, er mer eller mindre utopisk fordi ting er så industrialisert (...) man ser hvert fall at de grensene viskes litt ut fordi man på en måte kanskje ikke ser noen andre løsninger enn dyrerettigheter”.

Det er ikke alltid en like klar grense mellom arbeidet for velferd og arbeidet for rettigheter innen de ulike organisasjonene, og for noen organisasjoner kan de ha elementer fra begge disse tankeretningene, som en slags hybrid. En av informantene beskriver dette slik:

”Det er vel ofte vanskelig å plassere noen definitivt i den ene eller andre kategorien. For man ser jo at de som jobber med dyrerettigheter, de har jo også gjerne velferdstaktikker for å få gjennom ting. Litt sånn revolusjon gjennom reform tankegang”(dyrerettighetforkjemper fra en sentral organisasjon).

Når det kommer til stykket er det likevel slik, at dersom man mener dyr skal leve fritt for sin egen del, er det kun en rettighetorientering som er eneste rette og naturlig konsekvens. Det at dyr skal bli behandlet humant fungerer ikke i dagens industrialiserte samfunn, og dermed faller hele velferdtankegangen i en slags illusjon om en ønsket virkelighet.

Utviklingen mot en mer rettighetorientering blant dyrevernorganisasjoner blir også kommentert av Franklin (1999). Han viser til hvordan den britiske dyrebeskyttelsen RSPCA, startet som en dyrevelferdorganisasjon, men har i økende grad beveget seg mot å kjempe for dyrs rettigheter (Franklin 1999: 184). Sammenliknet med den tilsvarende organisasjonen Dyrebeskyttelsen Norge, kan man også se at retningen går den veien, i følge en av dyrerettighetforkjemperne. Om det er slik at dyrevernorganisasjonene i Norge går i en tilsvarende retning gjenstår å se.

Det som likevel utmerker seg i denne studien, var at flere av de lokale informantene med et velferdsyn betraktet rettighetsynet som såkalt ”misforstått dyrevern”, som en av informantene uttrykte det. For dyrevelferdforkjemperne vil de fortsette å arbeide for å bedre kårerne for dyra, men uten at dette innebærer rettigheter. For dyrerettighetforkjemperne er ikke det holdbart. For å få slutt på slaveriet av dyr, må menneskene stoppe opp og tenke over hva slags konsekvenser dette har for dyrene.

I den forbindelse ble det tatt opp om nettopp en slik tanke fører til en *forskjell* mellom mennesker og dyr. Dersom mennesket *er* et dyr, blir vel det å hindre mennesket å bruke dyr en slags diskriminering av mennesket som art? Til dette argumentet svarte en av informantene følgende:

”For det første er det veldig vanskelig å fastslå hva som er naturlig (...) Det jeg personlig er mer opptatt av, er hva man har muligheten til. Fordi det som skiller meg fra en løve er at jeg kan velge å kjøpe kjøtt eller velge å kjøpe noe som ikke har medført lidelse for noen (...) Og hvis jeg ikke tar helt feil, så har vel løver og tigre et helt annet fordøyelsessystem som ikke håndterer plantekost. Og pluss det, så har jo ikke dyr den samme evnen til å gjøre, som vi vet

om da, gjøre seg opp etiske betraktninger (...) Der går det mer på det instinktet de har (...)” (dyrerettighetforkjemper fra en av de sentrale organisasjonene).

Synet på mennesket som reflekterende og moralsk, var et sentralt argument blant alle informantene, men spesielt gjorde det seg gjeldende blant dem med et dyrerettighetsyn. Med denne intellektuelle overlegenheten, er det menneskets ansvar å forvalte alt liv på en forsvarlig og rettmessig måte. En av dyrerettighetforkjemperne uttrykker sitt syn på mennesket på den måten:

”Mennesket er jo også en del av dyreriket og alt liv henger i hop på jorda. Alt avhenger av hverandre. Jeg synes mennesket har en formynderplass på jorda (...) Mennesket er det som er mest filosofisk og intellektuelt (...) Så jeg synes virkelig det er på sin plass at mennesket tar det ansvaret med å passe på alt livet på jorda...og legge til rett for at dyr også skal ha sine rettigheter”.

Dette argumentet er også helt i tråd med det Salt hevdet for over 200 år siden, nemlig at alle levende skapninger er en del av et hele (Salt 1980). I forlengelse av dette temaet spør jeg den samme informanten hvordan den ideelle verden ville sett ut:

”Det ideelle ville vært at ingen spiste kjøtt (...) Mennesket trenger jo ikke spise kjøtt. Det er kun for mennesker som bor ute i naturen, som har mangel på annen mat (...) Jeg mener bare generelt at er man et oppegående menneske, skal man leve mest mulig moralsk og etisk. Og jeg håper og tror at den dagen en gang i framtida kommer hvor dyr ikke blir brukt i vårt samfunn sånn som de gjør nå. At det ikke er dyr på pelsfarmer. At det ikke er dyr på gårder som blir slakta. At det ikke er dyr som blir brukt til skinn og pels og forsøk og sanne ting (...) At alle har rettigheter og alle lever i harmoni”.

Et slikt samfunn, det vil si et vegansk samfunn, innebærer ikke kun et bedre liv for dyrene. Både som løsning på helseproblematikken og miljøødeleggelsene, er denne type samfunn det eneste rette i dag og i framtida. Dette helsemessige og miljømessige fokuset blir også trukket fram i Franklin (1999) og Testers (1991) studier. Som en slags sideeffekt av dyrs rettigheter vil mennesket oppnå en mer sunn og frisk kropp, samt at dette også gagnar samfunnet.

Det rådde altså ikke kun misantropi blant dyrerettighetforkjempers syn på menneskeheten, men en slags optimisme og tro på framtiden, på samme måte som Salt i sin

tid (Salt i Tester 1991). En dag kommer forhåpentligvis menneskene til å innse at vårt forhold til andre arter bør være likeverdig. Dyrerettigheter handler slik sett ikke primært om hva som er naturlig, men hva som er det moralske rette. Ut fra en tankegang om å inkludere alt liv på jorda, og arbeide for å fremme alles rettigheter uansett art, vil dette medføre store forbedringer i samfunnet. En informant fra en av de lokale dyrerettighetsorganisasjonene uttrykte dette slik:

”Jeg nok det at alle mennesker kan få et mer helhetlig og universelt syn på livet på jorden og at vi kan leve i mer harmoni med hverandre og andre skapninger. Men jeg tror nok hovedingrediensen i at det ikke er en realitet, er uvitenhet (...) Akkurat som med homofili og kvinners rettigheter, de svartes rettigheter, var jo det et kjempeproblem bare for noen tiår siden. Og det var på grunn av uvitenhet og en sånn gammeldags måte å se ting på (...) Men jeg tror absolutt det er mulig for alle kulturer og alle mennesker ved at man blir opplyst og informert...at man lærer om verdier. Det er jo også det dyrerettighetsorganisasjonene jobber for, nemlig å informere og forandre folks holdning ved at de blir fortalt og får mer viten om dyr...”

Blant dyrerettighetsforkjemperne øyner de et håp om at menneske- dyr relasjonen kommer til å endre seg i framtida. Ved å benytte seg av menneskets intelligens og kunnskap, ved å endre og informere folk om hvordan virkeligheten burde se ut, arbeider disse menneskene for en framtidsrettet etikk basert på likestilling mellom alle levende vesener. Ut fra det vi hittil har lært fra vår historie, der mennesker har behandlet både hverandre og dyr på grusomme måter, der sosiale relasjoner har vært basert på undertrykking og utnyttelse, må blikket nå i stedet rettes mot framtiden når en etikk skal bygges. I forlengelse av debatten om dyrs rettigheter, ble spørsmålet om menneskets bruk av kjæledyr tatt opp.

I følge Franklin (1999) og Tester (1991) innebærer animal rights at mennesket ikke under noen omstendigheter skal ha kontakt med dyr. Når det gjelder kjæledyr er dette heller intet unntak. Grunnen til dette har i følge Franklin å gjøre med at en slik relasjon innebærer et overgrep og nedverdiggjørelse av et annet individ fordi det blir fratatt sin rett til frihet (Franklin 1999: 32-33). På samme måte beskriver Tester (1991) hvordan dyrs rettigheter ikke handler om ”å være glad i dyr”, fordi en slik relasjon reduseres til kun å gjelde følelser. Uansett det være seg dyreeksperimentering, husdyrhold eller kjæledyr, er alle disse formene for bruk av dyr forkastelig. Mennesker som mener at dyr skal ha rettigheter, burde derfor ikke omgås dem på noen måte (Tester 1991: 176-177). Dyrerettighetstankegangen slik den blir framstilt her, innebærer ekstreme forandringer for menneskets forhold til dyr, men hvordan forholder dette

seg i norsk sammenheng? En av dyrerettighetforkjemperne fra sentralt hold beskriver menneskets bruk av dyr slik:

”Kjernen i dyrerettighetsbudskapet er at dyrene har egne interesser som vi ikke kan forgripe oss på eller krenke for våre hensyn (...) På samme måte som tanken bak menneskerettighetene, har vært individ sin kroppslige integritet (...) Og at dyr i utgangspunktet bør bestemme over sitt eget liv. Det man først og fremst er i mot, er at dyr blir sett på som eiendom, at de defineres som ting, for det gjør de i vårt lovverk (...) Det synes vi er feil forståelse av hva de er, for vi er alle dyr og en art av mange. Og så vidt jeg kan se er det ingen rasjonelle argumenter for at vi skal ha den rettigheten over alle andre arter og gjøre hva vi vil med dem. Det er vel mer det at vi har den store maktmuligheten (...) Men vi er ikke mot kontakt mellom dyr og mennesker. Som sagt, mennesket er en form for dyr og det er andre arter som har kontakt med hverandre”.

Selv om også dette synet innebærer at mennesket ikke har rett til å forgripe seg på og utnytte andre dyr, skiller denne holdningen seg fra Franklin (1999) og Testers (1991) beskrivelse av en mer ekstrem dyrerettighetstankegang. Så lenge forholdet er basert på frivillighet og respekt kan dyr og mennesker, på samme måte som dyr seg i mellom, ha kontakt. Dette gjelder også for kjæledyr dersom de ikke blir ”tingliggjort” (et uttrykk fra en av dyrerettighetforkjemperne), men behandlet som et likestilt individ. Når det gjelder behandlingen av kjæledyr beskriver en av informantene denne relasjonen slik:

”Det gjelder jo særlig folk som har kjæledyr, sånn som katter og hunder. Dem menneskeliggjør dyra veldig mye, tillegger dem menneskelige trekk og forventer menneskelige reaksjoner. Og det skal man ikke, for dyr er dyr, og det skal dem får lov til å være”
(dyrevelferdforkjemper fra et lokallag)

En annen informant med et dyrevelferdsyn, også fra et lokallag, hevder i forbindelse med sitt engasjement innen dyrevern at: *”Jeg har ikke grunnleggende bakgrunn i det miljøet jeg omgås når jeg jobber i dyrebeskyttelsen (...) Flåsete sagt da; jeg er ikke noen gæren kattedame”.* Selv om dette ordet ”gæren kattedame” også blir brukt av medlemmene selv, beskriver denne kvinnen sitt syn på ulike dyr som totalt likeverdige. Slik hun ser det, blir det veldig feil i å forskjellsbehandle mellom for eksempel husdyr og kjæledyr. Hun beskriver dette slik:

”Jeg blir noen ganger veldig provosert når det blir gjort et kjempenummer hvis man må avlive en katt, men samme menneske, uten diskusjon, spiser kjøtt hver dag (...) Jeg har tre sauer som går på jordet her og de er sterke personligheter, de er vakre, de er søte, pene og de er atletiske og intelligente. De står ikke på noe punkt tilbake for hundene mine eller kattene mine, som er kjæledyr. Altså, jeg blir knallprovosert av at veldig mange innafor dyrevernorganisasjoner uler aldeles over seg over at man avliver det som man kaller kjæledyr(...) Jeg skjelner ikke i det hele tatt på husdyr og kjæledyr, på tamdyr og villdyr eller noen ting...”

Det at noen mennesker synes det er grusomt å se at en katt blir tatt livet av, uten å føle det samme når en sau må bøte med livet, henger blant annet sammen med deres status som henholdsvis kjæledyr og produksjonsdyr. Det ene dyret er for hygge og kos, mens det andre er til for å spises. Fordi noen dyr er nærmere mennesket som en del av familien, blir det derfor mer følelsesladet når det dør. Mens for husdyr som er fjernet fra den familiære sfære, har vi derfor et mer distansert forhold til. Bakgrunnen for disse holdningene har i følge Franklin (1999) og Tester (1991), å gjøre med hvordan mennesket gjennom urbaniseringsprosessen i økende grad fjernet seg fra dyrene i produksjonssammenhenger, mens man samtidig knyttet seg til dem på andre måter, blant annet som kjæledyr (Franklin 1999: 41; Tester 1991: 66).

En slik menneskeliggjøring kan nok være tilfellet i en del menneske- dyr relasjoner, og en av informantene hevder at: *”Det er vel kanskje veldig mange enslige som har dyr. Når mannen har flytta ut av redet skaffer de seg et dyr og det som blir som ungane deres... og da blir de litt menneskeliggjort”* (dyrevelferdforkjemper fra et av lokallagene). Dette substituttet av mennesker kan i følge Franklin (1999) forklares ut fra det han kaller for *ontologisk usikkerhet* og handler om hvordan mennesket i dagens samfunn opplever at nære relasjoner til ektefelle eller naboskap blir erstattet med mer flyktige bånd (Franklin 1999: 56). Under slike forhold er det mange mennesker som begynner å knytte bånd til dyr fordi de viser seg å være mer stabile og pålitelige enn mennesket (Franklin 1999).

I forlengelse av denne diskusjonen om menneskets forhold til dyr ble alle informantene også bedt om å ta stilling til om de hadde merket noen endringer blant folk i synet på dyr, og oppslutning om dyrevernorganisasjoner.

Om dyrevernarbeid og oppslutning om organisasjonene

En av de tingene som utmerket seg blant dyrevelferdforkjemperne fra lokallagene, og som i stor grad henger sammen med deres pragmatiske syn, var det mange betraktet som ekstremisme innen dyrevernarbeid. For et av lokallagene førte dette til at de løsrev seg fra ”moderorganisasjonen” etter flere års medlemskap. I et utsnitt fra intervjuet forteller to av kvinnene om denne løsrivelsen:

I A: *”Vi merket gradvis en kald skulder, og at vi etter hvert ikke var godtatt helt ”.*

I B: *”Vi var ikke glad nok i dyr”.*

I A: *”Nei. Det var det de sa. Dere kan umulig være skikkelige dyrevernere med den innstillingen dere har. Da tente vi på alle pluggene, for det var jo det vi var. Altså, du må jo forsake og ta i mot en masse ukvemsord fra folk flest rundt omkring i samfunnet. Og du gjør jo ikke det hvis ikke du kjemper for en sak. Da gidder du ikke. Vi er fryktelig glad i dyr vi. Så når vi fikk det stempelet på oss, da tente vi på alle pluggene”.*

I B: *”Vi burde jo ha samme interesse. Men for dem så skulle egentlig alt født liv leves. Enten det var godt eller vondt. Og så måtte vi bli vegetarianere. Jeg husker enda at vi på landsmøtet gikk ut i rein protest for å bestille oss en biff, for da skulle det bare være vegetar”.*

I A: *”Altså vi har ikke noe i mot vegetarkost, men det skal ikke presses på oss. Er det landsmøte, så må de finne seg i at det er forskjellige interesser og forskjellige meninger”.*

Det at man ikke skal kunne bruke dyr og at dyrene skal leve hele livet til de dør blir meningsløst og ”misforstått dyrevern”, i følge disse kvinnene. En av dem uttrykte under intervjuet: *” Vi skal nytte dem, men ikke utnytte dem. Jeg har følelse av at mange mener at de blir så utnyttet. Tynt til det ytterste”* (Ironisk i stemmen).

I den forbindelse påpekte de samme kvinnene at det alltid var rettighetorganisasjoner som kom til orde i media, og at slike organisasjoner var på frammarsj. Selv om det ikke er noen overvekt av denne typen organisasjoner i Norge er det likevel de som blir trukket fram som representanter for dyrevernere i følge disse kvinnene, og de var svært frustrert over dette ensidige fokuset:

- I B: *"Vi må være mer fornuftig i tankegangen da (siden aktivisme er mindre i Norge enn andre land) (...)Det er nok flere i Sverige, Danmark og England".*
- I A: *"Ja. Og i Amerika"*
- I B: *"Jeg trur ikke det er så mange her".*
- I A: *"Men det de gjør det synes så godt og det skrives så veldig om det. Og derfor så får folk dyrevernere i vrangstrupa for de trur at alle er like gærne".*
- I B: *"Og det er de som får uttale seg i tv debatter. Da kommer gjerne de ekstremistene og da blir det veldig feil"*
- I A: *"Ja! Det er så synd. Jeg husker en gang vi skrev inn til nrk og spurte om det var mulighet for at vi kunne bli med i en debatt en gang, fordi det var alltid var representanter fra dyrerettighetsorganisasjoner som representerte dyrevernere. Og etter vår mening er de relativt ekstreme enkelte ganger"*
- I B: *"Men da hadde det ikke blitt noen debatt antagelig hvis vi skulle vært der".*
- I A: *"Hadde ikke vært noe morsomt"*
- I B: *"Da måtte dem satt en debatt på dem og oss...motgruppene"*
- I A: *"Ja. For du vet nrk, de vil gjerne at det skal gnistre ikke sant" (latter).*

Nå bør det riktignok påpekes at det særlig var organisasjoner som Dyrenes Frigjørings Front og liknende aktivistiske dyrerettighetorganisasjoner det ble tatt sterk avstand fra. Dette gjaldt for øvrig alle informantene. Man skal ikke drive dyrevernarbeid med bruk av ulovlige virkemidler som vandalisme og sivil ulydighet. Slikt kommer det ikke noe godt ut av og vekker avsky blant folk i stedet for oppslutning.

På den annen side hevdet en av dyrerettighetforkjemper at deres arbeid i dag blir mottatt av folk på en mer positiv måte til tross for at denne type organisasjoner tidligere ble sett på som ekstreme og radikale. Likevel henger noe av denne mentaliteten igjen. Selv har hun opplevd en slik skepsis mens hun stod på stand, og ble konfrontert med beskyldningen om at dyrevernere ikke er annet enn ungdomsopprørere. Virkemidler og metoder som sivil ulydighet tar hun derimot sterk avstand fra. Hun forteller om en slik episode:

"Det har jeg også hørt mange ganger når jeg har vært på pelsdemonstrasjoner: Ja dere slipper jo bare ut dyra. Det hjelper jo ikke det! (imiterer) Så sier jeg: Ja, men kjære deg. Vi har ikke slipt ut noen dyr. Vi er helt enig med deg at det er virkelig så dumt, for når alle disse dyra som har blitt gærne i hodet av å være en del av pelsindustrien slippes ut, greier de seg jo ikke. De pines jo i hjæl. De sulter i hjæl. Fryser i hjæl".

I den forbindelse blir spørsmålet om medias rolle når det gjelder fremstillingen av dyrevernerne hevdet hun dette:

”Selvfølgelig. For det er det media er opptatt av. De synes ikke det er noe interessant å skrive en sak om at vi har holdt en fredlig demonstrasjon på torget i Oslo og delt ut løpesedler og snakket med folk ikke sant...Det er ikke noe interessant å trykke en sånn sak. I motsetning til det at: Dyrevernerne har slipt ut mink!..., og lager masse oppstyr rundt det. For det selger jo mer selvsagt”.

Som det fremgår av disse utsagnene kan man si at medias rolle, både når det gjelder hvem som får komme til orde på tv, men også hvordan de fremstiller dyrevernerne, kan føre til at publikum får et skjevt inntrykk av disse organisasjonene. I jakten på sensasjonsnyheter blir fokuset rettet mot de mer ”ekstreme” dyrevernerne og på den måten fanger ikke media opp hele bildet. Dersom folk fikk et mer nyansert bilde av dyrevernerne, ville dette kanskje føre til mindre fordommer og misforståelser.

I det store og hele var oppfatningen at det ikke har skjedd noen markante endringer. En av dyrevelferdforkjemperne trekker i den forbindelse fram dette med frivillige organisasjoner generelt og hvordan dyrevernerorganisasjonene ikke høster særlig status blant folk i forhold til andre frivillige organisasjoner:

”Det er litt pussig. Jeg satt og tenkte på det når jeg solgte lodd på lørdag. Det var jo frivillighetens dag i går og masse frivillige mennesker gikk med bøsser. Også tenkte jeg på dette med frivillighet: Det å være frivillig i dyrebeskyttelsessaker og dyrebeskyttelsestema har aldri gitt noen status. Tvert i mot. ”Det er noen hysteriske gamle kjerringer nå igjen!”, ikke sant? Nå har vi aldri gått inn for å få noen høy status heller, men hvis du går inn for det å få høy status i samfunnet, skal du hver fall ikke velge dyrevern. For det gir ikke status. Men jeg har vært leder av en annen frivillig organisasjon (...) Og da fikk jeg både heder og ære vet du! Og du verden, det var stas! (...) Da ble jeg sett opp til” (velferdsforkjemper fra lokallag)

Kvinnen påpeker at hun ikke gjorde dette for å få heder og berømmelse, men forteller denne historien nettopp for å illustrere dyrevernarbeidets status sammenliknet med andre frivillige organisasjoner. Hun hevder at til tross for at man har merket at folk i noen grad engasjere seg

mer i form av å ringe inn til dyrevernerorganisasjonene når det gjelder hjemløse og skadde dyr, er oppslutningen om organisasjonene liten i forhold til våre naboland. Det kan selvsagt være ulike årsaker til det, men samtlige av informantene påpekte det samme når det gjaldt dyrevernarbeid i Norge. Dette synet representerte både velferdforkjemperne og de som inntok rettighetsperspektivet. I Norge er dyrevernerorganisasjonene utelukkende basert på frivillig arbeid og fra myndighetenes side er dette arbeidet svært nedprioritert. Selv om det i noen grad har blitt bedre var det en stor skuffelse blant alle informantene når det gjelder dyrs status i forhold til bevilgninger fra staten. To av kvinnene forteller om forskjellen mellom det å være dyreverner i Norge og andre nordiske:

- I A: *”Det er vanskeligere å drive dyrevernsarbeid i Norge enn i Danmark og Sverige for eksempel. Jeg har alltid misunt dyrevernerforeningene i Danmark og Sverige”.*
- I B: *”Ja, for de er lagt opp på en helt annen måte”.*
- I A: *”Ja. Der er lagt opp på en helt annen måte. I Danmark har de ombudsmenn rundt i hvert amt. Og dyrebeskyttelsesforeningene der er jo mye større og blir verdsatt mye mer av publikum” (...)*
- I B: *”I Danmark samarbeider de med myndighetene”.*
- I A: *”Og de blir verdsatt mer av myndighetene” (...)*
- I B: *”Etter alle de åra vi har holdt på, så er vi nesten på stedet hvil. Vi skal jo samarbeide med...Eller, vi jobber jo på lik linje med dyrevernnemda. Vi vil jo det samme som dem. Men det er jo vi som jobber, holdt jeg på å si. De har myndigheten, men når vi sender en henvendelse til dem, så blir jo ikke noe gjort, slettes ofte. ”De er ikke noe å høre på. De har ikke noe de skulle ha sagt likevel” (Imiterer).*
- I A: *”Neida! (Oppgitt) Det har vi slitt med i alle år” (dyrevelferdsforkjempere fra et lokallag)*

Som det framgår av informantene, ligger det en slags oppgitthet overfor myndighetene når det gjelder dyreverner. I den forbindelse spiller ikke minst det økonomiske aspektet inn. Det frivillige arbeidet dekkes hovedsakelig av gavebevilgninger, donasjoner, samt medlemskontingenter. I tillegg blir det også vektlagt den store forskjellen mellom Norge kontra for eksempel Sverige og Danmark, både når det gjelder samarbeid med myndigheter og generell respekt blant publikum for dyrevernarbeid. Likevel er det landet som utpeker på alle

måter når det gjelder dyrevern, Storbritannia. En av informantene forteller om sitt besøk hos den engelske dyrebeskyttelsen, RSPCA, og hvordan de hadde rekruttert 16 lærere med kursing inkludert, som reiste rundt til skoler for å fremme dyrevern. Hun hevder at ” *Norge er et u- land når det gjelder dyrevern* ” (dyrevelferdforkjemper fra lokallag). Likeledes uttrykker flere av informantene fra lokallagene frustrasjon når det gjelder sviktende strafferettslige konsekvenser i forbindelse med vannskjøtesel og mishandling av dyr. Mennesker som har ansvaret for slike gjerninger får ikke den straffen de fortjener og saker blir henlagt. Dermed blir forholdene til dyra heller ikke bedre. Blant de lokale velferdforkjemperne dannes det i det hele tatt et relativt nedslående bilde av dyrevernets posisjon i norsk sammenheng. En av disse informantene hevder at:

”I Sverige er dem langt, langt foran oss og i England er dem utopisk langt foran oss (...)Så vi henger etter som et slips”.

På samme måte som medlemmene i dyrevelferdorganisasjonene, hevder medlemmene i dyrerettighetorganisasjonene at det fremdeles er mye arbeid som gjenstår for å få folk til å bli mer engasjert i dyrevern. Til tross for at man har merket endrede holdninger blant folk i synet på dyrs status og en noe økende oppslutning om dyrevernarbeid, er det fremdeles slik at dyrevernarbeid ikke har oppnådd den samme statusen i Norge sammenliknet med for eksempel vårt naboland Sverige. Dette manglende engasjementet forklares ut fra ulike faktorer. Det ene handler om politiske bevegelser, det andre om tillit til den norske stat og den norske mentaliteten, og videre blir det lagt vekt på dyrevernorganisasjonenes status i forhold til andre frivillige organisasjoner. På den annen side, kan man si at disse faktorene i stor grad henger sammen. En av dyrerettighetforkjemperne beskriver det hun mener er mye av årsaken til den svake oppslutningen for dyrevern slik:

”En veldig enkel forklaring er at, hadde vi hatt mulighet til å ansette en person på heltid fra første året, istedenfor for å basere oss på frivillig arbeid faktisk i tjue år, så hadde vi kunnet hatt en mye bedre strategi i forhold til medlemsverving, organisasjonsoppbygging osv (...) De fleste andre organisasjoner i Norge får statsstøtte. Folkeaksjonen mot rovdyr får statsstøtte. De fikk det ikke fra miljøverndepartementet, da pumper landbruksdepartementet opp pengene, fordi det er klart de skal ha statsstøtte. Vi hører inn under landbruksdepartementet, ikke miljøverndepartementet. Vi får ikke statsstøtte. Og de tilsvarende organisasjonene, altså dyrebeskyttelsen som jo er mye eldre og ikke så veldig stor i forhold til andre lands

organisasjoner, de får også veldig lite statsstøtte hvis man tenker på hva de egentlig gjør av praktisk arbeid, som i visse land faktisk er statens jobb (...) Så det at man faktisk har diskriminert, vil jeg si, dyrevernorganisasjoner i forhold til statlig støtte, det har faktisk ganske mye å si”.

Sammenliknet med våre naboland Sverige og Danmark er det ganske store forskjeller i oppslutning om dyrevernorganisasjoner, og noe av årsaken til dette forklares ut fra de manglende støtten fra staten.

I forlengelse av denne debatten tar vi opp dette med oppslutning miljøvernorganisasjoner. Når det gjelder medlemskap i slike organisasjoner viser tall at per i dag at disse har en lavere oppslutning i Norge sammenliknet med Sverige og Danmark (Heberlein & Ericsson 2005). Vi stiller derfor spørsmålet om det kan være noen kulturelle forklaringer på at både oppslutning om dyrevern og miljøvern er lavere i Norge enn for eksempel Sverige? En av informantene med et dyrerettighetsyn svarer slik:

”Ja, det tror jeg absolutt (...) her i Norge har det vært sånn at ”Men staten fikser jo. Staten ordner opp. Jada, jada. Alle får statsstøtte!”. Og da er det vanskelig for folk å vite hvem som får statsstøtte og hvem som ikke får statsstøtte(...) Så det er nok det ene. Det andre er nok det at man har hatt et mer bygdebasert samfunn. At det har vært en annen type tradisjoner (...) Turistforeningen har mange medlemmer i Norge... Turgåerorganisasjon, ikke sant... Idrettsforeninger... At man fokuserer på mer sånne nærmiljøaktige organisasjoner (...) Det er dugnadsånd, det handler om i nærmiljøet. Mens dyrs rettigheter, Fremtiden i våre hender (...) det er mer sånne politiske bevegelser. Og det å liksom ta en politisk sak og si at dette må endres. Vårt samfunn er fullstendig ute å kjøre når det gjelder forbruk, når det gjelder hvordan vi behandler dyr. Så det har nok vært litt mer fremmed, fordi man også har vært så veldig fornøyd med å være norsk” (latter).

Flere av informantene tror at mye av holdningene til både dyrevern og miljøvern har å gjøre med en slags norsk mentalitet som bygger på en trygghet om at staten og myndighetene ordner opp og gjør en god jobb, men også slike organisasjoner ikke høster like god status sammenliknet med andre typer organisasjoner. Dette hevder både dyrevelferdforkjemperne og dyrerettighetsforkjemperne, og flere peker på at det råder en slags forestilling om det norske landbrukets driftsformer som småskala og naturvennlig. Dette kan også være noe av grunnen til den lave etterspørselen etter økologiske produkter. Staten har i det hele tatt gjort en god

jobb i å opparbeide nordmenns tillit til at det står bra til i landet vårt, både med dyra og at maten er miljøvennlig.

I neste avsnitt skal jeg beskrive og diskutere hva som kommer fram når det gjelder informantenes syn på jakt og jegere. På bakgrunn av hvordan informantene forhold seg til kategoriene animal welfare og animal right, blir spørsmålet i hvilken grad dette også legger føringer for deres syn på jakt.

Kapittel 5. Dyrevern og jakt

Som nevnt innledningsvis har Norges Jeger- og Fiske forbund uttrykt en bekymring knyttet til jaktas sviktende legitimitet blant den norske befolkningen. Ved å vise til den økte oppsutningen innen dyrevernorganisasjoner og konflikter med dyrerettighetsorganisasjoner, stiller de seg spørsmålet hvilke konsekvenser dette vil få for jakta. Likevel har forbundet liten kunnskap om hvor de ulike dyrevernorganisasjonene står når i forhold jakt. Er det slik at alle dyrevernere vil forby denne aktiviteten eller er bildet mer nyansert enn som så?

Under intervjuene ble alle informantene bedt å ta stilling til ulike argumenter som blir benyttet for å forsvare og å legitimere jakt. Argumenter som bestandregulering, rekreasjon, kultur og tradisjon, samt jegerens jaktinstinkt, var noe av det som ble diskutert, men også deres syn på jegere. En av informantene uttrykker hvordan hun ser på jakt på denne måten:

”Jeg har samma holdningen til jakt som jeg har til det å ha tamdyr. I og med at jeg ikke er vegetarianer, så aksepterer jeg at dyr blir drept for at vi skal spise det. Det eneste som er vesentlig for meg er at dyret har det bra mens det lever og blir avliva human og respektfullt (...) For meg løper det helt parallelt med dyrehold” (dyrevelferdforkjemper fra et lokallag)

I tråd med dyrevelferdsperspektivet argumenter denne kvinnen for at det ikke er noe galt å jakte dersom dyret blir drept human. I den forbindelse tar hun opp hvordan noen mennesker av idealistiske grunner kun spiser kjøtt fra villdyr som har levd fritt ut i naturen fram til de blir skutt. Disse dyrene, som har levd et optimalt liv ute i skogen, er dermed mer etisk riktig å spise enn husdyr. Til dette hevder hun at:

”Egentlig så synes jeg ikke det er verre at vi har sauer som vi til slutt spiser enn at vi har hunder som vi til slutt avliver, så sant dyret blir gitt et godt liv da. Det som bekymrer meg når det gjelder jakt, er når jakt kommersialiseres. Altså når den i hovedsak blir en opplevelse for jegeren for å si det sånn (...) Hvis det på noe tidspunkt overstyrer det å ta hensyn til dyret (...) Men om en elg eller hare kommer hoppende og luskende i sitt normale leveområde og så dør, så er det helt greit for meg innafor det at jeg spiser kjøtt. Og det blir helt feil for meg å si at det skulle være gærent i forhold til det at en sau som for eksempel har levd her på jorden blir frakta i en bil et eller annet sted, og så skutt og spist”.

I forlengelse av diskusjonene rundt menneske- dyr relasjonen i forrige avsnitt, er det rimelig å anta at de holdningene man inntok i forhold til de to perspektivene animal welfare og animal rights, også gjenspeiler informantenes holdning til jakt. Det vil si, med visse forbehold. Som vi ser av sitatet ovenfor, kan jakt utøves, men ikke dersom det primært er for jegerens opplevelse. Dette synet delte også et par av de andre informantene. I sitt syn på jakt hevder de at:

I A: *”Det ser som jeg har sagt: Dyr og mennesker har levd side om side i alle herrens år. Og så plutselig roter vi mennesker det til. Vi bygger byer og tettsteder, motorveier og flyplasser, vassdragsutbygging og (...) kjempesvære industriarealer (...) Og da må vi prøve å rydde opp så godt vi kan for de ville dyra, og holde bestanden på et nivå som gjør at de ikke lider. Det er jo det vi tenker på”.*

I B: *”Det er jo blitt en feil i hele systemet med rovdyrforvaltning og... Du vet før den tid så var det jo dyra sjøl som ordna opp i det og. Den som var svak, den ble tatt og sånn var det. Og nå er det snart ikke rovdyr igjen i det hele tatt og da går jo det ut over dyra. Da går den som måtte ha vondt i ei hoft rundt, for den blir ikke tatt av noen rovdyr. Og heldigvis da så kommer det kanskje inn en jeger og ser det syke dyret og får tatt det” (...)*

I A: *”Hvis man ikke gikk inn med rettet avskyting, da ville det jo flomme over. Og den gruppen det ville gå ut over i første omgang da, det er jo dyra. For da ville de jo ikke få nok mat, de ville bli overkjørt i massevis. De ville være til en plage for en masse mennesker i hagene til folk, for avlingene...Det ville være altfor mange. Altså, vi er jo for jakt for dyras skyld. Selvfølgelig, vi tenker jo ikke på*

jegeren, at han skal ha det morsomt og fly rundt å skyte. Det er dyra vi tenker på” (dyrevelferdforkjempere fra et av lokallagene).

I følge disse kvinnene var det menneskets ansvar å rydde opp etter alt inngrep i naturen, men kun av hensyn til dyra. Fordi menneskene har blandet seg inn i naturen og ”rotet det til”, blant annet ved å nærmest utslette rovdyrene, må jegerne i stedet rette opp disse feilene med å regulere bestandene på et normalt nivå. Når det gjelder rovdyrene syntes disse kvinnene det var forferdelig at noen vil utrydde ulven. De viser til at andre land håndterer dette bra og kunne ikke forstå at vi ikke skal klare det samme. Men, som de påpekte, er ulven også en konkurrent til jegeren.

I forbindelse med bestandargumentet spurte jeg disse kvinnene hva de tenkte om at visse dyrebestander er høye på grunn av et forvaltningsgrep, der man opprettholder disse bestandene kunstig høye, nettopp fordi jegeren skal kunne gå på jakt. Til dette svarte de at *”Det tror vi ikke noe på, men er bare noe de bruker. Vi stoler på jegerne”*. I det hele tatt trodde de at jegerne, med visse unntak, er skikkelige mennesker som ønsker å være hjelpelige i naturen, og at det ikke ligger noen slike skjulte motiver bak forvaltningen. Når jeg tok opp denne siden av bestandreguleringen med en av de andre informantene, svarte hun på denne måten:

”Hvis de da sier at det var for å opprettholde aktiviteten som underholdning, vil jeg si at det er umoralsk. Men det er jo ikke sikkert at det er stygt mot dyra for det. Sant nok at de dyra i skogen lever et mye mer optimalt liv som dyr, enn de dyra vi spiser som lever på jorden. For eksempel en okse som lever i to år, for så å bli skutt. I naturen, og når det gjelder bestander, er det jo sann at du kan ta ut mer hanndyr og kalver, men la hunnene være igjen. Det er en slags logikk innafor jakt. Og hvis ei elgku får tolv kalver i løpet av sin levetid, statistisk sett da, så skal ti dø av naturlige årsaker. Det skal gå i null og da gå i balanse. Det blir det samme som med tamdyr. Jeg har jo ikke en hane per høne, så det blir jo ikke mer galt av å gjøre det i skogen så sant det dyret blir behandla respektfullt, og skutt reint og fint” (dyrevelferdforkjemper fra et av lokallagene).

Ut fra et dyrevelferdsyn argumenterer denne kvinnen for at mennesker og dyr kan leve sammen i et slags ”gi og ta” forhold. Hennes syn på naturen var preget av en helhetlig tanke om at alt skal gå i balanse og hevdet at:

”Jeg føler noen ganger at jeg er den eneste (blant dyrevennere) som forfekter at naturen må gå sin gang. Ei måke som gjør noe dumt, er ment for å bli tatt, uten at vi skal gripe inn. Da er den mat for falk og hauk. Sånn er det bare hvis vi vil ha disse rovfuglene. Det er en del av kretsløpet”.

For denne kvinnen så hun ikke bort fra at jegere kan ha ulike motiver for å jakte. Selv om det moralsk sett er bekymringsfullt dersom jakten primært reduseres til en opplevelse, hevdet hun på den andre siden at dette likevel ikke betyr at dyret får det verre av den grunn. Dette pragmatiske synet på mennesker og dyr, handler om at det ikke er galt å bruke og drepe dyr så lenge dette skjer humant og så lenge dyret har levd så godt som mulig ut fra sine forutsetninger. Dette gjelder også for menneskene, som gjennom noen tusen år har livnært seg av både planter og kjøtt. I et historisk tilbakeblikk hevdet hun at:

”Hvis en aksepterer det att mennesket er rovdyr eller altetere, kan du si, da har nok menneskearten gjennom alle tider forsynt seg av de dyra som er til å spise i det området som en lever (...) Vi har vært intelligente, men også jakta på dyr”.

I forbindelse med argumentet om jegerens rolle som rovdyr, tok de fleste av informantene til orde for at man i dag ikke trenger å jakte for å skaffe seg mat. I følge Dizard (1999) har dette å gjøre ned at mennesket ikke kan sammenlikne seg med rovdyrene som ikke har noe annet valg, men kun følger instinktet sitt. Denne egenskapen og dette instinktet kan ikke overføres og gjøres legitimt for jegeren (Dizard 1999: 126-127). Blant noen av dyrevelferdforkjeperne var i det hele tatt dette argumentet latterlig og en dårlig unnskyldning for å gjøre det de egentlig vil.

Hvis vi henter opp tråden igjen fra rekreasjonsargumentet skiller de ulike velferdforkjemperne seg noe. For noen er dette ikke et legitimt argument, mens for andre kan de godta og forstå det som en slags ekstrabonus for jegeren han. Blant annet hevder kvinnen som hadde samme holdning til både jakt og husdyr at:

”Det er klart at veldig mye av anna arbeid og innsats vi gjør er også lystbetont. For en som er glad i å bygge, kan det å snekre et uthus være en lystbetont handling. Sånn at det å jakte kan selvfølgelig være lystbetont uten at det på en måte blir gærent for det”(dyrevelferdforkjemper fra et av lokallagene).

Dersom man jakter primært av hensyn til dyrene, er det ikke noe galt i at dette samtidig kan være en flott opplevelse for jegeren. På liknende måte hevder en annen informant på liknende måte at det også kunne følge med en følelse av glede og spenning ved å jakte:

”Jeg har ikke noe problem med å forstå at når det gjelder både rådyr og elg, hadde det vært et veldig stort problem dersom man ikke hadde jakta. Det hadde blitt altfor mange, de hadde beita ned alt som var av skog og det hadde vært adskillig mer trafikkdrepte. Jeg forstår med hodet at bestander må holdes nede (...) Og så kan jeg vel skjønne at det kan være spenning i det hele. At det er en naturopplevelse og noe dem ser fram til hele året. Det kan jeg skjønne og det forstår jeg. Og for de aller fleste jegerne er det sikkert seriøse mennesker som går på jakt for å være behjelpelige med å holde bestanden nede og som en plusside får de kjøtt med seg hjem” (dyrevelferdforkjemper fra et lokallag).

Leser man dette sitatet er det flere trekk som kommer fram når det gjelder denne informantens syn på jakt. På samme måte som de andre dyrevelferdforkjemperne er hun enig i at man må jakte for å holde bestandene nede. Hun utviser også et positivt syn på jegere som seriøse mennesker som hjelper til å forvalte naturen på en god måte, men at dette samtidig kan være noe de ser fram til. Både fordi det er en naturopplevelse, men også det at man kan ta ut noe av det naturen har å by på. Denne holdningen faller inn under det jeg i forrige avsnitt kalte for det ”sentimentale” synet, og har å gjøre med uttalelser fra denne kvinnen som poengterte flere ganger at hun forstod at man kan slakte og drepe dyr *med hodet*. Det var på en måte en slags erkjennelse av at ”slik er det bare og slik har det alltid vært”, selv om det gjør vondt i hjertet når man tenker på hva dette innebærer. I følge Franklin (1999) hevdet han om det sentimentale synet, at disse menneskene gjerne hadde ambivalente følelser til jakt (Franklin 1999: 32). Om dette kan spores hos denne kvinnen, kan man si i den forstand at hun ikke liker tanken på hva jakt innebærer. Det vil si, hun er ikke mot jakt, men synes det er følelsesmessig vanskelig å forholde seg til det faktum at jakt kan og bør utøves.

Til tross for at noen av informantene med et dyrevelferdsyn innrømte at det å jakte kan være underholdende og at rekreasjonsdelen ved jakt for så vidt kan forstås som en slags ekstrabonus, trekker andre inn dette med at rekreasjon i stedet kan oppnås på andre måter enn ved å skyte på dyr. Det blir hevdet at jakt ikke er noen sport og at denne spenningen kan man for eksempel tilfredsstille ved å gå i naturen uten bøsse eller skyte på blink. Dette er for øvrig også i tråd med dyrrettighetsforkjempernes utsagn, men ut fra delvis ulike begrunnelser. I et velferdsperspektiv handler det om at jegeren ikke burde ha lov til å drepe kun på grunn av

rekreasjon fordi mennesket kan skaffe seg mat andre steder. Mens i et dyrerettighetsperspektiv er dette galt ut fra det etisk prinsipielle synet om dyrs rett til å leve fritt. Dette synet kommer også fram i Dizards (1991) studier om konfliktene mellom jakttilhengere og jaktmotstandere, der motargumentet, dog ut fra et dyrerettighetsperspektiv, begrunnes med at dyr ikke skal lide bare for å tilfredsstille menneskets glede og nytelse av det (Dizard 1999: 54).

Under samtalene med informantene fra dyrerettighetsorganisasjonene var det primært innen husdyrhold, pelsdyroppdrett og eksperimentering de største utfordringene lå. Dette er fordi disse næringene har blitt så industrialisert, at det å snakke om en human behandling av dyr under slike forhold blir utopisk. Slik vi lever i dag med det overforbruket av jordas ressurser, kan ikke fortsette, men vi må stoppe opp og tenke over hvilke konsekvenser dette har for dyr og mennesker. Med en slik tankegang skulle man kanskje tro at jakt var mer i tråd med en bærekraftig bruk av dyr. En av informantene uttrykker sitt syn på jakt i forhold til husdyrproduksjon:

”Det (å spise dyr som er holdt i fangenskap) er en av de sterkeste formene for utnyttning. Det er å ta fullstendig kontroll over hele dyrets liv, der dyra er født med ett formål, nemlig å etes opp. Så det er jo en veldig ekstrem form for utnyttning for da ser man jo kun på dyret som et produkt (...) Når det gjelder jakt, er jo et av argumentene jegere gjerne kommer med ”Ja, men er det ikke bedre enn industrielt husdyrhold?”. Og du kan si, bedre og bedre. Det er to helt ulike aktiviteter. Industrielt husdyrhold betyr å ha kontroll over hele dyrets liv og død, og jakt betyr først og fremst å ha kontroll på dyrets død da. Men...ikke helt! Det heter viltforvaltning ikke sant? Vi dominerer jo veldig mye av naturen når vi hvert år går inn og tar liv av vesentlig deler av befolkningen, hadde jeg nært sagt” (dyrerettighetsforkjemper fra en av de sentrale organisasjonene)

I motsetning til informantene med et dyrevelferdsyn, er bestandargumentet for dyrerettighetsforkjemperne en stor myte. De såkalte høye bestandene er kun et resultat av menneskelige tiltak slik at man kan drive jakt. Tilsynelatende skulle man tro når man ser at det finnes store populasjoner av en bestand, at dette er naturskapt. Dette er langt fra sannheten i følge disse informantene. Viltforvaltningen handler ikke primært om å regulere dyreb Bestandene, men om å opprettholde og forsyne jaktinteressenter med de bestandene de selv har interesse av å jakte på. En av informantene fra sentralt hold legger fram sitt syn slik:

”Nå snakker jeg hovedsakelig om den typiske jakten, sånn som elg og rådyr. Der ser man jo at man har lagt til rette for at bestanden skal øke mest mulig med rettet avskyting, med at skogeiere snauhogger og får opp veldig mye ungtrær, eller at man legger ut mat til dyrene på vinteren (...) Tanken som ligger bak den såkalte viltforvaltningen er ikke at man jobber for å ha en natur hvor rovdyr og byttedyr lever om hverandre og holder naturen i balanse for å kalle det det. Man driver jo med viltforvaltning for å få opp de bestandene som folk har interesse av å jakte på, og som også vil ha en økonomisk verdi i form av jaktterreng eller jaktrettigheter. Og så holder man de bestandene nede som kan bidra til å redusere den økonomiske verdien. Så det man ser i dag, er at naturen har veldig få rovdyr, og en unaturlig, vil mange si, høy bestand av for eksempel elg. Vårt ønske, hvis en nesten skal snakke litt utopisk om det, hadde jo vært å ha en balanse mellom rovdyr og byttedyr, og ha en natur hvor det ikke var nødvendig med menneskeig innblanding” (dyrerettighetforkjemper).

Informantene med et dyrerettighetsyn hevder at slik som forvaltningen er lagt opp per i dag, kan det se ut som om det er nødvendig å gripe inn i naturen. Det må man også i visse tilfeller, nettopp på grunn av denne type menneskesentrerte forvaltningen og dagens industrialiserte skogbruk. Spesielt i forhold til storviltjakt, har man noen ganger ikke har annet valg enn å blande seg inn for å kontrollere bestandene. Når det gjelder småviltjakt, forholder det seg annerledes. I følge en av informantene hevder han at dersom man hadde stoppet opp jakten på disse, hadde det ikke fått noen negative konsekvenser for disse dyrene, blant annet på grunn av korte levetider. Balanseargumentet er derfor ikke et hovedargument for å drive jakt, men en kynisk tankegang som kun har det til formål å sikre menneskelige lyster.

I følge Dizard (1999) blir dette argumentet også bruket av miljø og dyrerettighetforkjempere i forbindelse med sitt syn på natur og dyr. I konflikten mellom tilhengere og motstandere av jakt, hevder tilhengere at naturen og dyrene bør forvaltes ved å regulere bestandene på et ”normalt” nivå, mens motstanderne mener at man bør la naturen være i fred fordi den klarer å ordene opp i eventuelle problemer selv. Videre hevder motstanderne at grunnen til at bestander øker, er blant annet på grunn av flatehogsten av trær, slik at nye skudd kommer opp (Dizard 1999: 36-40). Blant dyrerettighetforkjemperne i denne studien, kan man se likheter med jaktmotstanderne i Dizards studier når det gjelder hvilke argumenter de tar i bruk. Dersom menneskene hadde latt naturen være i fred, hadde vi heller ikke hatt de problemene og ”unaturlige” tilstandene vi ser i dag.

Tatt disse ”kunstige” forholdene i betraktning, blir det likevel for noen av dyrerettighetsforkjemperne urealistisk å se for seg all stans av jakt eller bruk av dyr til menneskets nytte. Her kan man se at de ulike dyrerettighetsforkjemperne skiller seg noe fra hverandre. Selv om man erkjenner at det er et problem når det gjelder menneskets overforbruk av dyr, skiller de seg noe når det gjelder hvordan dette bør håndteres. En av informantene som arbeider for dyrevern og dyrs rettigheter fremstiller sitt syn slik:

”Jeg ser liksom ikke for meg at det vil la seg realiseres i praksis (...) Det jeg synes er problematisk er den overdrevne utnyttelsen av dyr både når det gjelder forsøksdyrvirksomhet, husdyrhold og jakt for den saks skyld. Jeg er opptatt av det man gjør overfor dyr, om det er avlivning eller utnytting på annen måte, gjøres i forhold til reelle behov (...) Et godt prinsipp er å forminske dyrs lidelser så mye som mulig, og jeg er ikke så veldig opptatt av at man får et forbud mot jakt eller et forbud mot det ene eller andre i utgangspunktet. Jeg er mer opptatt av ting skal gjøres basert på kost- nytte vurdering. At man veier opp nytten av en ting, kontra kostnadene. I dette tilfellet dyrelidelser. For eksempel hvis man kunne redusere jakten til det som var nødvendig innenfor reelle forvaltningsbehov, så ville man for eksempel spart veldig mye skadeskyting”.

Ut fra et slikt ståsted blir det vanskelig å se for seg at mennesket på noen måte ikke skal kunne bruke dyr eller gripe inn i deres liv. Blant annet hevder denne informanten at det for eksempel ikke et dyrevernproblem dersom man under jakten påser at dyret ikke opplever belastende stressituasjoner og blir skadeskutt, men blir drept med et reint skudd og dør momentant. Tanken bak denne mer pragmatiske posisjonen, er at dette i stor grad handler om antall individer som blir drept og forholdene de lever under fram til dødsdagen. Dersom man hadde redusert dette enorme overforbruket av dyr til det som var absolutt nødvendig, hadde man også unngått masse lidelse og smerte. Fordi menneskene i dag sitter inne med denne kunnskapen, burde dette tilsi at vi behandlet dyrene på en mye mer etisk forsvarlig måte enn det vi gjør per i dag og bruke dem etter faktiske behov.

Argumentene denne informanten tar i bruk for å begrunne sitt syn på jakt befinner seg i et slags mellomposisjon i forhold til de to kategoriene dyrevelferd og dyrerettigheter, men med en helning mot et mer rettighetsperspektiv. Selv om det kommer fram at dyrevernarbeidet ikke handler om et totalforbud av menneskets bruk av dyr, innebærer likevel denne kost- nytte tankegangen en svært begrenset bruk av dyr sammenliknet med dagens situasjon. Dersom man ser denne holdningen i forhold til Singers (2002) utilitaristiske perspektiv og

likhetsprinsipp, innebærer dette at fordi dyr har evne til å føle smerte og lidelse, skal også disse tas med i etiske betraktninger (Singer 2002: 1-5). Som informanten selv hevder; dyrevern handler om å forminske dyrs lidelser i størst mulig grad, i tråd med Singer (2002).

For dyrerettighetforkjemperne var de ulike argumentene benyttet for å rettferdiggjøre jakten kun skalkeskjul og unnskyldninger for å drive med det som for jegerne er rekreasjon og opplevelse. En av informantene hevder i sitt syn på jegere, at i stedet for å skjule seg bak en masse argumenter, burde de i stedet være mer oppriktige om hva som egentlig ligger bak deres jaktvirksomhet. Han begrunner dette argumentet slik:

”Jeg har veldig stor sans for de jegerne som jeg har truffet som sier rett ut at motivasjonen for jakt er emosjonelle (...) Jeg synes det er en veldig ærlig og redelig måte å si det på (...) Det som har frustrert meg veldig mye med jaktdebatter er at det er veldig mange myter om hvorfor man jakter og nødvendigheten av å jakte osv (...) En av de tingene som gjør meg mest bekymret, er at det er stadig mer og mer den rekreasjonsbiten som vektlegges, eller kanskje ikke vektlegges, men tar stadig større del av motivasjonen. Mens tidligere var kanskje rekreasjon, matauk, andre ting mer i balanse. Min følelse er at rekreasjon har blitt en såpass viktig motivasjon, og det gjør meg bekymret i den forstand at man ser stadig mer grupperinger som ønsker å trekke det ett hakk videre, for eksempel å innføre type pil og bue (...) Og den økende interessen for troféjakt ser jeg også som en konsekvens av rekreasjonsverdien. Man skal få en opplevelse, spenning og alle disse tingene ut av en jakttur, mens det legges kanskje mindre vekt på de mer historiske motivasjonene, at man kunne selge pelsen for en god penge og ha kjøtt til hele vinteren osv” (dyrerettighetforkjemper fra en av de sentrale organisasjonene).

Denne informanten er bekymret for de tendensene han ser i jakt- og fiskemiljøene i dag. Et eksempel på dette er de sterke kreftene som ønsker å innføre ny våpenbruk som pil og bue, samt fang og slipp metoden. Slike tendenser bekrefter nettopp hvilke motiver som ligger bak holdningene i disse miljøene, nemlig rekreasjons- og opplevelsesverdien. Slike holdninger medfører dessverre også en dårlig jaktetikk og han hevder videre at:

”Jeg er sterkt uenig med de som hevder at jakt fører oss tilbake til naturen. Sann som moderne jakt drives, har den kanskje en motsatt effekt faktisk, fordi man er så opptatt av rekreasjonsverdien og få en verdi for pengene, at man nettopp ikke ser de dyreetiske og de tradisjonelt jaktetiske sidene ved det man holder på med. Fang og slipp er et eksempel på det

mener jeg (...) Det at jakt og fiskemiljøene selv viser liten motstand til dette, signaliserer overfor meg at de miljøene kanskje har mistet litt av sine egne krav til jaktetikk. Jeg synes jaktetikken blir mer og mer utvannet nå om dagen, og er mer og mer tilpasses de ønskene man har som jeger. Det synes jeg er veldig problematisk. I stedet burde man ha en gjennomtenkt dyreetisk og robust jaktetikk. Per i dag føler jeg at det ikke finnes. Det sklir på en måte ut i alle retninger, og troféjakt, fang og slipp, pil og bue osv, er etter min mening symptomer på det”.

I følge denne informanten innebærer en slik robust jakteetikk blant annet mer åpenhet rundt problemet knyttet til skadeskyting, som er et stort dyrevernproblem. Per i dag kommer stort sett de undersøkelsene som er gjort om skadeskyting fra jegermiljøene selv, og er ikke vitenskapelige undersøkelser. Han viser til et eksempel i Danmark, der man har brukt røntgen for å kartlegge omfanget av skadeskytingen. Informanten, som selv tidligere har drevet jakt, hevder at mye av problemet med denne tilbakeholdelsen av hva som foregår under jakten, noe han selv også opplevde, var at jegere holder sammen. Det vil si at det var visse ting man ikke snakket om eksternt, for eksempel dersom man hadde skadeskutt et dyr, og *”Det synes jeg er uheldig, for jeg mener at åpenhet er jo ofte vondt, men det fører jo på sikt med seg det gode. På en måte, du blir ikke bedre hvis ikke du er villig til å innrømme feil”*. Med et slikt syn på jegere, blir de fremstilt som en slags lukket gruppe, som kun jakter for å tilfredsstille egne lyster.

Flere viste også i den forbindelse til undersøkelser der det kom fram at det nettopp var rekreasjon som var hovedargumentet for jegerne når det kom til stykket. Argumenter som bestandregulering, ta seg av skadde og syke dyr, og ikke minst matauk, havnet derimot langt ned på listen. Det at jakten ikke kan forsvares som en fritidsinteresse er også en av de begrunnelsene jaktmotstandere viser til i følge Pardo og Prato (2005). I sin studie av debatten rundt revejakten i Storbritannia, beskriver de hvordan dyrerettighetstilhengere hevder dyrene har rett til ikke å bli drept, men bør leve i fred (Pardo og Prato 2005: 149). To av dyrerettighetforkjemperne (nærmere bestemt to menn), som selv tidligere har drevet med jakt og fiske, kjenner selv til noe av denne følelsen og spenningen. Med årene forsvant likevel denne følelsen ut fra personlige opplevelser, men også ved å sette seg inn i dyrenes situasjon. I det hele tatt har denne formen for rekreasjon blitt erstattet med andre former for naturopplevelse, blant annet fotografering. Det å for eksempel kunne skaffe til veie et perfekt bilde i det rette øyeblikket, hevder den ene informanten gir akkurat den samme følelsen av lykke, som den han tidligere fikk under jakten.

På samme måte som flere av dyrevelferdforkjemperne deler også disse dette synet om at man kan få spenning på andre måter enn ved å jakte. Likevel var ikke dyrevelferdforkjempernes syn på jegere så negativt som dyrerettighetsforkjemperne. I det hele tatt hadde de stort sett et godt inntrykk av jegerne, og tillit til at de fleste er seriøse mennesker som bryr seg om natur og dyr. Dette kommer fram under samtalene, og en av kvinnene hevdet at:

”... jeg tror ikke det at de fleste jegere er ute etter å myrde (...) og for de aller fleste jegerne, så er de sikkert seriøse mennesker som går på jakt for å være behjelpelig med å hold bestanden nede, er en ting, og som en plusside da å kunne få med seg kjøtt hjem...”

Dette positive bildet av jegerne som en forvalter som passer på at dyrene har det bra, er sammenliknet med det som har kommet fram av utenlandske studier, svært annerledes. I disse studiene beskrives jegere som sadistiske og brutale, der motivet kun handler om å drepe for gøy. Uten omtanke for verken naturen eller dyrene, blir jegerne portrettert som usiviliserte drapsmenn uten evne til å tenke rasjonelt (Dizard 1999; Harker and Bates 2007). Blant dyrevelferdforkjemperne i denne studien er kritikken primært rettet mot useriøse jegere. Det vil si jegere som blant annet ikke følger opp et skadeskutt dyr, men lar det bare være uten å melde fra til viltnemda. Disse burde slås hard ned på og forebygges i form av strengere krav til skyteferdigheter.

I det hele tatt var problemet rundt skadeskyting det som opptok samtlige av informantene. Flere av informantene med et dyrevelferdssyn hevdet at det burde være et krav om at jegeren leter etter dyret og ikke gir seg før det er funnet eller melder fra til viltnemda. Et par av dyrevelferdforkjemperne hadde derfor satt opp en ønskeliste til jegerne:

”Vi etterstreber en høyere jaktmoral blant jegere og strengere skyteprøve (...) Strengere straffer, hvis det skjer noe. Og større kontroll, altså flere til å føre oppsyn. Og så etterlyser vi svartelister over jegere som har forbrutt seg på ett eller annet...som ikke har noen høy moral (...) Og at de holder seg edru... Det er litt viktig (...) Og når jegerne klager på hets fra oss dyrevernerne, så har de veldig ofte seg sjøl å takke, for det er altfor mange ansvarsløse jegere (...) Og i deres fotspor så ligger det et stort antall skadeskutte dyr og seigpines (...) Jeg hørte en jeger som sa en gang...sikkert en god jeger tydeligvis... ”Det viktigste for en jeger, det er å holde fingeren vekk fra avtrekkeren”.

Disse kvinnene var opptatt av jegeren og hans jaktmoral. Denne moralen innebar at man ser enkeltindividene blant dyrene, at man passer på at de ikke lider unødig og at man ikke skal skyte bare for å skyte. I forlengelse av ønskelisten til jegerne, var det også et annet tema som ble trukket fram, nemlig jakthundene og deres rolle som kun bruksgjenstand. Det koster mye å kjøpe slike hunder og dersom de ikke er gode nok blir de avlivet. Nå var ikke disse kvinnene i mot å ha dem med på jakt. Tvert i mot så de på dette med ettersøk som svært viktig, men hevdet det var mye dårlig behandling av dem:

”De blir stående veldig ofte inne i garde. Kanskje vekk fra huset, uten kontakt med mennesker annet enn det øyeblikket de får noe mat. Og hunder er jo flokkdyr, så de er jo avhengige av å være sammen med flokken sin, og flokken det er jo menneskene (...) Og så mosjon! Like før de skal ut så tar de seg noen sykleturer. Og da har de god samvittighet”.

Det forelå likevel, til tross for dette kritiske blikket, som sagt et positivt bilde av jegere blant dyrevelferdforkjemperne. To av informantene trekker blant annet fram en av de lokale jegerne i byen som eksempel på en god norsk jeger med sunne verdier og skyteferdigheter. Disse kvalitetene overfører han også til sitt jaktlag. Som mal på en god jeger med et godt moralsk syn på dyr uttrykte den ene kvinnen: *”Såne jegere vet du...vil gamle Norge ha!”*. Flesteparten av dyrevelferdforkjemperne kjente jegere som de karakteriserte som skikkelige mennesker som var glad i dyr og naturen.

Likevel hevdet alle informantene at det er vanskelig å plassere jegerne i en gruppe. De er like forskjellige som menneskene selv. Dizard (1999) hevder i sin studie at dyrerettighetsforkjemperne sitter med et inntrykk av jegerne som noen vulgære, blodtørstige menn, uten edruelighet og hemninger (Dizard 1999: 128). Slike sterke beskrivelser kommer ikke fram hos våre informanter, selv om bildet kan være temmelig negativt blant noen av dyrerettighetsforkjemperne. En av informantene beskriver hvordan noen jegere *”gjør en sånn sykkelig greie ut av jakta, de forfølger et dyr gjennom flere dager og stresser det opp, og lager en slags lek ut av det”*. Likevel hevdet denne informanten at jegere er sammensatt gruppe. Noen kan være glad i dyr, selv om dette synet ikke tar til orde for dyrs rettigheter og interesser, og flere av informantene påpeker at dersom de hadde vært så opptatt av dyr, hadde de aldri jaktet i utgangspunktet. En av dyrerettighetsforkjemperne beskriver dette slik:

”De som er for jakt og de som driver med jakt sjøl, vil ofte ha det til at de som driver med dyrevern og dyrerettigheter, har et sånt urbanisert perspektiv på jakt og en løsrivelse av det å

leve naturlig. Til det har jeg å si at; jeg er oppvokst på landet og er hvert fall et naturmenneske. Jeg elsker jo å være ute i naturen. Jeg elsker friluftsliv (...) Og jeg er helt uenig i at det å være i mot jakt er en urbanisert holdning (...) Det motstrider jo veldig hva jeg står for og sånn som jeg er oppvokst og ser på naturen (...) Jeg setter jo mye mer pris på natur, naturliv og dyreliv enn det jegere gjør. Jeg går ut i naturen og ser skjønnheten i ting og skjønnheten i dyra der, og har en veldig respekt for alt som er i naturen. Mens jegere de har jo ikke respekt for det som er i naturen. De har jo bare en sånn overlegen holdning til natur og dyr... ”.

Synet på jegerne varierte som sagt blant informantene, men i forhold til dyrerettighetsforkjemperne kan det generelle bildet karakteriseres som temmelig negativt. Til tross for de seriøse jegerne, som til og med kan være glad i dyr, har dessverre mange en for liten respektfull holdning til naturen og dyreverdenen.

Samtlige av informantene, både de velferdorienterte og dyrerettighetsorienterte, rettet i den forbindelse sterk kritikk til jegerprøven. Denne testen, som ikke er spesielt vanskelig i følge informantene, medfører dessverre at en del jegere, som strengt tatt burde vært ansett som ukvalifiserte, får lov til å prøve seg. En av dyrevelferdforkjemperne påpekte også den lave aldersgrensen for å bære våpen på 16 år, og sammenliknet det med aldersgrensen til å kunne kjøpe alkohol og kjøre bil. Denne grensen burde justeres til et mer forsvarlig aldersnivå. En av dyrerettighetsforkjemperne fra sentralt hold hevder også at:

”Det går jo for så vidt igjen hele veien, at noe av tanken fra myndighetenes side, er at jakt skal være noe som folk flest skal ha lov til å på en måte prøve seg på, og det skal ikke være forbeholdt noen få. At det er en del av kulturen vår... ”.

I flere år har det vært drevet jakt i Norge, og argumenter som tradisjon og kultur blir ofte brukt av jegere for å forsvare det de holder på med. Denne type argumentering var det delte meninger om blant alle informantene. En av informantene fra et av lokallagene hevdet til dette at:

”... i tillegg til naturopplevelsen, som betyr mye, og at dem er vant til å få hjem fersk kjøtt, for dem har jakta i alle år. Det har både faren og bestefaren gjort (...) Jeg kjenner jo folk som er vokst opp på elgkarbonader og som er vant til å ha det i fryseren. Det er klart, du kan ikke si til sånne mennesker at nei, nå er det stopp!” (dyrevelferdforkjemper).

For denne kvinnen var hadde hun en forståelse for at jegere viser til tradisjon og kulturargumentet for å legitimere det å jakte, nettopp fordi det har vært drevet gjennom flere generasjoner. For informantene som ikke delte denne holdningen, uttrykker en annen av dyrevelferdforkjemperne sitt motargument slik:

”...så kaller de det kultur. Selvfølgelig, det er en gammel kultur. Det jo den der veidekulturen. Men altså, i dag er det jo ingen som må gå på jakt for å skaffe mat. Det kan du jo få på Rema eller Meny (...) Så sier de det er spenning og tradisjon og...De kaller det veldig mye rart (...) Nei, det er for dyras skyld” (kvinne fra et av de lokale organisasjonene).

Dette motargumentet i forhold til kultur og tradisjon var også synspunktet til en annen dyrevelferdforkjemper, som hevdet at *” Det er mange tradisjoner som brytes...og så kommer det nye...”*. Selv om man begrunner jakten ved å vise til at dette har vi gjort i flere generasjoner og hører til vår kultur, er ikke dette argumentet gyldig i dagens samfunn skal vi tro disse informantene. Hva som ligger til grunn for disse holdningene, var likevel ikke sammenfallende.

Slik jeg ser det, har dette for dyrevelferdforkjemperne å gjøre med dyrenes status som henholdsvis villdyr og husdyr. Selv om det ikke er galt for mennesker å spise kjøtt i dagens samfunn, gjelder dette produksjonsdyr. Når det gjelder villdyr, trenger ikke mennesket i dagens samfunn å jakte på disse dyrene for å overleve, men kan i stedet kjøpe noe som kommer fra et fjøs. For dyrerettighetsforkjemperne er det på den annen side ingen gode grunner for å drepe og jakte på dyr (annet enn for å overleve og i selvforsvar). I følge Dizard (1999) har dette å gjøre med tanken om at når mennesket har et valg, og ikke er tvunget til det, er vi moralsk forpliktet til å anerkjenne dyrs rett til å leve sine liv fritt fra tvang og undertrykkelse (Dizard 1999: 127). I det hele tatt må menneskene nå se mot framtiden, fordi fortiden inneholder sider ved menneskelivet vi ikke bør ta med oss videre.

Flere av dyrerettighetsforkjemperne viser til hvordan samfunnet historisk har vist seg å være svært brutalt med bruk av både tortur, slaveri og heksebrenning. En informant beskriver hvordan hun betrakter dette med tradisjon og hva som ligger i dette argumentet:

”Da synes jeg jo man egentlig kommer inn på tradisjonsargumentet istedenfor en av dyrene argumentet. Vi har alltid gjort det. Det ligger i vår kultur, tradisjon, gener osv. Og til det er jo svaret at det ligger mye rart der. Det er jo samfunn som faktisk har utviklet seg uten jakt

(...) Det er mange måter å bygge et samfunn på, men aggressivitet har hatt en viss tendens til å føre samfunn. Det er litt dilemma det der, for dette handler jo ikke bare om jakt og forsyne seg av andre dyr? Det handler også om mennesker i mellom (...) I vår historie ligger det bruk av slaver i veldig stor grad (...) Vårt samfunn er bygget på utnytting av mennesker, og vårt nåværende samfunn kan man si er bygget også på utnytting fra den rike verden av den fattige (...) Hvis man skal bygge sin etikk på hva vi har gjort så ville jeg ikke starte der (...) Jeg synes det viktige er å analysere hva vi bør gjøre. Det er jo det vi forhåpentligvis gjør når det gjelder vårt forhold til hverandre. Altså at vi har avskaffet slaveriet selv om det har vært en veldig, veldig viktig del av oppbygningen av store samfunn. Og vi bør også gå mot avskaffelse av slaveriet av dyr både på grunn av vår posisjon som en art med stor makt (...) Det er fordeler med å ha et mer fredlig forhold både til hverandre og andre arter”
(dyrerettighetsforkjemper fra en sentral organisasjon).

Ut fra et dyrerettighetsyn kan tradisjon og kultur aldri gå på bekostning av andre arters rett til å leve fritt og utøve sine livsmuligheter. Samfunnet kan ikke lenger bygges på en måte som favoriserer en art og som innebærer drap og lidelse for andre arter. Menneskene er i dag fullstendig klar over vår egen fortid og historie, og etter som vi oppnår ny kunnskap om virkeligheten, bør også vår sameksistens med andre dyr følge denne kunnskapen.

I den sammenheng tok vi opp spørsmålet knyttet til såkalte primitive kulturers bruk av dyr. Er det slik at kulturer som lever enklere enn oss, og som på mange måter bruker dyr på en måte som for oss er inhuman, burde endre sitt levesett? Til dette hevdet flere av informantene med et dyrerettighetsyn at slike forhold blir noe annerledes. For det første har ikke deres bruk av dyr slikt enormt omfang som vårt industrielle bruk. Disse menneskene må jakte for å overleve og dermed kan man heller ikke si at det er galt i absolutt forstand. Selvsagt vil det være mulig også for disse menneskene å betrakte dyr på en ny måte, for vi mennesker er ikke så forskjellige. Poenget er, hevdet en av dyrerettighetsforkjemperne, at slike kulturers bruk av dyr blir likevel mye mer prisverdig fordi det dreier seg om at mennesker skal overleve, ikke kulturen. Likevel er dette et vanskelig spørsmål, noe dette utdraget illustrerer:

”Man kan trekke kulturargumentet veldig langt. Norge bruker det overfor resten av verden når det gjelder sel og hvalfangst. Dette er en del av vår kultur. Dette må vi gjøre liksom. Så det synes jeg ikke har noe verdi i det hele tatt, men hvor mye større verdi en mindre kulturs argumentering på samme måte har enn den norske, det synes jeg faktisk er ganske vanskelig å

si. Jeg synes ikke kultur og tradisjon for noen kulturer er viktigere enn dyrs livsmuligheter. De spørsmålene bør man som menneske stille seg uansett, synes jeg. Men man vil jo ikke starte en kampanje ovenfor et lite samfunn når man har gigantisk utnytting av dyr over hele verden. Det har noe med konsekvenser å gjøre...” (dyrerettighetforkjemper fra en av de sentrale organisasjonene).

I forlengelsen av denne debatten om primitive kulturer, trekker vi inn et annet argument som dreier seg om jegerens nærmest åndelige kommunikasjon med dyret. En slik kontakt mellom jeger og bytte, har blitt fremstilt i sosialantropologiske studier av mer primitive samfunn, på en måte der jakten oppnår en slags religiøs og mytisk status. Disse jegerne hevder å ha en dyp respekt for dyret og at man til og med opplever å ha en slags kommunikasjon med dem. Denne følelsen er det også noen moderne jegere som hevder å oppleve. Uten at det er livstvingende for disse jegerne å jakte, hevder de at denne respekten for dyret på en måte kan erfares på et mer åndelig og kommunikativt plan. Poenget er at jegerne betrakter dyret de skal drepe på en ærverdig og respektfull måte. For dyrerettighetforkjemperne, men også de fleste dyrevelferdforkjempere, er dette argumentet nok en unnskyldning for å bedrive en interesse og opplevelsesaktivitet. I tillegg blir det i følge et par av informantene veldig spesielt at jegeren nærmest på synsk måte vet hva dyret tenker og føler. Denne såkalte åndelige kontakten er over hodet ikke holdbar. En av informantene beskriver dette slik:

”(...) Det er jo en del personer jeg ikke ville vært gift med på grunn av deres adferd mot kvinner, som gjerne sier at de respekterer kvinner (...) En veldig kvinnediskriminerende person er ofte tilbøyelig til å si nettopp det, ikke sant? Og det handler litt om å objektivisere det også. Altså...hjorten er flott. Kvinner er fantastiske osv. Men hva med deres interesser? Har du egentlig tenkt på deres interesser, eller er det liksom for deg? Og når det gjelder en del sånne jaktoplevelseshistorier får man litt følelsen at ”Gud åpenbarte seg nærmest, og der på høyden sto den flotte hjorten med solnedgang i bakgrunnen, og jeg følte meg virkelig i ett med naturen. Skuddet satt og der hadde den gitt seg til meg”. Det blir en litt sånn new age retorikk, hvor det er veldig tydelig at dyret kan være flott, det kan være fantastisk, det kan være veldig mye positivt. Men det er en rekvisitt allikevel. Det er noe som er til for min guds opplevelse eller naturopplevelse (...) La oss si da, at du fått eple i munnen og kan ikke uttrykke deg, men prøver så godt du kan. Og så påstår noen at de leser dine tanker og sier at, ja men jeg vet at den som står der vil dø for min skyld. Det er litt ekkel tanke synes jeg (...)

Altså, de dyrene må jages. Man må jo på en måte tiltvinge seg deres kropp og det er jo ikke snakk om at de legger seg ned frivillig og ånder ut i fanget deres. Jeg synes rett og slett den retorikken grenser litt til det ekle” (dyrerettighetforkjemper).

I følge denne informanten, hevder hun at å tolke dette som at dyret forstår at det må dø, i stor grad handler om å rasjonalisere bort det som er ubehagelig. I stedet for å si det som det faktisk er, at man vil drepe dyret for egen vinning skyld, trøster man seg med nettopp slike åndelige forestillinger, fordi da føles det litt bedre. Likevel trodde hun ikke at jegerne er en gruppe blodtørstige mennesker som hater dyr, men at de lar egne interesser gå på bekostning av dyrs iboende rettigheter.

Denne diskusjonen førte oss over på temaet om menneskets plass i naturen, og til spørsmålet om jegernes rolle som rovdyr. I følge dyrerettighetsperspektiver blir mennesket sett på som ett dyr av flere. Tatt dette synet i betraktning blir spørsmålet hvorfor ikke mennesket jakte, og som i tillegg dreper på en mer human måte? Og videre; dersom mennesket ikke skal kunne få lov til å jakte, vil ikke denne diskrimineringen føre til en slags fremmedgjøring, og nettopp skille mennesket fra dyreverdenen? Til dette argumentet svarte en av informantene slik:

”Nei fremmedgjøringen, den kommer inn i det at vi tror at vi er så veldig forskjellig fra andre, at deres interesser overhodet ikke teller, og våre mest trivielle interesser teller mer enn deres absolutt helt essensielle interesser (...) Jeg klar over at noen jegere sier: Ja men andre dyr gjør det, så da kan vi også, og på en måte trekker de på seg dyrehammen lite grann for å forsvare en fritidsinteressen. For det må de jo være ærlige å si at det er (...) Og hvorfor kan vi ikke være som dyr da, sier noen? (...) Vi er jo en egen art. Vi har våre egne forutsetninger, blant å sette oss inn i andre dyrs situasjon (...) Min mening er at på grunn av de heldige forutsetningene vi har, kan vi skape oss trygghet uten å slakte ned andre, og det pålegger oss et ansvar om å ta hensyn til de som er svakere enn oss (...) Også er det jo litt pussig da, at man absolutt skal velge seg de dyrene som spiser kjøtt som forbildedyr. Hvis man absolutt skulle ha noe forbildedyr kunne man jo sett på elefanten for eksempel, som ikke spiser kjøtt og som også har veldig sterke familieband, og den sosiale sammensetningen hos dem er veldig vesentlig, og mange måter likner de våre samfunn” (dyrerettighetforkjemper fra en av de sentrale organisasjonene).

Nettopp fordi jegeren velger å sammenlikne seg med rovdyrene og ikke for eksempel elefanter og andre planteetere, illustrerer at dette handler kun om å forsvare en interesse. Denne kvinnene synes også det er litt merkelig at dersom man skal sammenlikne seg med de dyrene som er nærmest oss, nemlig primatene, er det noe påfallende at valget faller på kjøttetende aper og ikke gorillaen, som også er veldig likt menneskerasen. Det at vi skal være én av dyrene impliserer ikke at vi må jakte og drepe, for i naturen finnes det dyr som ikke dreper andre dyr.

Som vi har sett, har dette i følge Singer (2002) å gjøre med det mennesket i dag vet om dyrs evne til å føle smerte og frykt, og derfor bør vi heller ikke påføre dem denne lidelsen (Singer 2002). I følge Dizard (1999) begrunner dyrerettighetsforkjemperne dette argumentet med det faktum at vi har egenskapen til etiske betraktninger, i motsetning til dyrene som kun følger sine instinkter. Av den grunn kan vi ikke sammenlikne oss med dem (Dizard 1999: 125-126). I følge en av dyrerettighetsforkjemperne bør vi i stedet begynne å tenke over hvordan vi velger å bruke vår maktposisjon i forhold til andre arter ved å ta mest mulig hensyn til dem i tråd med dyrerettighetstanken, og at menneskene i minst mulig grad skal sette sine støvelavtrykk på andres liv. En annen dyrerettighetsforkjemper argumenterer hvordan hun mener mennesket burde være i dag sammenliknet med mennesket før i tiden:

"Fra langt tilbake har jo mennesket levd som jegere, men jeg mener at nå er det andre ting som står i menneskets sinn, som det å være intellektuell, være filosoferende og det å være etisk. Og det er jo langt mer viktig enn å tilfredsstille et sånt urbehov. Jeg mener at alle mennesker veit at, eller burde vite hvert fall, at dyr har følelser, at dyr har tanker. Derfor er det ikke er rom for primitiv adferd lenger i vårt samfunn. Mennesket utvikler seg hele tida, og det er det som er viktig, at vi går framover. At vi hele tida streber etter at samfunnet vårt skal bli best for alle parter (...) Alle mennesker har jo diverse behov. Jeg synes alltid mennesket skal lære seg det å leve mer sofistikert. Vi må lære oss å kontrollere oss mer og leve mer og mer riktig da..."

Mot dette synet hevder Franklin (1999) at til tross for at slike tanker i økende grad gjør seg gjeldene i det sein- moderne samfunnet, er jakt fremdeles en svært populær aktivitet blant deler av befolkningen. Dette har både å gjøre med hvordan mange mennesker ønsker å komme nærmere naturen som en konsekvens av de samfunnsendringene som har funnet sted i løpet av de siste tiårene. Han hevder at:

In this way, we can understand hunting and angling as both anti- modern, nostalgic and romantic discourses while at the same time being wrought as leisure forms by essentially modern social forces (Franklin 1999: 106).

I nordisk sammenheng viser det seg også at jakt er en aktivitet som blir satt pris på av mange, også mennesker som selv ikke jakter. I det hele tatt viser svenske studier at oppslutningen om jakt er positiv og relativt stabil blant befolkningen, blant annet fordi mange har røtter i mer rurale strøk (Heberlein & Ericsson 2005). Når det gjelder nordmenns holdninger til jakt, kommer det blant annet fram i forbindelse med TNS Gallups Natur- og miljøbarometer, at denne positive holdningen til jakt også gjelder blant nordmenn generelt (<http://stillhet.stoyforeningen.no5>; Stokke 2005). Hva som kan være årsaken til dette ble informantene bedt om å ta stilling til.

Om nordmenns holdninger til jakt

En av kvinnene fra et av lokallagene forstod dette som et uttrykk for et slags kulturtrekk ved den norske befolkningen og hevdet at:

”Det har vel kanskje alltid vært sånn og vi er jo opprinnelig et gammelt bondesamfunn, og da var det jo om å gjøre å spe på føden. Opprinnelig var jakten et nødvendig tilskudd til husholdningene for de aller fleste (...) Nå bor jo folk flest i byer da, men de fleste har jo røtter i mer landlige omgivelser” (dyrevelferdforkjemper).

På en litt annerledes måte svarer et par av kvinnene, som også er dyrevelferdforkjempere, på denne måten i forhold til denne undersøkelsen:

I B: *”Jeg trur det er fornuftige mennesker jeg, for å være ærlig. Jeg trur ikke de tenker over konsekvensene... De har jo ikke greie på hva det vil si de som er i mot jakt. Jeg trur det har noe med det å gjøre, at de er uvitende”.*

I A: *”Ja, eller kanskje de vil ikke vite? Jeg vet ikke. For at de menneskene som er i mot det, er jo presumptivt intelligente mennesker, så jeg skjønner ikke at det går an å ikke skjønne det”.*

I B: *”Har det noe med det å ikke ta liv da?”*

I A: *”Ja, for man skal ikke ta liv”.*

I det hele tatt hadde alle informantene et inntrykk av at jakt er noe de fleste nordmenn har en positiv holdning til, og hevdet det selvsagt kunne være ulike forklaringer på det. For informantene med et dyrevelferdsyn hevdet de at dette var positivt både av praktiske dyrehensyn, men også at det viste at nordmenns forhold til egen kultur hadde sitt å si. For dyrerettighetsforkjemperne var dette ikke positivt. Flere viste blant annet til Norges Jeger- og Fiskeforbunds iherdige arbeid med å rekruttere medlemmer, men også at dette kan ha med den norske kulturen å gjøre. En av dyrerettighetsforkjemperne uttrykker sitt syn slik:

”Utgangspunktet er jo nettopp det at jakt er jo så greit!(...) Jeg vil påstå at vi har en ganske rural kultur her også og at jakt har vært en aktivitet man setter høyt sosialt. Det ser du jo på næringslivstopper, ikke sant. De er jo ute og jakter. Kongen skal jakte (...) Og statsministeren har jo nå blitt trøkka inn i et sånt kurs, skutt litt duer utenfor kirken. Det har vært status å jakte, og det er det tydeligvis i visse miljøer fortsatt (...) Og det samme gjelder sel og hvalfangst (...) Før var det jo faktisk ingen som var mot sel og hvalfangst. Det henger jo litt sammen med det at jakt er greit liksom. Og på den tiden så var det jo litt sånn at ”Er du mot sel og hvalfangst?”. ”Er du ikke norsk?”. Det var nesten litt sånn rasistisk argumentasjon som snek seg inn og man var litt sånn landssviker hvis man ikke var for sel og hvalfangst (...) Nå er man litt mer nyansert (...) Føler nå at folk kan si at ”Ja, jeg er skeptisk til hvalfangst”, uten å få en sånn hatfølelse mot seg. Det er ikke gjort noen undersøkelse på det, men hvis man skal dømme etter hvordan man snakket med folk ute på stand eller i sosiale sammenhenger bare for ti år siden og nå, så er det en forskjell. Og den forskjellen tror jeg det er med vanlig jakt også. Men det man i vår situasjon ofte møter av argumenter, også fra folk som faktisk bryr seg om dyr og som er interessert i dyrs rettigheter og er enige med oss i omtrent alt, er at de har en forestilling om at jakt er nødvendig. ”Jeg liker ikke jakt, men hvis vi ikke jakter, så skjer det noe forferdelig med naturen”.

I følge flere av dyrerettighetsforkjemperne hevdet de at jakten både som en del av vår kultur, men også det at den gir en viss status, kan forklare den positive oppslutningen blant nordmenn. På samme måte hevder en annen dyrerettighetsforkjemper at det virker som om jakten har oppnådd en økt popularitet i løpet av de siste årene:

”Mitt inntrykk er at det har fått en høyere anseelse nå. At det har blitt mer normalisert på et vis. Bare sånn som i media (...) har det fått mye mer omtale. Det er mye mer tips for høstjakta (...) Det er hver fall mye som tyder på at jakt er nærmest blitt en normal del av livet til mange, og det var definitivt ikke mitt inntrykk før. Da var det mer at det var en hobby for noen få. Det var litt mer sånn ihugga jegere. Det var ikke så mye glamour eller folkelighet over det. Det var litt mer sånn du gjorde hvis du var spesielt interessert i natur og jakt og den type ting (...) At du bodde litt mer grissgrendt til da. At du ikke bodde i byene for eksempel. Men så ser du jo, eller i hvert fall får inntrykk av, at det har vinklet seg litt over på å være, kanskje ikke noe storbyfenomen, men at veldig mange i storbyen setter veldig stor pris på det. Å kunne dra ut til skogen og være på hytta, og å gå på jakte for moro skyld. Så jeg har et inntrykk av at det har fått en helt annen form for aksept...”

Til dette hevder flere av informantene at dyrevernorganisasjonene må arbeide mye hardere for å gi folk sin versjon av hva som foregår under jakten, og ikke minst avkrefte de mytene som jegermiljøet omgir seg med, nemlig dette med å regulere bestandene. Per i dag har jakten ikke noe særlig kritiske blikk rettet mot seg, og innen media og tv, gis ofte et bilde av jakten som ikke gjør folk skeptiske og kritiske. Blant annet dette med skadeskyting blir sjeldent vist og trukket fram i slike reportasjer. Igjen handler det om å være åpen og ærlig i forhold til også disse sidene av jakta. En av dyrerettighetsforkjemperne hevder at:

”Dyrevernorganisasjonene har en stor utfordring sånn sett for å få frem det vi mener er opplysninger. For eksempel skadeskyting, som ikke er mye fremme, men også poengtere de mytene som mange ikke- jegere baserer sin støtte på. Det vanligste argumentet jeg får, når jeg spør hvorfor man er for jakt hos en ikke- jeger som likevel støtter jakt, de er ”Ja men vi må jo holde balanse i naturen” (...) Og det argumentet brukes og bygges opp under veldig mye av fiske og jakt foreninger, men har liten forankring i virkeligheten etter min mening”.

Jakt og fiskemiljøene trenger per i dag, skal vi tro disse informantene, ikke bekymre seg i stor grad når det gjelder oppslutning om jakt og dens legitimitet hos den norske befolkningen. Likevel tror mange at denne trenden kommer til å snu seg i årene som kommer, når publikum får et mer nyansert og korrekt bilde av hva som faktisk foregår under jakta. Blant annet i forhold til hva slag konsekvenser dagens forvaltning medfører, med rettet avskyting og snauhogst, ikke minst de samfunnsmessige kostnadene. En av dyrerettighetsforkjemperne hevder at både i forhold til hvordan artmangfoldet svekkes på

grunn av fremkomsten av såkalte monokulturer, men også hvordan de kunstig store elgbestandene fører til store menneskelige og økonomiske tap i forbindelse med trafikkulykker. Å få fram slike opplysninger blir dyrevernorganisasjonenes utfordring i tiden som kommer. Likevel aner man en optimisme blant dyrevernerne, og en informantene hevder at:

”(...) jeg er relativt overbevist om at hvis publikum får en balansert kunnskap om jakt og fiske, så vil nok støtten se ganske annerledes ut. Ikke nødvendigvis flertallet mot jakt, men jeg tror nok det ville vært en mer balansert befolkningsmening” (dyrerettighetsforkjemper).

Kapittel 6. Konklusjon

Menneskets relasjon til dyr er en historie som strekker seg helt tilbake til menneskets opprinnelse. Samtidig ser det ut til at *noe* har hengt med fram til vår tid, nemlig fascinasjonen over dyreverdenen og naturen. Denne fascinasjonen har, på godt og vondt, artet seg på mange måter fordi det er mennesket som (stort sett) legger premissene for dette forholdet. Med Darwins ord kan man på en måte si at siden ”artenes opprinnelse” har menneskearten vist seg å være den ”sterkeste” i form av intellektuell overlegenhet. I følge Tester (1991) hevder han at *hvordan* vi har valgt å bruke denne posisjonen har mye å gjøre med *hva* vi har lagt i begrepet ”mennesket”. I det hele tatt hevder han at mennesket bruker dyrene til å definere hva som er menneske(lig). Dette må igjen sees i lys av en samfunnsmessig og kulturell kontekst. Med andre ord har definisjonen av ”mennesket” variert i tid og rom (Tester 1991: 70). Med denne forståelsen av menneske- dyr relasjonen vil han bevise at animal rights ikke er en universell sannhet, men kun en historisk konstruksjon av hva som er menneskelig (Tester 1991).

I følge Franklin (1999) hevder han at synet til Tester blir for snevert fordi han ikke fanger opp alle sidene ved menneske- dyr relasjonen, for eksempel den økte interessen for jakt. I sin analyse av menneskets forhold til dyr i det sein- moderne samfunnet beskriver han hvordan menneskets forhold til dyr i dagens samfunn må sees i lys av tre prosesser: *misanthropi, ontologisk usikkerhet og risiko- refleksivitet* (Franklin 1999: 54-59). I kjølevannet av modernitetens ordensprosjekt har de uintenderte konsekvensene av dette prosjektet blitt altfor synlige i form av utnyttelse og overforbruk av dyr. Dette har ført til et slags menneskeforrakt for egen art. Det andre trekket ved det sein- moderne samfunnet er at

tidligere tradisjonelle institusjoner som arbeidsplassen, nabolaget og familien i økende grad oppløses slik at individene i stedet søker til dyrene. I dette fraværet av kontakt med andre mennesker oppleves dyrene i stedet å være mer stabile og pålitelige. Et av de siste trekkene Franklin viser til er av et mer global karakter, og han beskriver dette i form av miljøødeleggelser og overforbruk av dyrearter. Dette har ført til at mange av disse dyrene har blitt utslettet (Franklin 1999: 54-59). Når det gjelder mennesker i dagens samfunn, hevder Franklin (1999) at de forholder seg til samtiden på ulike måter, og fordi ulike mennesker forstår virkeligheten forskjellig, kan konflikter oppstå. Blant annet konflikter når det gjelder vår bruk av dyr. For eksempel opplever mange jegere samtiden ved å vende blikket tilbake til fortiden, da mennesket og dyrene levde i pakt med naturen, mens mange dyrevernerne forholder seg til samtiden ved å vende blikket mot fremtiden, der mennesket og dyrene forhåpentligvis kan leve i en fredelig og likeverdig relasjon (Franklin 1999). I norsk sosiologisk sammenheng er dette et felt som er lite utforsket, derfor anser jeg denne studien som et nytt bidrag til å komme nærmere en forståelse av menneske- dyr relasjonens komplekse karakter.

I denne studien har hensikten vært å belyse dyreverneres forståelse av jakt og hvordan mennesket bør omgås dyr. Nå er likevel dyrevernerne en sammensatt gruppe, noe som kom fram under samtalen med de ulike informantene. Det vil si at de la ulike betydninger i begrepet "dyrvern". For noen innebar dyrvern at mennesket kan bruke, men ikke misbruke dyr, mens andre hevdet at dyr på lik måte som mennesket burde ha rett til å leve sine liv som frie individer. Disse to synene blir gjerne kalt animal welfare og animal rights. De fleste av informantene plasserte seg enten i den ene eller andre av disse to kategoriene, selv om noen hadde elementer av begge disse tankesettene.

For det første utviste informantene med et dyrevelferdsperspektiv i de lokale avdelingene, et pragmatisk syn på dyr. Dette innebar blant annet at de ut fra ulike grunner tok de til orde for at jakt kan og bør utøves. I det hele tatt utviste flere av dem skepsis til det de kalte for "ekstreme" dyrevernerne og noen brukte begrepet "misforstått dyrvern" for å beskrive dette tankesettet. Slik jeg har tolket deres forståelse av menneskets forhold til dyr lå det ingen større politisk agenda om å endre mennesket eller samfunnet, annet enn å påvirke myndighetene til å bedre dyrenes status enn det som er tilfellet i dag. Dette til forskjell fra informantene med et dyrerettighetsyn, der flere av disse hadde større visjoner. Mitt inntrykk var at deres kamp for dyrs rettigheter kunne sees som en forlengelse av tidligere frigjøringskampene for kvinner, barn og etniske minoriteter. For dem handlet med andre ord dyrvern ikke kun om dyrene, men menneskeheten. På den annen side innebar denne kampen

ikke at mennesker ikke skal kunne omgås dyr. Så lenge forholdet er basert på respekt og likeverd er dette ikke etisk galt. Om disse funnene kan tolkes som et uttrykk for lokale og sentrale forskjeller vil jeg være forsiktig med, men i framtidige studier kunne det vært interessant å se om dette var tilfellet.

Menneskets forhold til dyr er et stort felt som på ingen måte er ferdig utforsket, og jeg tror at man vil komme til å se mer av slike studier fremover fordi dyrene berører oss på så mange forskjellige måter. Ikke minst fordi denne relasjonen har blitt et omstridt felt i dagens samfunn. Når det gjelder jaktas sviktende legitimitet og jegeres bekymring for dette, ser det ut til at de foreløpig kan være trygge. For det første kommer det fram i denne studien at ikke alle dyrevennere (av ulike grunner) er mot jakt, og for det andre viser samtlige av informantene til den sterke oppslutningen om jakt hos det norske folket. Men, det siste ordet er likevel ikke sagt i denne saken.

Litteratur

- Arluke, A., & Sanders, C. R. (1996). *Regarding animals*. Philadelphia: Temple University Press.
- Baker, S. (2001). *Picturing the beast: animals, identity and representation*. Urbana, Ill.: University of Illinois Press.
- Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage.
- Bekoff, M., Meaney, C. A., & Lawick-Goodall, J. v. (1998). *Encyclopedia of animal rights and animal welfare*. Westport: Greenwood Press.
- Bjørkdahl, K. S. (2005). *The wild ember within: a study of the hunting ethos in Norway and the U.S.A.* K.S. Bjørkdahl, Oslo.
- Brottveit, Å., & Agedal, O. (1999). *Jakta på elgjakkulturen*. Oslo: Abstrakt forl.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Dizard, J. E. (1999). *Going wild: hunting, animal rights and the contested meaning of nature*. Massachusetts: Amherst: University of Massachusetts Press.
- Franklin, A. (1999). *Animals and modern cultures: a sociology of human-animal relations in modernity*. London: Sage.
- Eriksen, T. B. (1994). *Undringens labyrinter*. Oslo: Universitetsforl.
- Forskningsetiske Komiteer. 2006: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Oslo.
- Franklin, A., Tranter, B., & White, R. (2001). Explaining Support for Animal Rights: A Comparison of Two Recent Approaches to Humans, Nonhuman Animals, and Postmodernity. *Society & Animals*, 9(2), 127-144.
- Føllesdal, A. (2000). *Dyreetik*. Bergen: Fagbokforl.
- Giddens, A. (1997). *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax.
- Graue, E. M., & Walsh, D. J. (1998). *Studying children in context: theories, methods and ethics*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Harker, D., & Bates, D. C. (2007). The Black Bear Hunt in New Jersey: A Constructionist Analysis of an Intractable Conflict. *Society & Animals*, 15(4), 329-352.
- Heberlein, T. & Ericsson, G. (2005). *Ties to the countryside: Urban attitudes toward hunting, wildlife and wolves*. Human Dimensions of Wildlife. volume 10: 213-227

- Holmberg, T. (2006). How do animals? People, other animals and challenges for sociology. *Sociologisk Forskning*, no, 2, 5-19.
- Irvine, L. (2004). Pampered or Enslaved? The Moral Dilemmas of Pets. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 24(9), 5-17.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Kristoffersen, L. (2006). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forl.
- Kaldal, I. (2000). *Skogsliv: kulturella processer i nordiska skogsbygder*. Lund: Historiska media.
- Kalof, L., & Fitzgerald, A. J. (2007). *The Animals reader: the essential classic and contemporary writings*. Oxford: Berg.
- Kean, H. (1998). *Animal rights: Political and social change in Britain since 1800*. London: Reaktion Books.
- Krange, O., & Skogen, K. (2007). Reflexive Tradition: Young Working-Class Hunters between Wolves and mo. *Young*, 15(3), 215-233.
- Krange, O., & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Nibert, D. (2003). Humans and Other Animals: Sociology's Moral and Intellectual Challenge. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 23(3), 5-25.
- Pardo, I., & Prato, G. B. (2005). The Fox-Hunting Debate in the United Kingdom: A Puritan Legacy? *Human Ecology Review*, 12(2), 143-155.
- Philo, C., & Wilbert, C. (2000). *Animal spaces, beastly places: new geographies of human-animal relations*. London: Routledge.
- Regan, T. (1985). *The case for animal rights: Tom Regan*. Berkeley: University of California Press.
- Regan, T. (2004). *The case for animal rights: Tom Regan*. Berkeley: University of California Press.
- Rothfels, N. (2002). *Representing animals*. Bloomington: Indiana University Press.
- Salt, H. S. (1980). *Animals' rights: considered in relation to social progress*. Clarks Summit, Pa.: Society for Animal Rights.

- Serpell, J. (1986). *In the company of animals: a study of human-animal relationships*. Oxford: Blackwell.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research: a practical handbook*. London: Sage.
- Singer, P., & Martinsen, S. (2002). *Dyrenes frigjøring*. Oslo: Spartacus.
- Skogen, K., Mauz, I., & Krange, O. (2008). Cry Wolf!: Narratives of Wolf Recovery in France and Norway. *Rural Sociology*, 73(1), 105-133.
- Skogen, K. (2001). Who's Afraid of the Big, Bad Wolf? Young People's Responses to the Conflicts over Large Carnivores in Eastern Norway. *Rural Sociology*, 66(2), 203-226.
- Stokke, E. (2004). *Nordmenns holdninger til jakt*. [E. Stokke], Ås.
- Tester, K. (1991). *Animals and society: the humanity of animal rights*. London: Routledge.
- Thomas, K. (1983). *Man and the natural world: changing attitudes in England 1500-1800*. London: Lane.
- Thorsen, L. E. (2001). *Hund!: fornuft og følelser*. Oslo: Pax.
- Wolch, J., & Emel, J. (1998). *Animal geographies: place, politics and identity in the nature-culture borderlands*. London: Verso.
- www.nrk.no1.: <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/litteratur/1.6811377>.
- www.aftenposten.no2.: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3293431.ece>
- www.ssb.no3.: <http://www.ssb.no/emner/10/04/10/jegerreg/>
- www.ssb.no4. <http://www.ssb.no/emner/10/04/10/jeja/>
- <http://stillhet.stoyforeningen.no5>: <http://stillhet.stoyforeningen.no/docs/barometer.ppt>
- www.regjeringen.no6.: www.regjeringen.no/pages/2132209/PDFS/OTP200820090015000DDDPDFS.pdf
- www.regjeringen.no7.: www.regjeringen.no/pages/2132209/PDFS/OTP200820090015000DDDPDFS.pdf
- www.dyrsrettigheter.no8.: www.dyrsrettigheter.no/?module=Articles&action=ArticleFolder.publicOpenFolder&ID=346.
- <http://andebu.info9>: <http://andebu.info/tema/bygdebok/>
- www.forskning.no10.: <http://www.forskning.no/Artikler/2004/september/1096547460.27>

www.dyrebeskyttelsen.no

www.dyrsrettigheter.no 11.: www.dyrsrettigheter.no/?module=Articles&action=ArticleFolder.publicOpenFolder&ID=347

www.dyrevern.no 12.: www.dyrevern.no/om_oss.

Vedlegg

Vedlegg 1

Jegerregister

1 Jeger¹ som har løst jegeravgift. 1995/1996-2008/2009

	I alt	Menn	Kvinner
		Prosent	
1995/1996	173 200	96,7	3,3
1996/1997	173 200	96,5	3,5
1997/1998	177 100	96,2	3,8
1998/1999	177 600	96,0	4,0
1999/2000	188 100	95,5	4,5
2000/2001	188 900	95,0	5,0
2001/2002	187 900	94,8	5,2
2002/2003	189 200	94,5	5,5
2003/2004	189 400	94,4	5,6
2004/2005	194 170	94,1	5,9
2005/2006	192 250	93,9	6,1
2006/2007	188 520	93,7	6,3
2007/2008	191 300	93,5	6,5
2008/2009	193 200	93,2	6,8

¹ Omfatter ikke utenlandske jegere og nordmenn bosatt i utlandet.
Standardtegn i tabeller

Tema	Kategorier	Spørsmål
Presentasjon	Biografi	<ul style="list-style-type: none"> • Alder? • Utdanning? • Hva jobber med? • Andre interesser? • Annet?
Organisasjonen	Bakgrunn Interesse	<ul style="list-style-type: none"> • Når meldte du deg inn i organisasjonen? • Hvorfor? Motiv? (Hendelse, lest noe, venner...) • Når begynte interessen for dyrevernav? • Dyrevernav i større perspektiv (filosofisk, politisk, økologisk – menneskets plass i naturen og i forhold til andre skapninger).
Jakt	Argumenter Begrunnelse	<ul style="list-style-type: none"> • Hva er holdningen til jakt? • Hvorfor finner du disse argumentene så overbevisende? • Hva bygges argumentene på? (Emosjonelle, vitenskapelige, moralske) • Undersøkelser viser at stadig flere jakter og at to av tre nordmenn er positive til jakt. Hva tenker du om dette? • Hvordan ser du på jakt i forhold til industrielt husdyrhold og pelsoppdrett? (Etske forskjeller)
Jegere	Syn på jegere Jegere og dyr	<ul style="list-style-type: none"> • Hva slags syn har du på jegere? (Deres verdier og holdninger) • Hvorfor tror du folk jakter? (Deres argumenter) • Hva tenker du om slike argumenter? <ul style="list-style-type: none"> - Friluftsliv, kontakt med natur. - Jaktinstinkt, evolusjonære forklaringer. - Forvaltning (Regulere bestander – nødvendig). - Videreføre tradisjon. - Matauk - Bedre å dø i naturen enn på slakteriet. - (Fair chase: Dyrene har mulighet til å slippe unna) • Hva tenker dere om synet til jegerne at de er de ekte dyrevernerne? (Tenker her blant annet på hvordan det å holde bestander under kontroll hindrer at dyrene sulter, utvikler sykdom eller risikerer å bli påkjørt...) • Hva slags syn på dyr tror dere jegere har?
Dyr	Menneskets forhold til dyr Syn på dyr Endringer i denne relasjonen Dyrevernav i Norge	<ul style="list-style-type: none"> • Hva slags syn på dyr tror dere nordmenn generelt har? (Hvordan vår relasjon til dem bør være, hvordan vi bør behandle dem...) • Hvordan bør forholdet mennesket har til dyr være? Hvordan behandle dem? • På hvilken måte tror dere denne relasjonen har endret seg i løpet av de siste årene? Eller har den det? • Hvorfor? Hva kan dette komme av? (Positive til jakt og samtidig positive til dyrevernav...) • Hva er det som ”former” menneskets syn på dyr? (Familie, venner, samfunnsendringer...) • Hvordan bør man løse situasjoner der ulike syn og verdier i forhold til dyr kommer i konflikt med hverandre? (”Mennesket har alltid jaktet og spist kjøtt” vs ”Dyr er ikke til for menneskenes skyld”) • Har dere merket en økning i folks interesse (engasjement) for dyrevernav den siste tiden? • Hva kan dette komme av? • Dyrevernavtivismen står relativt svakt her i Norge i forhold til andre land, f.eks Sverige. Hva tror dere dette kan komme av? • Hvor langt bør man strekke seg for å kjempe for dyrs rettigheter? (Handlinger, strategier, levemåte, virkemidler...)
Natur	Arter Miljø	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan bør vi håndtere en situasjon der det er for mye av en art? • Når bør menneskene gripe inn i naturen? • Hvis mennesket er en del av naturen, kan det ikke opptre som rovdyr...?